

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH

ΕΡΕΥΝΑ- ΜΕΛΕΤΗ

πόλη και μη-πόλη
στις συνεντεύξεις με κατοίκους της Αθήνας /
χρήστες των φυσικών χώρων της

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΟ:

Καλλισθένη Αβδελίδη

Κείμενα Εργασίας 2012/24

Working Papers 2012/24

ΚΕΙΜΕΝΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
WORKING PAPERS

ΑΘΗΝΑ
ATHENS

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
NATIONAL CENTRE FOR SOCIAL RESEARCH**

ΕΡΕΥΝΑ- ΜΕΛΕΤΗ

πόλη και μη-πόλη
στις συνεντεύξεις με κατοίκους της Αθήνας /
χρήστες των φυσικών χώρων της

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΟ:

Καλλισθένη Αβδελίδη

Κείμενα Εργασίας 2012/24

Working Papers 2012/24

© Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

ISSN 1108-1732

Απαγορεύεται η ανατύπωση, η μετάφραση, η αντιγραφή, μερική ή ολική, η παρουσίαση και η προβολή του παρόντος από οποιοδήποτε οπτικοακουστικό μέσον χωρίς την έγγραφη άδεια του εκδότη και του συγγραφέα.

Υπεύθυνος έκδοσης : ΕΚΚΕ, Διεύθυνση Επιστημονικής Πληροφόρησης και Εκδόσεων

Οι απόψεις που εκφράζονται στην έκδοση αυτή είναι του συγγραφέα και μόνο και δεν εκφράζουν αναγκαστικά τις απόψεις του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών.

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
πρώτο μέρος	8
ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΤΟΠΩΝ ΑΘΗΝΑΣ	
1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ	9
Διάλογος ‘φύση - κοινωνία’ και ‘αστικός τόπος’	9
Μεθοδολογία διερεύνησης για τη διαμόρφωση της θεματολογίας σχετικά με την σχέση των κατοίκων της πόλης της Αθήνας και το φυσικό περιβάλλον της	10
2 ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΤΟΠΩΝ ΑΘΗΝΑΣ	12
Κριτήρια ανάλυσης	12
Το πλήθος των ονομαζόμενων τόπων	13
Προκαταρκτική ταξινόμηση των φυσικών τόπων Αθήνας	14
✚ Κλίμακα και σύνθεση	15
✚ Προφίλ	16
Περί τυπολογίας των εντός και εκτός αστικού ιστού χώρων	18
δεύτερο μέρος	21
ΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ	
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1920	22
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1930	32
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1940	39
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1950	45
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1960	51
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1970	55
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1980	58
✚ γεννηθέντες τη δεκαετία 1990	65
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	72

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Έργο

Το παρόν τεύχος της σειράς Κείμενα Εργασίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών παρουσιάζει τις συνεντεύξεις με κατοίκους της Αθήνας / χρήστες των φυσικών χώρων της, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν ως μέρος της ερευνητικής εργασίας του έργου «Χρήση Φυσικών Χώρων Αθήνας – ένας δείκτης ποιότητας ζωής για τους κατοίκους της πόλης».

Το έργο αποτέλεσε μέρος του γενικότερου ερευνητικού προγράμματος «Τάσεις μετασχηματισμού στον αστικό χώρο: κοινωνική αναπαραγωγή, κοινωνικές ανισότητες και κοινωνική συνοχή στην Αθήνα του 21^{ου} αιώνα» του Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας, το οποίο χρηματοδότησε η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας (ΕΠΑΝ/Γ' ΚΠΣ, Μέτρο 3.3., Δράση 3.3.1. «Αριστεία σε Ερευνητικά Ινστιτούτα της ΓΓΕΤ, αρ.πρωτ. 22672 ΦΟΠ 1719/20-12-2005).

Πραγματοποίησα την ερευνητική εργασία του έργου αυτού κυρίως κατά τα έτη 2005-2008 και συμπληρωματικά το 2010-2011.

Έρευνα

Το προαναφερόμενο έργο επιχείρησε να προσεγγίσει την σχέση των κατοίκων μιας μεγάλης πόλης, όπως η Αθήνα, με το φυσικό περιβάλλον της πόλης τους, μέσα από τον συσχετισμό της χρήσης αστικών φυσικών δημόσιων χώρων με τον τρόπο ζωής και πτυχές της καθημερινότητας.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για το σύνολο του έργου συμπεριέλαβε ανάλυση δευτερογενών και πρωτογενών δεδομένων που δημιουργήθηκαν για τις ανάγκες της ερευνητικής εργασίας. Προηγήθηκε γεωγραφική και πολεοδομική ανάλυση για την αποσαφήνιση της θέσης των υπό διερεύνηση χώρων (αστικοί χώροι με χαρακτηριστικά φυσικού περιβάλλοντος) μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της αστικής περιοχής της Αθήνας¹. Στην συνέχεια, επιλέχθηκαν ως παραδείγματα μια σειρά 'φυσικών χώρων'² στους οποίους πραγματοποιήθηκαν δύο έρευνες πεδίου. Η μία έρευνα έγινε με παρατήρηση βάσει ενός οδηγού οπτικής αναγνώρισης των χρηστών και των δραστηριοτήτων τους εντός των επιλεγμένων χώρων για να διερευνηθεί η ανθρώπινη παρουσία μέσα στους χώρους, ενώ η δεύτερη διεξήχθη στη βάση ερωτηματολογίου που σχεδιάστηκε και απευθύνθηκε στους χρήστες των αστικών φυσικών χώρων της Αθήνας για να συσχετιστεί η χρήση του χώρου με τον τρόπο ζωής. Παράλληλα πραγματοποιήθηκε 'ποιοτική' έρευνα που συμπεριέλαβε έναν περιορισμένο αριθμό ανοιχτών συνεντεύξεων για να συσχετιστεί η χρήση των φυσικών χώρων με τον 'τόπο της Αθήνας'.

Αποτελέσματα των εργασιών του έργου αυτού έχουν παρουσιαστεί σε ανακοινώσεις

¹ Όταν, στο παρόν κείμενο, αναφέρουμε την πόλη της Αθήνας εννοούμε την ευρύτερη αστική της περιοχή (Larger Urban Zone) και όχι μόνον τον δήμο Αθηναίων που συμπεριλαμβάνει την κεντρική πόλη (Core City).

² Για τη διευκρίνιση του όρου 'φυσικός χώρος' βλ. παρακάτω στη σελίδα 11 εντός κειμένου.

στο πλαίσιο επιστημονικών διοργανώσεων (βλ. μεταξύ άλλων Avdelidi 2008) και δημοσιεύτηκαν σε άρθρα (βλ. Αβδελίδη 2009^α και Αβδελίδη 2009^β) όπως και στην έκθεση αποτελεσμάτων (Αβδελίδη 2007).

Συντελεστές έργου

Για την δυνατότητα πραγματοποίησης της ερευνητικής εργασίας για την οποία γίνεται λόγος εδώ, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον καθηγητή Θωμά Μαλούτα, διευθυντή του Ινστιτούτου Αστικής και Αγροτικής Κοινωνιολογίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών και υπεύθυνο του προγράμματος Αριστεία όπως και την επιτροπή παρακολούθησης αποτελούμενη από τους ερευνητές Δημήτρη Εμμανουήλ, Έρση Ζακοπούλου, Ρωζάνη Καυταντζόγλου και Ανδρομάχη Χατζηγιάννη.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζω και στους συνεργάτες μου. Στην πρώτη χρονική περίοδο του έργου (2005-2008), συνεργάστηκαν δύο ομάδες τελειόφοιτων τότε φοιτητών της κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου στο πλαίσιο της πρακτικής τους άσκησης στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. Ο Άρης Ασπρούλης, ο Χρήστος Γκίκας, η Παναγιώτα Καρδαρά, η Μαντώ Μπουκουβάλα και η Μαρία Φωτεινού αποτέλεσαν την πρώτη ομάδα ενώ τη δεύτερη η Σταυρούλα Παιδακάκη και η Γλυκερία Σταματοπούλου. Στη δεύτερη περίοδο του έργου (2010-2011) συνεργάστηκε η τελειόφοιτη τότε φοιτήτρια κοινωνιολογίας Ιωάννα Βασιλικού και αργότερα η τελειόφοιτη φοιτήτρια κοινωνικής ανθρωπολογίας Ζωή-Αθηνά Σιγάλα. Οι ασκούμενοι απασχολήθηκαν κυρίως στην επιτόπια έρευνα με την συλλογή στοιχείων για τους επισκέπτες επιλεγμένων φυσικών χώρων Αθήνας. Στην έρευνα με παρατήρηση εργάστηκαν για τη συλλογή στοιχείων για ένα σύνολο περίπου 7000 ατόμων. Στην έρευνα βάσει δομημένου ερωτηματολογίου συμπλήρωσαν στοιχεία για ένα σύνολο 410 ατόμων. Επιπλέον, ο κάθε ασκούμενος της πρώτης ομάδας πραγματοποίησε από μία ανοιχτή συνέντευξη βάσει θεματικού οδηγού,

ενώ η φοιτήτρια της κοινωνικής ανθρωπολογίας Ζωή-Αθηνά Σιγάλα πραγματοποίησε πέντε συνεντεύξεις. Το όνομα του συνεντευκτή όπως και η ημερομηνία διεξαγωγής της συνέντευξης σημειώνονται στην αρχή του κειμένου της κάθε συνέντευξης στο δεύτερο μέρος του παρόντος. Η κοινωνιολόγος και στατιστικός Αντωνία Κορρέ ανέλαβε μέρος της στατιστικής επεξεργασίας των στοιχείων που συλλέχτηκαν με ερωτηματολόγιο.

Σκοπός του παρόντος δημοσιεύματος

Ξαναδιαβάζοντας αυτές τις συνεντεύξεις, θεώρησα ότι η δημοσίευσή τους υπό μορφή κειμένου εργασίας τις καθιστά πηγές για την άντληση πληροφοριών, πέρα από τη χρήση τους στο πλαίσιο του ερευνητικού μου εγχειρήματος.

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες σε όλους τους συνεντευξιζόμενους για την ουσιαστική συνεισφορά τους σε αυτή την έρευνα μέσα από τις σκέψεις, τους προβληματισμούς, τα βιώματα και τις παρατηρήσεις τους.

Αυτό το υλικό αποτελεί μια βάση δεδομένων για ειδικές επιστημονικές χρήσεις με την προϋπόθεση να τους προσδώσει κανείς την αναπαραστατική σημασία την οποία έχουν ως εμπειρικά δεδομένα. Με τον τρόπο διεξαγωγής των συνεντεύξεων αυτών, παράλληλα με τις ποσοτικές εμπειρικές έρευνες που προαναφέρθηκαν, θεωρώ ότι συστήθηκε ένα πολυθεματικό σώμα πληροφοριών γύρω από το γενικότερο θέμα της σχέσης των κατοίκων της πόλης της Αθήνας με το φυσικό περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής της πόλης τους.

Στόχος λοιπόν του παρόντος είναι να αναπαραγάγει τα πλήρη κείμενα αυτών των ανοιχτών συνεντεύξεων που συγκροτούν μια ξεχωριστή ενότητα (δεύτερο μέρος), μέσα από το πρίσμα της διαπραγμάτευσης των χαρακτηριστικών 'πόλης' και 'μη-πόλης' που αποκρυσταλλώνουν οι 'φυσικοί' αστικοί και περιαστικοί χώροι με παράδειγμα την Αθήνα (πρώτο μέρος).

πρώτο μέρος

ΧΩΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΤΟΠΩΝ ΑΘΗΝΑΣ

1

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

Διάλογος 'φύση-κοινωνία' και 'αστικός τόπος'

Στην παρούσα εργασία γίνεται λόγος για τους ανοιχτούς χώρους με χαρακτηριστικά φυσικού περιβάλλοντος της πόλης της Αθήνας. Καθώς η Αττική είναι ο ευρύτερος χώρος της πόλης, επόμενο ήταν να προβληθεί ως ο κύριος γεωγραφικός χώρος αναφοράς και από τους συνεντευξιζόμενους. Επιπροσθέτως, η Αττική αναδείχθηκε ως ο τόπος-οντότητα ο οποίος συγκροτείται σε σημαντικό βαθμό από αναπαραστάσεις των φυσικών χώρων εντός και περί της πόλης. Ο συλλογισμός ορισμένων συνεντευξιζόμενων, συγκρότησε αυτή την οντότητα και με βιωματικές και με γνωστικές αναφορές-συγκρίσεις με άλλους ανοιχτούς χώρους, άλλων πόλεων ή άλλων περιοχών, με ή χωρίς φυσικό περιβάλλον. Οι διαπιστώσεις αυτές υπηρετούν την οπτική γωνία που συνδέει τη θεώρηση των αστικών φυσικών χώρων και των αναπαραστάσεών τους με τη διερεύνηση των σχέσεων 'φύση και αστικότητα', 'φύση και σημερινή κοινωνία'. Μια τέτοια οπτική γωνία φαίνεται ότι υιοθετούν οι νέες πολιτικές ανάπτυξης των πόλεων με αιχμή τον επαναπροσδιορισμό της σημασίας, στον σύγχρονο 'αστικό πολιτισμό', των δομικών, για την κάθε πόλη, γεωγραφικών της στοιχείων³. Εγείρει δε τον προβληματισμό για

³ Σχετικά με την εν λόγω θεώρηση, υποσημειώνουμε την ανακοίνωση του δημάρχου της πόλης του Παρισιού το 2010 για επανάκτηση των οχθών του Σηκουάνα μέσα από την αντίληψη ότι ο ποταμός αυτός είναι ενεργός ως επικοινωνιακός δρόμος, είναι ένας χώρος βιομηχανικής ανάπτυξης αλλά είναι και ένας χώρος ελευθερίας για δραστηριότητες αναψυχής των κατοίκων της πόλης στους οποίους προσφέρει ένα τοπίο φυσικό στην καρδιά της πόλης τους και ένα οικολογικό διάδρομο. Τα μεγάλα έργα γύρω από τον

την ενσωμάτωση αποτελεσμάτων κοινωνικής έρευνας στη διαδικασία αστικού σχεδιασμού.

Πριν αναφερθούμε στα γενικά ερωτήματα που απασχολούν την παρούσα εργασία, είναι πιθανόν χρήσιμη η υπενθύμιση προκαταρκτικών ορισμών που σημειώσαμε και σε προηγούμενα δημοσιεύματα⁴. Καταρχάς, ένας δημόσιος ανοιχτός ή ελεύθερος ή υπαίθριος αστικός χώρος είναι ένα τμήμα της πόλης χωρίς κτήρια του οποίου οι χρήσεις και η λειτουργία ορίζονται κατά κανόνα από την πολεοδομική νομοθεσία. Τέτοιοι χώροι μπορεί να είναι πλατείες, δρόμοι, αστικοί χώροι πρασίνου, άλλοι χώροι αναψυχής ή και ψυχαγωγίας, νησίδες ελεύθερες από κτίσματα, προαύλιοι χώροι κοινόχρηστων κτηρίων, παρόχθιοι χώροι κ.ά. οι οποίοι έχουν μια μορφή λιγότερο ή περισσότερο οριοθετημένα ανοιχτή εντός ιστού της πόλης και προορίζονται για τη δημόσια χρήση από όλους τους ανθρώπους - πεζούς ή και με μηχανοκίνητα μέσα - που ζουν ή επισκέπτονται μια πόλη. Η ιδιότητα φυσικού περιβάλλοντος συνεπάγεται άμεση σύνδεση του ανοιχτού χώρου με τη θαλάσσια ακτή ή άλλο υγρότοπο, με τις παρυφές βουνού ή με λόφο, με δενδροφυτευμένη ή άλλη έκταση πρασίνου. Οι χώροι αυτοί αποτελούν δομικό τμήμα του χώρου κάθε σύγχρονης πόλης και περιλαμβάνουν διαμορφωμένες εκτάσεις φυσικού περιβάλλοντος όπως και στοιχεία ή υπολείμματα του προοικιστικού περιβάλλοντος της κάθε πόλης. Οι εκτάσεις αυτές, ενώ βρίσκονται μέσα στον αστικό ιστό,

ποταμό μέσα στην κεντρική περιοχή της πόλης, συνόδευσαν όλες τις μεγάλες μεταμορφώσεις με τις αλλαγές χρήσεων που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της ιστορίας της πόλης σε συνδυασμό με τις εξελίξεις των τεχνικών μέσων και μεθοδολογιών. Αυτές ήταν κυρίως η κατασκευή των αποβάρων τον 17^ο και 18^ο αιώνα, οι γέφυρες του 19^{ου} αιώνα, η αυτοκίνηση του 20^{ου} αιώνα και η οικολογική επανάκτηση του 21^{ου} αιώνα. (APUR, 2010: 139).

⁴ Βλ. επίσης Αβδελίδη 2009 και 2009β.

συχνά μέσα στην καρδιά της πόλης, αποτελούν το τμήμα της πόλης στο οποίο η αστική κοινωνία αποκρυσταλλώνει τα μεταβαλλόμενα, από την άποψη του περιεχομένου τους, χαρακτηριστικά μη-πόλης.

Κατά πόσο ο οικολογικός λόγος, ο οποίος έχει σήμερα μια ευρύτερη απήχηση, επαρκεί ώστε να συνδεθεί η πολιτισμική ταυτότητα μιας πόλης, με τον εντός και περιβάλλοντα φυσικό χώρο ; Κατά πόσο ο λόγος αυτός είναι ικανοποιητικός ώστε να διακρίνονται οι οικολογικές, πολιτιστικές, αισθητικές και τεχνικές αξίες που συνδέονται με το φυσικό περιβάλλον της πόλης και πως αυτές οι αξίες σχετίζονται με το εκτός πόλης φυσικό περιβάλλον ; Ποια είναι η συγκεκριμένη απήχηση της θεωρητικής οικολογικής σκέψης στο πλαίσιο ειδικών επιστημονικών τεχνικών τομέων ; Ποιά είναι αυτή η απήχηση στον τομέα του εν γένει χωρικού (αστικού/χωροταξικού/αρχιτεκτονικού) σχεδιασμού αλλά και στο πλαίσιο των κοινωνικών διαδικασιών και πρακτικών που διαμορφώνουν, συντηρούν ή μεταμορφώνουν το αστικό περιβάλλον σήμερα ; Τα ερωτήματα αυτά συνοδεύουν τον προβληματισμό της παρούσας εργασίας.

Πολλοί θέτουν ως αφετηρία της επιστημονικής τους σκέψης την ιδέα ότι η έννοια της φύσης δεν υφίσταται πλέον στο βαθμό που κάθε γεωγραφικό σημείο είναι παρατηρήσιμο και μετρήσιμο. Έτσι δεν είναι μόνον το αστικό περιβάλλον αλλά το σύνολο του εκτός αστικού περιβάλλοντος που επιδέχεται τεχνητές μεταλλαγές σε όλες τις κλίμακες. Μέσα από αυτό το πρίσμα, αντιλαμβανόμαστε ότι τα πιο πάνω ερωτήματα δεν απαντώνται παρά μόνον με την σύνδεση της οικολογίας με την κοινωνιολογία και βέβαια της οικολογίας με την κοινωνία. Ο Heriné Kempf υποστηρίζει ότι η οικολογία δεν συσχετίζεται με το κοινωνικό γίνεσθαι διότι κατά βάθος η πολιτική και η οικονομία δίνουν μικρή σημασία στα σημάδια της διαρκούς οικολογικής κρίσης στην οποία βρισκόμαστε (Kempf, 2007: 9).

Σύμφωνα με τις παραπάνω εισαγωγικές παρατηρήσεις, θα σημειώσουμε ότι νέες μορφές αξιοποίησης των αστικών ανοιχτών δημόσιων χώρων κάνουν την εμφάνισή τους σε πολλές πόλεις, μορφές οι οποίες βασίζονται κυρίως στη οικολογική διαχείριση και σε διαδικασίες ελέγχου της λειτουργίας των συγκεκριμένων χώρων προς την κατεύθυνση αυτής της διαχείρισης. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα, μεταξύ άλλων παραδειγμάτων, είναι η διαδικασία ελέγχου των συνθηκών λειτουργίας των χώρων πρασίνου που εφαρμόζεται τώρα και μια δεκαετία στο πλαίσιο της πολιτικής βιώσιμης ανάπτυξης για την πόλη του Παρισιού που αναφέραμε και παραπάνω. Στόχος είναι η οικολογική διαχείριση για κάθε έναν από τους χώρους πρασίνου έτσι ώστε μέχρι το 2014 οι περίπου 450 χώροι πρασίνου της πόλης (δημόσια πάρκα, κήποι κτλ) να έχουν πιστοποιηθεί ως οικολογικοί⁵. Για την πιστοποίηση αυτή θα πρέπει η διαχείριση της λειτουργίας του χώρου να έχει επιτύχει την μείωση των ρήπων και των κινδύνων, την οικονομία των φυσικών μη ανανεώσιμων πηγών και την ανάπτυξη της πανίδας, της χλωρίδας και της βιοποικιλότητας.

Μεθοδολογία διερεύνησης για τη διαμόρφωση της θεματολογίας σχετικά με την σχέση των κατοίκων της πόλης της Αθήνας και το φυσικό περιβάλλον της

Δημιουργήθηκε η ανάγκη για τη διεξαγωγή μη δομημένων, ανοιχτών συνεντεύξεων μετά την πρώτη φάση της επιτόπιας έρευνας του όλου έργου. Κατά την πρώτη αυτή φάση έρευνας έγινε συλλογή πρωτογενών δεδομένων, με παρατήρηση και βάσει ερωτηματολογίου, με έμφαση κυρίως στις κατηγορίες των χρηστών και των δραστηριοτήτων τους σε μια σειρά επιλεγμένους χώρους (βλ. αναφορές στον πρόλογο και στη βιβλιογραφία). Αποκρυσταλλώθηκε η ιδέα συλλογής

⁵ Πρόκειται για το λαμπέλ «Espace Vert Écologique» της DEVE (Direction des Espaces Verts et de l' Environnement), του δήμου του Παρισιού.

συμπληρωματικών στοιχείων με τη βοήθεια ανοιχτών συνεντεύξεων για την προσέγγιση της γενικότερης σχέσης των κατοίκων της Αθήνας με το φυσικό περιβάλλον της με κύριο στόχο την συγκρότηση μιας βασικής σχετικής θεματολογίας στην οποία άλλωστε βασίστηκε η παρούσα εργασία. Οι συνεντεύξεις αυτές έδωσαν, επιπλέον, ικανοποιητικά στοιχεία για τη διατύπωση συμπερασμάτων, με κύριο τη σχέση των κατοίκων της Αθήνας με το φυσικό περιβάλλον της πόλης τους και του ευρύτερου αττικού χώρου που αποτελεί διαχρονικά έναν παράγοντα ισχυρού δεσμού με την πόλη και την ιστορία της.

Η διεξαγωγή της συνέντευξης είχε τη μορφή ελεύθερης συζήτησης η οποία ξεκίνησε με την επεξηγηματική εισαγωγή εκ μέρους του συνεντευκτή σχετικά με το έργο (θέμα, επιδιώξεις και συνθήκες έρευνας) και μετεξελίχθηκε σε αφήγηση προσωπικών θέσεων και εμπειριών γύρω από το αντικείμενο του έργου. Ο/η συνεντευξιζόμενος/η επέλεξε τον τρόπο και την επιμέρους θεματολογία προσέγγισης πάνω στην οποία ξετυλίχθηκε η συζήτηση. Έτσι τα διάσπαρτα βιογραφικά στοιχεία τα οποία ανέκυψαν, δεν αφαιρέθηκαν, στο βαθμό που αυτά αφήνουν να διαφαίνονται ενδείξεις κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές για το πλαίσιο της χρήσης των φυσικών χώρων από τους συνεντευξιζόμενους.

Οι συνεντευξιζόμενοι είναι κάτοικοι της πόλης της Αθήνας⁶ και χρήστες των φυσικών χώρων της Αττικής. Στο σύνολό τους αντιπροσωπεύουν όλες τις ηλικιακές κατηγορίες με σκοπό οι συνεντεύξεις τους να καλύψουν το αντικείμενο μελέτης διαχρονικά, από την προπολεμική περίοδο μέχρι σήμερα. Κατά συνέπεια επιλέχθηκαν άντρες και γυναίκες γεννημένοι σε όλες τις δεκαετίες, από τη δεκαετία 1920 και έως τη δεκαετία 1990. Οι αντιλήψεις (κυρίως κοινωνικές και εν γένει οικολογικές) των συνεντευξιζόμενων ήταν γνωστές στις περισσότερες περιπτώσεις και αποτέλεσαν ένα πρόσθετο κριτήριο επιλογής τους υπό την έννοια ότι κάλυπταν το κριτήριο «καλής» σχέσης με τους

φυσικούς χώρους της Αθήνας και της Αττικής. Από τις συνεντεύξεις ανέκυψαν κοινωνικά χαρακτηριστικά των ατόμων που όμως αυτά δεν αποτέλεσαν κριτήριο επιλογής τους. Αναδείχθηκαν, όπου αυτά προέκυψαν, από την ανάλυση και εντάχθηκαν στη γενικότερη θεματολογία.

Το παρόν τεύχος εμπεριέχει ορισμένα αποτελέσματα του όλου έργου «Η Χρήση Φυσικών Χώρων Αθήνας – ένας δείκτης ποιότητας ζωής για τους κατοίκους της πόλης». Ένα πρώτο αποτέλεσμα αναφέρεται σε θέματα αναλυτικής τυπολογίας των φυσικών χώρων της Αθήνας όπως αυτή αναδείχθηκε από την ανάλυση των περιεχομένων των συνεντεύξεων. Το αποτέλεσμα αυτό υποστηρίζει τη διαπραγμάτευση του παρόντος τεύχους. Το δεύτερο αποτέλεσμα συγκροτείται από τα ίδια τα κείμενα των συνεντεύξεων τα οποία παρουσιάζονται στο δεύτερο μέρος, κατά δεκαετία γέννησης των συνεντευξιζόμενων. Σε όλες σχεδόν τις συνεντεύξεις, τα κείμενα αυτά ξαναδιαβάστηκαν από τους συνεντευξιζόμενους για διορθώσεις. Το ενιαίο ύφος που ενδεχομένως έχουν αποκτήσει οφείλεται κυρίως στη μέθοδο συνέντευξης με σημειώσεις και όχι με μαγνητόφωνο αλλά και στην προσοχή που δόθηκε για την ακριβή καταγραφή των θεμάτων και λιγότερο στην έκφραση.

⁶ Για την 'κεντρική πόλη' και την 'ευρύτερη πόλη', βλ. υποσημείωση 2.

2

ΤΥΠΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΚΦΑΝΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ ΑΘΗΝΑΣ

Κριτήρια ανάλυσης

Κοινή διαπίστωση είναι ότι στη δίνη της πιεστικής και μη αναστρέψιμης επέκτασης του αστικού ιστού, πέρα από την καθαυτό οικοδόμηση, αλλάζουν δεδομένα της σύνθεσης και της μορφολογίας του εδάφους, του υπεδάφους, της βιοποικιλότητας. Ως κόμβος ανάπτυξης της αστικής κοινωνίας, η πόλη της Αθήνας μεγεθύνθηκε εις βάρος του οικολογικού της περιβάλλοντος προκαλώντας αποδυνάμωση της ταυτότητας των κατοίκων της, ταυτότητα η οποία συνδέθηκε διαχρονικά με το φυσικό τοπίο της Αττικής, κύριες συνιστώσες του οποίου ήταν τόσο η γεωμορφολογία της Αττικής και το κλίμα της όσο και οι πολυάριθμοι αρχαιολογικοί της τόποι με ιστορική-πολιτισμική-πολιτική σημασία⁷.

Πως οι κάτοικοι της πόλης αναφέρονται στους τόπους με φυσικό περιβάλλον, εντός και περί του αστικού ιστού της πόλης τους,

⁷ Θα πρέπει βέβαια να προσθέσουμε ότι παράλληλα με τα αρχαία κυρίως υπολείμματα που υπάρχουν παντού στην Αττική, μία παράμετρος συγκρότησης του τοπίου ήταν, μεταξύ άλλων, και το δίκτυο των διάσπαρτων μικρών αγροτικών οικισμών (βλ. τις συνεντεύξεις των γεννηθέντων στις δεκαετίες 1920 και 1930). Εκτός αυτού, για το τοπίο, ως φυσικός και δομημένος χώρος της ευρύτερης πόλης της Αθήνας, δεν αναφέρονται εδώ οι παράμετροι διαμόρφωσης του αστικού ιστού όπως και της διάστασης διεθνοποίησης των σημερινών του μεταμορφώσεων. Το θέμα της διαμόρφωσης των αστικών ή περιαστικών φυσικών χώρων της πόλης δεν αποτελεί εδώ αντικείμενο ενασχόλησης. Επίσης δεν αποτελεί θέμα ενασχόλησης του παρόντος δημοσιεύματος η συγκρότηση του πολιτισμικού τοπίου.

και πως αυτοί γίνονται αντιληπτοί και αναγνωρίζονται ως σημαίνουσες οντότητες ; Υποθέσαμε ότι η καταγραφή, η κατηγοριοποίηση και η ανάλυση των αναφορών των συνεντευξιζόμενων, μπορεί να αποτελέσει ένα πεδίο διερεύνησης των μεταβαλλόμενων τρόπων χρήσης των τόπων αυτών οι οποίοι συσχετίζονται με τις αλλαγές της κοινωνίας, παράλληλα με τις μεταμορφώσεις του φυσικού προοικιστικού περιβάλλοντος.

Για την ανάλυση των αναφορών των συνεντευξιζόμενων χρησιμοποιήθηκε η μεθοδολογία η οποία αναπτύχθηκε για τις ανάγκες προγενέστερου ερευνητικού έργου.⁸ Στο πλαίσιο αυτού του έργου εκπονήθηκε ένα σύστημα περιγραφής των αστικών ανοιχτών χώρων στη βάση εμπειρικών δεδομένων κοινωνικής έρευνας. Επιδίωξη του εγχειρήματος ήταν να εξασφαλιστεί η κοινωνική διάσταση κατά τη φάση του σχεδιασμού των αστικών ανοιχτών χώρων και συγκεκριμένα του σχεδιασμού με βάση εξειδικευμένα τεχνικά κριτήρια. Η κεντρική ιδέα ήταν να συσχετιστούν, μέσα από την ανάλυση των εμπειρικών δεδομένων κοινωνικής έρευνας, οι διαφορετικές πτυχές της σύγχρονης αστικής ζωής με τις φυσικές ιδιότητες που χαρακτηρίζουν έναν αστικό ανοιχτό χώρο. Από τα αποτελέσματα του όλου εγχειρήματος φάνηκε ότι οι χρήστες (αλλά και οι κάτοικοι μη χρήστες, όπως και οι μελετητές χώρων ή άλλοι παράγοντες που εμπλέκονται στον προγραμματισμό ή την χάραξη πολιτικής σχετικά με τέτοιους χώρους) αντιλαμβάνονται έναν αστικό ανοιχτό χώρο δυναμικά, υπό την έννοια ότι για να εκφράσουν την άποψή τους ταυτίζουν έναν ίδιο ανοιχτό χώρο ποικιλοτρόπως και σε

⁸ Πρόκειται για το ευρωπαϊκό ερευνητικό έργο "Rediscovering the Urban Realm of Open Spaces" που ολοκληρώθηκε το 2004. Βλέπε σχετικά, την ιστοσελίδα <http://alpha.cres.gr/ruos/>.

διαφορετικές κλίμακες θεώρησης. Έτσι, ο τόπος προσδιορίζεται ως:

- + χωρική, αναπαραστατική/σημειολογική ή χρηστική οντότητα
- + ευρύτερη περιοχή αναφοράς
- + ενδογενείς τεχνητές ή φυσικές ιδιότητες του χώρου
- + θεώρηση της τοπικής κοινωνικής ζωής
- + αξιολόγηση των αστικών υπηρεσιών που προσφέρονται στο χώρο
- + περιγραφή των δραστηριοτήτων και των λειτουργιών που μπορούν να γίνουν εκεί
- + συσχετισμοί διαφόρων ατομικών ή συλλογικών κοινωνικο-οικονομικών αναγκών και προσδοκιών
- + προτάσεις για συγκεκριμένη τεχνική υποδομή
- + αναπαραστάσεις του τοπίου
- + παρατηρήσεις για τις προδιαγεγραμμένες ή μη προδιαγεγραμμένες χρήσεις
- + κοινή αίσθηση με τους άλλους χρήστες του χώρου
- + προσωπικές προτιμήσεις σχετικά με τη χρήση του χώρου και σε σχέση με το κοινωνικό, μορφωτικό και οικονομικό υπόβαθρό του.⁹

Η ανάλυση έγινε σύμφωνα με τα προαναφερόμενα κριτήρια και ορισμένα αποτελέσματα της, συμπληρωματικά ως προς προηγούμενα δημοσιεύματα, παρουσιάζονται παρακάτω.

Το πλήθος των ονομαζόμενων τόπων

Το πλήθος των τόπων φυσικού περιβάλλοντος που χρησιμοποιούν οι κάτοικοι μιας αστικής ή άλλης γεωγραφικής περιοχής συνιστά ένα αναλυτικό μέγεθος που μπορεί να εξεταστεί, να επιβεβαιωθεί, να

διορθωθεί, να συμπληρωθεί ή να χρησιμοποιηθεί στις συγκρίσεις με άλλες πόλεις ή γεωγραφικές περιοχές, όπως και με άλλες ιστορικές στιγμές της ίδιας πόλης ή της ίδιας περιοχής. Μπορεί να αξιοποιηθεί παράλληλα με άλλα μεγέθη που αναφέρονται ευρέως στον χαρακτηρισμό της αστικής μορφής μιας πόλης, όπως αυτό του δείκτη των τετραγωνικών μέτρων πρασίνου που αναλογούν ανά κάτοικο ή ανά χίλιους κατοίκους σε μία πόλη.

Επιδιώχθηκε λοιπόν, ως πρώτο βήμα, να βρεθεί το πλήθος των διαφορετικών τόπων με φυσικό περιβάλλον για την πόλη της Αθήνας, βάσει των στοιχείων της έρευνας. Το αποτέλεσμα αυτής της διερεύνησης έδειξε ότι αναλογούν δύο τόποι εκτός πόλης προς ένα τόπο εντός πόλης, τους οποίους οι Αθηναίοι χρησιμοποιούν ως προορισμό για τις εξόδους τους σε φυσικό περιβάλλον.

Η προσέγγιση βασίστηκε στην σύγκριση δύο διαφορετικών καταμετρήσεων οι οποίες έδωσαν ανάλογο αποτέλεσμα. Η μία καταμέτρηση αφορά τις απαντήσεις των ερωτηθέντων στο πλαίσιο του δομημένου ερωτηματολογίου της ποσοτικής έρευνας του έργου και η άλλη αφορά το σύνολο των ανοιχτών συνεντεύξεων τις οποίες παρουσιάζει ειδικότερα το παρόν δημοσίευμα. Οι καταμετρήσεις διαφέρουν μεταξύ τους όχι μόνο μεθοδολογικά αλλά και θεματικά λόγω του ότι, στη μία περίπτωση, οι ερωτώμενοι απάντησαν για τις τωρινές τους επισκέψεις σε φυσικούς χώρους της πόλης ενώ, στη δεύτερη περίπτωση, οι συνεντευξιζόμενοι αναφέρθηκαν σε τόπους που επισκέπτονται σήμερα αλλά και σε αυτούς που χρησιμοποίησαν κατά το παρελθόν. Εν τούτοις, και οι δύο καταμετρήσεις εμφάνισαν την ίδια αναλογία του πλήθους των τόπων που βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή της πόλης με το πλήθος των τόπων που βρίσκονται στην κεντρική περιοχή της. Τα ποσοστά, και στις δύο περιπτώσεις, είναι για την ευρύτερη πόλη 65% και για την κεντρική πόλη 35%.

⁹ Βλ. Αβδελίδη Κ., 2004, «Κοινωνική Θεώρηση στο Σχεδιασμό των Υπαίθριων Χώρων» σελ. 42-47, στο Μ. Νικολοπούλου επιμ. *Σχεδιασμός Υπαίθριων Αστικών Χώρων με Βιοκλιματικά Κριτήρια*, Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, ISBN: 960-86907-2-2 για την αγγλική έκδοση.

Επομένως, η περιαστική ζώνη είναι σημαντική για την πόλη της Αθήνας στην αντίληψη των ερωτηθέντων και των συνεντευξιαζόμενων, λόγω του φυσικού της περιβάλλοντος, το οποίο αποτελεί, εκ του αποτελέσματος, παράγοντα προτίμησης για τη χρήση τόπων εξόδου των Αθηναίων εκεί που προσφέρεται σε μεγαλύτερο ποσοστό και σε περισσότερα σημεία. Σημαντικό είναι

το μη-διαμορφωμένο φυσικό περιβάλλον το οποίο αποτελεί, σε λιγότερο ή περισσότερο βαθμό, υπόλειμμα της προοικιστικής κατάστασης έναντι των διαμορφωμένων χώρων με φυσικό περιβάλλον (με τη σημερινή τους μορφή). Πρόκειται για μια ιδιαιτερότητα της πόλης της Αθήνας που την διαφοροποιεί, σ' έναν ορισμένο βαθμό, από πολλές μεγάλες πόλεις άλλων χωρών.

Πίνακας 1:

Κατανομή των τόπων με φυσικό περιβάλλον στην κεντρική και την ευρύτερη πόλη

Το πλήθος των διαφορετικών τόπων καταγράφηκε με δύο τρόπους, ως εξής :

- με τη μεθοδολογία 'ποσοτικής έρευνας' σε ένα σύνολο **410 ερωτηθέντων**: το πλήθος αυτό ήταν **94**, εκ των οποίων 65% στην ευρύτερη περιοχή της πόλης της Αθήνας και 35% στην κεντρική πόλη
- ενώ, με τη μεθοδολογία 'ποιοτικής έρευνας', από το σύνολο **24 συνεντεύξεων**, καταγράφηκε μεγαλύτερο πλήθος: **197** διαφορετικοί τόποι επίσκεψης, εκ των οποίων επίσης 65% στην ευρύτερη περιοχή και 35% στην κεντρική πόλη
- το προηγούμενο σύνολο της ποιοτικής έρευνας είναι μερικό διότι δεν συνυπολογίζονται 40 τόποι οι οποίοι βρίσκονται εκτός Αττικής ή και σε πόλεις άλλων χωρών και στους οποίους αναφέρθηκαν ονομαστικά οι συνεντευξιαζόμενοι. Έτσι το σύνολο των αναφερόμενων τόπων ανέρχεται σε **237**.

Προκαταρκτική ταξινόμηση των φυσικών τόπων Αθήνας

Η κατηγοριοποίησή του πλήθους των διαφορετικών τόπων συνιστά επίσης ένα δεδομένο που θα μπορούσε να εξεταστεί υπό την έννοια της επαλήθευσης, της διόρθωσης ή της σύγκρισης, στο πλαίσιο μιας προσανατολισμένης μελέτης.

Έτσι, το πλήθος των τόπων, οι οποίοι ονομάστηκαν από τους συνεντευξιαζόμενους και τους ερωτώμενους, συμπεριλαμβάνει χωρικές ενότητες οι οποίες διαφοροποιούνται μεταξύ τους υπό το πρίσμα κριτηρίων

ταξινόμησης των αναφερόμενων τόπων. Αυτά είναι:

- ✚ η κλίμακά τους
- ✚ η σύνθεσή τους, ως προς τον αριθμό ξεχωριστών χώρων με φυσικό περιβάλλον και με χαρακτήρα μοναδικότητας
- ✚ το προφίλ τους, δηλαδή τα χαρακτηριστικά τους τα οποία συνδέονται με τις παραμέτρους για τις οποίες έγινε λόγος στο σημείο 2.1.

Στόχος είναι να συσχετιστούν, ως ένα βαθμό, και βάσει των εμπειρικών δεδομένων, οι χωρικές διαφοροποιήσεις και η αναπαραστατική συνθετότητα των εν λόγω τόπων.

Κλίμακα και σύνθεση

Διακρίναμε, βάσει της κλίμακας των ονομαζόμενων από τους συνεντευξιαζόμενους τόπων, τις εξής κατηγορίες:

- ✚ εκτεταμένη γεωγραφική έκταση η οποία περιλαμβάνει πληθώρα και ποικιλία διαφορετικών χώρων ('περιοχή'),
- ✚ έκταση λιγότερο εκτεταμένη η οποία παρουσιάζει χωρική ή σημειολογική ενότητα και περιλαμβάνει περισσότερους παρόμοιους χώρους ('τοποθεσία'),
- ✚ συγκεκριμένη μορφικά και λειτουργικά έκταση, μικρότερων διαστάσεων από τις προηγούμενες χωρικές ενότητες, εντός αστικού ιστού ή του φυσικού περιβάλλοντος, με χαρακτήρα μοναδικότητας που την κάνει να διαφέρει από άλλες ('χώρος-σημείο'),
- ✚ μεγάλη γεωγραφικά οριοθετημένη και γενικά ιστορικά-πολιτισμικά προσδιορισμένη οντότητα ('νησί', 'πόλη'¹⁰ ή 'χώρα').

Στον Πίνακα Δεδομένων 2, συγκρίθηκαν τα αποτελέσματα τα οποία προέκυψαν, από τη μια μεριά, με διαφορετικούς τρόπους έρευνας ('ποσοτικής' και 'ποιοτικής'), και, από την άλλη, με κοινό τρόπο ανάλυσης (προαναφερόμενη κατηγοριοποίηση και ποσοτικοποίηση αναφορών). Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα Δεδομένων 2, η αντίληψη των συνεντευξιαζόμενων συμβαδίζει με την αντίληψη των ερωτώμενων ως εξής: οι τόποι με χαρακτήρα μοναδικότητας ('χώροι-σημεία') αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα έναντι των υπολοίπων ομάδων ('τοποθεσίες', 'περιοχές', 'νησιά', 'πόλεις', 'χώρες') που περιλαμβάνουν τους τόπους οι οποίοι κατηγοριοποιήθηκαν

με βάση τα κριτήρια της κλίμακας και της σύνθεσης.

Ωστόσο, εάν οι τόποι κατηγοριοποιηθούν εκ νέου, σύμφωνα με το κριτήριο της σύνθεσής τους και μόνο, εάν δηλαδή η κάθε χωρική ενότητα περιλαμβάνει, ανεξάρτητα από την κλίμακά της, έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους ως προς τη μορφή και τη λειτουργία τους χώρους, τότε η εικόνα αντιστρέφεται: το πλήθος 'χώροι-σημεία' είναι μικρότερο, σε απόλυτους αριθμούς και σε ποσοστά, από το πλήθος της δεύτερης διευρυμένης κατηγορίας 'τοποθεσίες + περιοχές', η οποία ομαδοποιεί όλες τις περιοχές, περισσότερο ή λιγότερο γεωγραφικά εκτεταμένες, και οι οποίες περιλαμβάνουν εντός των ορίων τους περισσότερους ή/και διαφορετικούς μορφικά και λειτουργικά χώρους (βλ. τον Πίνακα Δεδομένων 3).

Τα παραπάνω μαζί με τους Πίνακες 2 και 3 έδειξαν, βάσει στοιχείων εμπειρικής έρευνας, ότι οι κάτοικοι μιας πόλης αντιλαμβάνονται και αναγνωρίζουν τους τόπους με φυσικό περιβάλλον της πόλης τους, συνδυαστικά, ως χωρικές αλλά και ως αναπαραστατικές οντότητες. Αυτός ο συνδυασμός προσδίδει ένα προφίλ στο σύνολο των υπό μελέτη τόπων που θα εξετάσουμε στην συνέχεια.

¹⁰ Οι ορισμοί της 'πόλης' ποικίλουν ανάλογα με τις εξειδικεύσεις που την ερμηνεύουν. Εδώ, αναφερόμαστε στην 'πόλη' υπό το πρίσμα του ορισμού του Aldo Rossi: «Η πόλη, ως κατ' εξοχήν ανθρώπινο αντικείμενο, αποτελείται από την αρχιτεκτονική της, καθώς και απ' όλα εκείνα τα έργα που συνιστούν τον πραγματικό τρόπο μετασχηματισμού της φύσης» (Rossi, 1991: 39).

Πίνακας 2**Ταξινόμηση των αναφερόμενων τόπων κατά κλίμακα και σύνθεση**

Η πολυπληθέστερη κατηγορία καταγεγραμμένων διαφορετικών χωρικών ενότητων είναι οι ► **‘χώροι-σημεία’** (35,02%). Σε αυτή την κατηγορία ομαδοποιήθηκαν πάρκα (όπως Εθνικός Κήπος, παρκάκι Ριζάρη στον Ευαγγελισμό, κήπος του Εθνικού Μουσείου κτλ), διάφορα κοινώς γνωστά ή ατομικά επιλεγμένα σημεία λόφων, ρεμάτων κτλ (όπως μνημείο Φιλοπάππου, Σκοπευτήριο Καισαριανής ή όπως ‘ζούγκλα’, ‘βουναλάκι’), αρχαιολογικοί χώροι (όπως Αρχαία Αγορά, Πνύκα, ναός της Αφάιας), παραλίες (όπως Μπάτης, Μικρολίμανο), συγκεκριμένα γήπεδα, πλατείες (όπως πλ. Δεξαμενής, πλ. Βικτωρίας), δρόμοι, συγκεκριμένοι παιδότοποι ή καφενεία ή υπαίθρια θέατρα κ.τλ.

Η επόμενη κατά πλήθος κατηγορία συμπεριλαμβάνει τις διάφορες ► **‘τοποθεσίες’** (27,43%), χωρικές ενότητες με αναπαραστατική οντότητα, οι οποίες συμπεριλαμβάνουν περισσότερους χώρους-σημεία (όπως μια χαρακτηριστική αστική συνοικία, ένας λόφος εντός αστικού ιστού) και αναπαραστατικές ενότητες οι οποίες συμπεριλαμβάνουν περισσότερους χώρους-σημεία (όπως Φραγκοκλησιά, Σχινιάς, Τζιτζιφιές, Βαρυμπόμπη, Εξάρχεια). Η τρίτη κατά πλήθος κατηγορία είναι οι ► **‘περιοχές’** (21,94%) οι οποίες περιλαμβάνουν είτε νομούς (όπως Αττική, Ήπειρος), είτε δήμους ξεχωριστούς (όπως Δάφνη, Βουλιαγμένη, Βριλλήσια) ή περισσότερους μαζί, είτε παραλιακές εκτεταμένες ζώνες, είτε ζώνες επίσης εκτεταμένες της ενδοχώρας ή προαστιακές ζώνες είτε και διαδρομές μέσα από μια εκτεταμένη περιοχή.

Οι λιγότερο σημαντικές αριθμητικά ομάδες είναι οι κατηγορίες: ► **‘νησιά’** (9,28%), όπως Αγκίστρι, Αίγινα, Ζάκυνθος, Κρήτη, Λευκάδα, ► **‘χώρες’** (3,38%), όπως Αγγλία, Γεωργία, και ► **‘πόλεις’** (2,95%) όπως Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ναύπλιο, Λονδίνο, Βρυξέλλες, για τις οποίες μίλησαν οι συνεντευξιαζόμενοι και αποτελούν αναφορές τους ως προς το θέμα της συνέντευξης.

Για τις πρώτες τρεις κατηγορίες, συγκρίθηκαν τα στοιχεία τα οποία ανέκυψαν με τους δύο τρόπους έρευνας, ‘ποσοτικής’ και ‘ποιοτικής’.

- Για την κατηγορία ‘χώροι-σημεία’, στο σύνολο των αναφορών 410 απόμων (έρευνα Β’ βάσει ερωτηματολογίου) καταγράφηκαν 44 τόποι, δηλαδή 47% του συνόλου των ονομαζόμενων τόπων από τους ερωτηθέντες. Ενώ τα 24 άτομα της έρευνας Γ’, βάσει των παρουσιαζόμενων ανοιχτών συνεντεύξεων, ονόμασαν 65 ‘χώρους-σημεία’, μέγεθος το οποίο αντιστοιχεί στο 42% του μερικού συνόλου των ονομαζόμενων τόπων από τους συνεντευξιαζόμενους, όταν δεν συμπεριλαμβάνονται τα ‘νησιά’, οι ‘χώρες’ και οι ‘πόλεις’, και στο 35% του συνόλου των αναφορών τους, όταν αυτές οι κατηγορίες τόπων εντάσσονται στην κατηγορία ‘περιοχές’.
- Για την κατηγορία ‘τοποθεσίες’, τα 410 άτομα της έρευνας Β’ ονόμασαν 30 διαφορετικούς τόπους, δηλαδή σε ποσοστό 32%, ενώ τα 24 άτομα της έρευνας Γ’, 65 διαφορετικοί τόποι, που αντιστοιχεί στο 33% για το μερικό σύνολο και στο 27,5% για το σύνολο των αναφερόμενων τόπων.
- Για την κατηγορία ‘περιοχές’, οι 410 ερωτηθέντες ονόμασαν 20 διαφορετικούς τόπους (21%), ενώ οι 24 συνεντευξιαζόμενοι ονόμασαν 49 (25%), λαμβανομένου υπόψη το μερικό σύνολο και 89 τόποι (37,5%) όταν στις ‘περιοχές’ συμπεριλαμβάνονται και τα νησιά, οι χώρες και οι πόλεις.

Πίνακας 3:**Ταξινόμηση των αναφερόμενων τόπων κατά σύνθεση**

- η πρώτη κατηγορία **‘χώροι-σημεία’**, ομάδα τόπων με ίδια σύνθεση, όπως στην προηγούμενη ταξινόμηση, εμφανίζεται λιγότερο σημαντική ως πλήθος τόπων, με ποσοστά 47% βάσει στοιχείων έρευνας Β’ και 42% βάσει στοιχείων έρευνας Γ’, ενώ
- η δεύτερη κατηγορία **‘τοποθεσίες+περιοχές’** (ομάδα τόπων διευρυμένη ως προς την προηγούμενη ταξινόμηση) εμφανίζει ποσοστά αντίστοιχα 53% και 58% και συνεπώς είναι σημαντικότερη ως πλήθος αναφερόμενων τόπων
- εάν δε, προσθέσουμε στην δεύτερη κατηγορία τα νησιά, τις πόλεις και τις χώρες, για την περίπτωση των στοιχείων που συλλέξαμε από τους συνεντευξιαζόμενους της έρευνας Γ’, τότε η πρώτη κατηγορία ‘χώροι-σημεία’ κατέρχεται στο 35% και η δεύτερη γενική κατηγορία όλων των περιοχών ανέρχεται στο 65%.

Προφίλ

Τα επιμέρους χαρακτηριστικά των υπό διερεύνηση φυσικών χώρων, όπως και η συνολική λειτουργία ανά χώρο ή ανά σύνολα χώρων, προκύπτουν μέσα από τις συνεντεύξεις με ποικίλα και ανομοιογενή στοιχεία. Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά έχουν ως κύριους άξονες τους ανθρώπους, τις ατομικές και συλλογικές τους δραστηριότητες και σχέσεις, τα υλικά στοιχεία του χώρου και το ευρύτερο, κοινοτικό αστικό φυσικό και βιοκλιματικό, περιβάλλον.

Αυτό προκύπτει όχι μόνο από τις εξεταζόμενες συνεντεύξεις αλλά και από τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνητικών εργασιών τις οποίες διεκπεραίωσα σχετικά με τους αστικούς ανοιχτούς χώρους. Συγκρίνοντας τα αποτελέσματα των διαφορετικών αυτών διερευνήσεων εμφανίστηκε ότι ο συνδυασμός και η σχετική σημασία των στοιχείων και των προαναφερόμενων αξόνων, διαφέρουν ανάλογα με τα σύνολα των υπό μελέτη χώρων. Ωστόσο, μια τέτοια συγκριτική μελέτη δεν αποτελεί αντικείμενο ενασχόλησης του παρόντος δημοσιεύματος, το οποίο επικεντρώνεται στην παρουσίαση των πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων τα οποία συνιστούν, όπως ειπώθηκε στον πρόλογο, μέρος του όλου έργου.

Η ανάλυση συμπεριέλαβε τη λεπτομερή καταγραφή και την κατηγοριοποίηση όλων των στοιχείων που οι συνεντευξιζόμενοι χρησιμοποιούν για να εκφράσουν την σχέση τους με τους συγκεκριμένους φυσικούς τόπους, τους οποίους οι ίδιοι κατονομάζουν ή περιγράφουν ή ερμηνεύουν ή αξιολογούν. Για την ποσοτικοποίηση και την ταξινόμηση των στοιχείων αυτών, χρησιμοποιήθηκαν οι παράμετροι που επιδρούν στη συνολική λειτουργία των ανοιχτών αστικών χώρων. Τα αποτελέσματα αυτής της αναλυτικής διαδικασίας παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

Από την κατανομή των παραμέτρων, κατά φθίνουσα σειρά των ποσοσטיαίων τους μεγεθών, παρατηρήσαμε ότι οι παράμετροι ομαδοποιούνται θεματικά δίνοντας τις γενικές γραμμές του προφίλ των υπό διερεύνηση φυσικών χώρων Αθήνας, όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Έτσι, το προφίλ των φυσικών χώρων της Αθήνας διαγράφεται, επαγωγικά, από τα αποτελέσματα της ανάλυσης μας, ως εξής: τη γενική αναπαραστατική υπόσταση και λειτουργία τους ακολουθεί σε σημαντικότητα η χρηστική τους λειτουργία και ακολουθούν τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους καθώς και οι παράμετροι που αφορούν τους ανθρώπους και τις σχέσεις τους, ενώ ως τα λιγότερα σημαντικά εμφανίζονται τα ειδικά χαρακτηριστικά συγκεκριμένων χώρων.

Πίνακας 4

Οι γενικές γραμμές του προφίλ των φυσικών χώρων Αθήνας

- η πρώτη σε σημασία ομάδα που συγκεντρώνει τις παραμέτρους με τα σαφώς υψηλότερα ποσοστά, συσχετίζεται με τη **γενική αναπαραστατική υπόσταση και λειτουργία** των υπό διερεύνηση χώρων την οποία αντιλαμβάνονται οι συνεντευξιαζόμενοι σε ένα υπερτοπικό, ευρύτερα γεωγραφικά ή κοινοτικό, επίπεδο
- η δεύτερη σε σημασία ομάδα παραμέτρων από την άποψη των ποσοστιαίων μεγεθών, συσχετίζεται με τη **χρηστική λειτουργία** των υπό διερεύνηση χώρων όπως οι συνεντευξιαζόμενοι τους αντιλαμβάνονται με μια διάθεση αντικειμενικής αξιολόγησης των χώρων και των δραστηριοτήτων που συνδέονται με αυτούς
- η τρίτη στην σειρά ομάδα συγκεντρώνει περισσότερες παραμέτρους οι οποίες αναφέρονται στα **επιμέρους χαρακτηριστικά** των υπό διερεύνηση φυσικών χώρων τα οποία οι συνεντευξιαζόμενοι περιγράφουν και αξιολογούν μέσα από το πρίσμα των προτιμήσεών τους ή των ιδανικών τους προτύπων
- η τέταρτη ομάδα συγκεντρώνει όλες τις παραμέτρους που αφορούν στους **ανθρώπους και τις σχέσεις τους** και που οι συνεντευξιαζόμενοι συσχετίζουν με τους συγκεκριμένους τόπους τους οποίους χρησιμοποιούν ή γνωρίζουν
- τέλος, οι παράμετροι με τα χαμηλότερα ποσοστά χωρίς να αποτελούν μια ισχυρή θεματική ομάδα όπως οι προηγούμενες διότι αναφέρονται σε ανόμοια αλλά εντούτοις **ειδικά χαρακτηριστικά** των συγκεκριμένων χώρων στους οποίους αναφέρονται οι συνεντευξιαζόμενοι

Περί τυπολογίας των εντός και εκτός αστικού ιστού χώρων

Οι συνεντευξιαζόμενοι αναφέρονται στους φυσικούς τόπους της πόλης τους και εκτός αυτής, αναπλάθοντάς τους, όταν τους ορίζουν, τους περιγράφουν ή τους αξιολογούν μέσα από τις ατομικές και συλλογικές αναπαραστάσεις της 'πόλης' και της 'μη πόλης', πέρα από τις συγκεκριμένες ευκαιριακές εμπειρίες τους.

Η τυπολογία χώρων που χρησιμοποιεί, οικοδομεί και μεταλλάσσει ο σύγχρονος άνθρωπος ανακύπτει τόσο στον κοινό όσο και στον επιστημονικό λόγο. Τυπολογικές εκφάνσεις συνυπάρχουν σε ένα σύνολο δεδομένων που απορρέει από τον αφηγηματικό τρόπο έκφρασης όπως αυτός στο πλαίσιο των συνεντεύξεων που παρουσιάζουμε εδώ. Μια τέτοια συνύπαρξη χαρακτηρίζει και σύνολα επιστημονικών κειμένων ειδικών τομέων. Ο όρος 'τυπολογία' παραπέμπει σε περισσότερες σημασίες της έννοιας 'τύπος'. Στο άρθρο του και κεφάλαιο βιβλίου « Typologies », ο Panerai κάνει μια περιληπτική αλλά εν τούτοις ενδιαφέρουσα

ανασκόπηση των προβλημάτων που έχει ο τομέας της αρχιτεκτονικής και της πολεοδομικής θεωρητικής σκέψης όταν ταξινομεί και αναλύει τα χωρικά αντικείμενα στα οποία αναφέρεται, μελετά ή και κατασκευάζει. Ο Panerai υπενθυμίζει τις διαφορετικές σημασίες του όρου 'τύπος' που αναδεικνύονται μέσα από την ιστορική πορεία της χρήσης του. Κατά το 15^ο αιώνα μαζί με την εμφάνιση της τυπογραφίας, διατυπώνεται αρχικά ο όρος αυτός υπό την έννοια του συγκεκριμένου μέσου αναπαραγωγής ενός μοντέλου. Στην συνέχεια, κατά το 18^ο αιώνα όταν αναπτύχθηκαν οι επιστήμες της παρατήρησης, ο 'τύπος' συγκεκριμενοποιείται ως έννοια που εκφράζει την ουσία ενός συνόλου αντικειμένων ή ατόμων. Αργότερα, όπως μας λέει ο ίδιος συγγραφέας, κατά το 19^ο αιώνα μέσα στο γενικότερο πλαίσιο των αλλαγών που φέρνει η βιομηχανική επανάσταση, εμφανίζονται θέσεις που ξεχωρίζουν την ανάλυση από τον σχεδιασμό και έτσι, στο επίπεδο της μελέτης και επινόησης αστικών χώρων, οι 'τύποι' συνδέονται με θεωρητικές προτάσεις για την παραγωγή αντικειμένων πέρα από την παρατήρηση υφισταμένων. Εδραιώνεται σταδιακά, έως το μοντέρνο κίνημα του 20^{ου} αιώνα, ότι η επινόηση νέων 'τύπων' διαφέρει από την αναπαραγωγή ίδιων 'τύπων', αποδεσμεύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την έννοια της τυπολογίας από τα ίδια τα αντικείμενα. Αναγνωρίζεται η βαρύτητα των κοινωνικο-οικονομικών διαδικασιών της παραγωγής και της μέσα σε αυτό το πλαίσιο μορφοποίησης των χωρικών προϊόντων.¹¹

Οι τυπολογικές σημασίες, που είναι συχνά διαφορετικές όπως προαναφέραμε, δεν αντικαθιστούν η μία την άλλη στην πάροδο του χρόνου, αλλά συνυπάρχουν. Ένας αστικός χώρος προσδιορίζεται (ονομάζεται, περιγράφεται, ορίζεται και αναπαρίσταται), είτε στο πλαίσιο της αφήγησης είτε στο πλαίσιο της επιστημονικής διερεύνησης, με κάποια μορφή. Για τη διερεύνηση αυτής, μπορούν να γίνουν περισσότερες και με διαφορετικά περιεχόμενα εξειδικευμένες προσεγγίσεις οι οποίες, η κάθε μία από την δική της σκοπιά, αναφέρονται στην σχέση 'άνθρωποι-χώρος'.

Παραδείγματος χάριν, η ιστορική προσέγγιση, συσχετίζει τις μεγάλες περιόδους ιστορικής εξέλιξης μιας πόλης με τα στάδια ανάπτυξης και θεσμοθέτησης των κοινόχρηστων χώρων της. Η ανάλυση για τους ανοιχτούς και φυσικούς χώρους της πόλης μπορεί να αναχθεί ακόμη πιο πίσω στον ιστορικό χρόνο και να αναγνώσει την πόλη στη γένεσή της ως ανθρώπινο οικισμό. Από την πλευρά της, η γεωγραφική προσέγγιση θεωρεί τη μορφολογία των αστικών δομών και συσχετίζει τα χωρικά με τα κοινωνικο-οικονομικά φαινόμενα που έχουν επηρεάσει την χωροθέτηση, την τυπολογία και τη μορφολογία ενός αστικού χώρου. Από την άλλη, η κοινωνιολογική προσέγγιση συσχετίζει τις σημερινές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές, όπως και τις ανάγκες και τα πρότυπα με τις πολιτισμικές επιλογές και συνήθειες των ατόμων στην καθημερινή τους ζωή. Τα άτομα που αναγνωρίζονται ως μέλη πληθυσμιακών ομάδων, συσχετίζονται με τη λειτουργία των αστικών χώρων. Η ανθρωπολογική προσέγγιση αναφέρεται πιο ειδικά στην ανθρώπινη φυσιολογία και στις αρχετυπικές ανάγκες των ανθρώπων σε ότι αφορά τους ανοιχτούς χώρους, μελετώντας κατά περίπτωση όλα τα παραπάνω. Η σημειωτική θεώρηση, αναφέρεται σε πρόσθετες γλωσσικές και συμβολικές εν γένει έννοιες που συσχετίζουν το χωρικό επίπεδο, το κοινωνικό και ψυχολογικό, μέσα από γλωσσολογικές και μαθηματικές διερευνήσεις.

Σε ποιο βαθμό μια εξειδικευμένη, από την άποψη του επιστημονικού κλάδου προσέγγιση εξασφαλίζει συνάφεια σε ένα κοινό πεδίο διερεύνησης ή αντίθετα, διαχωρίζει τους δύο όρους 'άνθρωποι' και 'χώρος' όταν διερευνάται η σχέση 'άνθρωποι-φυσικός αστικός χώρος'; Το ερώτημα αυτό είναι εύλογο στο μέτρο που περισσότερες κλαδικές ερμηνείες μπορούν να βρεθούν πίσω από κάθε όρο και για τη διερεύνησή τους να προταθούν διαφορετικά περιεχόμενα όπως και να χρησιμοποιηθούν διαφορετικά μέσα έκφρασης. Έτσι, η διεπιστημονική προσέγγιση για τη θεώρηση

¹¹ Βλ. Panerai-Depaule-Demorgon-Veyrenche, 1980 : 73-108 όπως και την νεότερη εκδοχή Panerai-Depaule-Demorgon, 2009: 105-131.

της προαναφερόμενης σχέσης είναι αναγκαία. Ο διεπιστημονικός χαρακτήρας αφορά την σύνθετη φύση, καταρχήν, των στοιχείων που συλλέγονται και, κατά δεύτερο, την επεξεργασία των δεδομένων τα οποία αποτελούν τα αποτελέσματα μιας διερεύνησης. Και που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άλλους ερευνητές, μελετητές ή άλλους δρώντες.

Δεν είναι πολλές οι μελέτες οι οποίες εισήγαγαν σύνθετες διερευνήσεις σε ότι αφορά την σχέση των ανθρώπων με τον αστικό ανοιχτό χώρο, ειδικότερα με τον δημόσιο χώρο. Ο Anderson μαζί με άλλους 19 συγγραφείς έκαναν μέσα από τις μελέτες τους που παρουσιάστηκαν σχεδόν τρεις δεκαετίες πριν, μια εμπειριστική καταγραφή των σύνθετων εκφάνσεων της σχέσης αυτής. Στόχος τους ήταν να μην περιοριστεί ο δημόσιος αστικός χώρος σε ένα αντικείμενο που υποβάλλεται μοναδικά στην οικονομική, κοινωνική, χωρική ή πολιτιστική ανάλυση και να αναγνωρίζεται η φύση και τα όρια της αλληλοεπίδρασης των ανθρώπων με το περιβάλλον τους και όχι οι πολιτικές συνθήκες της υποτιθέμενης συνολικής έλλειψης συνάφειας ή του απόλυτου φυσικού ντετερμινισμού.¹²

Θα παρατηρήσουμε βέβαια ότι για να επιτευχθεί ένας τέτοιος στόχος, απαραίτητη είναι η εμπειρία των ερευνητικών πρακτικών διότι αυτή αναδεικνύει τους διαφορετικούς τρόπους και τα διαφορετικά προβλήματα που εμπιέρονται. Όταν έχουμε μια εργασία ανά μελετητή στο πλαίσιο μιας ερευνητικής κοινοπραξίας, τότε η συνθετότητα προκύπτει κυρίως από την συλλογική επιμέλεια των επιμέρους μελετών που εστιάζουν διαφορετικά: ιστορικά, γεωγραφικά, κοινωνιολογικά, πολιτικά, γεωμετρικά, φυσικά, κ.τλ. Στην περίπτωση της μονογραφικής μελέτης, το σημείο εκκίνησης της διερεύνησής της δίνει μια κατεύθυνση η οποία επηρεάζει τη συλλογή των στοιχείων, βάσει των οποίων περιγράφονται τα θέματα

και βάσει των οποίων περιορίζονται κατά ένα τρόπο οι πηγές και οδηγείται η μελέτη σε μια εξειδίκευση

Με την μεθοδολογική επιλογή της παρούσας εργασίας, η οποία βασίζεται στην ανάλυση των περιεχομένων των συνεντεύξεων με ελεύθερη συζήτηση και σε ορισμένα στοιχεία που προέκυψαν από τις δύο ποσοτικές έρευνες του όλου έργου, αναδεικνύεται το θέμα της τυπολογίας των φυσικών χώρων της πόλης η οποία δεν μπορεί παρά να συνδεθεί με την τυπολογία των αστικών ανοιχτών χώρων.

Οι φυσικοί χώροι προσδιορίζονται με αστικά κριτήρια είτε βρίσκονται εντός πυκνού αστικού ιστού της πόλης, είτε εκτός αυτού, στις παρυφές της πόλης, είτε ακόμη σε αμιγώς φυσικό περιβάλλον στην ευρύτερη περιοχή επιρροής της πόλης. Η διαφορά μεταξύ των καθαρά αστικών ανοιχτών χώρων και των φυσικών χώρων έγκειται, εκτός από τη θέση τους σε σχέση με την πόλη, στα ποσοστά αστικών χρήσεων και στην ύπαρξη, τη σύνθεση και τα ποσοστά φυσικού περιβάλλοντος εντός των ορίων τους, έχοντας ένα κοινό πεδίο αναφοράς που είναι η πόλη και ο πληθυσμός της.

¹² Βλ. σελίδα 1 στο Anderson, Standford ed., 1986, *On Streets*, Cambridge Massachusetts: The MIT Press.

Δεύτερο μέρος

ΟΙ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

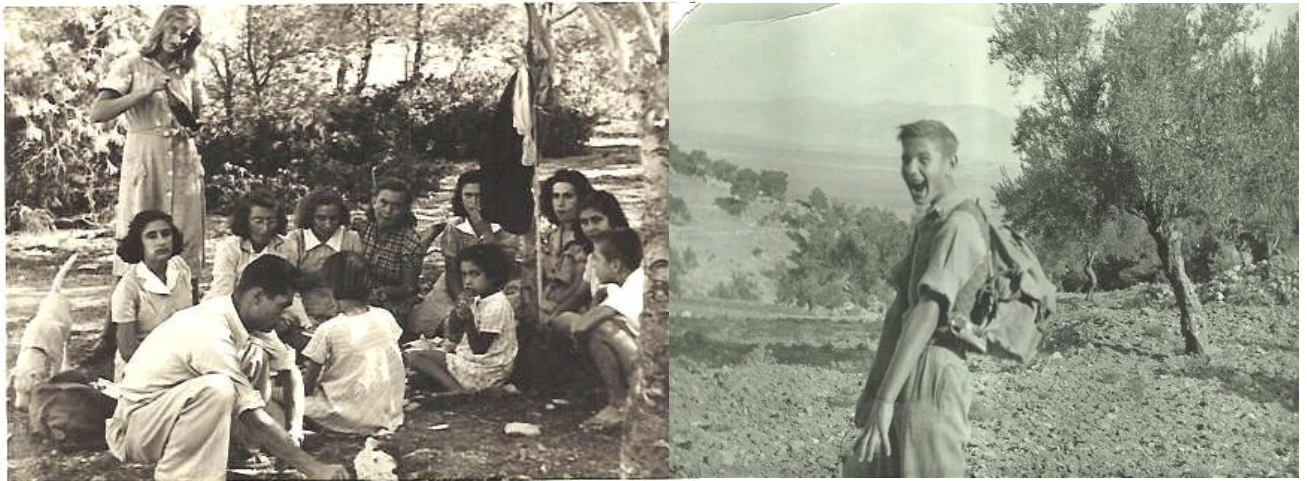
« Le bon sens est la chose du monde la mieux partagée : car chacun pense en être si bien pourvu, que ceux même qui sont les plus difficiles à contenter en toute autre chose, n'ont point coutume d'en désirer plus qu'ils en ont. En quoi il n'est pas vraisemblable que tous se trompent ; mais plutôt cela témoigne que la puissance de bien juger, et distinguer le vrai d'avec le faux, qui est proprement ce qu'on nomme le bon sens ou la raison, est naturellement égale en tous les hommes ; et ainsi que la diversité de nos opinions ne vient pas de ce que les uns sont plus raisonnables que les autres, mais seulement de ce que nous conduisons nos pensées par diverses voies, et ne considérons pas les mêmes choses. »

René Descartes, *Discours de la méthode*, 1637 ¹³

¹³ Descartes, René, (1637)1951, *Discours de la méthode suivi des Méditations*, Présentation et annotation par François Misrachi, Paris : Union Générale d'Éditions, 10 /18.

«1.- Η ορθοφροσύνη είναι στον κόσμο το πράμα το καλύτερα μοιρασμένο, γιατί ο καθένας βρίσκει πως είναι τόσο καλά εφοδιασμένος με ορθοφροσύνη, ώστε κι εκείνοι ακόμα που ικανοποιούνται δυσκολότατα σε κάθε άλλο πράμα, δεν έχουν τη συνήθεια να ποθούν περισσότερη απ' όση έχουν. Σ' αυτό δεν είναι πιθανό να γελιούνται όλοι, αλλά τούτο μαρτυρεί μάλλον πως η ικανότητα να κρίνει κανένας καλά και να ξεχωρίζει την αλήθεια από το ψέμα, η οποία είναι, καθαυτό, ό,τι ονομάζουν ορθοφροσύνη ή λογικό, είναι φυσικά ίση σε όλους τούς ανθρώπους. Κι έτσι η ποικιλία των γνώμών μας δεν προέρχεται από το ότι άλλοι είναι περισσότερο κι άλλοι λιγότερο λογικοί, παρά μονάχα από το ότι οδηγούμε τις σκέψεις μας από δρόμους διαφορετικούς και δεν προσέχουμε όλοι τα ίδια πράγματα. ...»
Descartes *Λόγος περί της μεθόδου*, Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια: Χριστόφορος Χρηστίδης, 1976, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ.5.

γεννηθέντες τη δεκαετία 1920

1. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 16/4/2006, Καλλισθένη Αβδελίδη

Εκδρομές πηγαίναμε στο Μαραθώνα και σε όλη τη διαδρομή από Αγ. Παρασκευή και μέχρι το Μαραθώνα. Υπήρχαν εξοχές κατά μήκος της σημερινής λεωφόρο Μεσογείων. Προς Μεσόγεια, ήταν η κύρια δυνατότητα για αναψυχή. Φτάναμε μέχρι τη λίμνη του Μαραθώνα ή για μπάνιο στον Σχινιά. Άλλη διαδρομή ήταν προς Κηφισιά και πέρα από αυτήν μέχρι την Εκάλη που ήταν τότε εξοχή ενώ τώρα είναι προάστιο. Επίσης το βουνό της Πεντέλης, η Πάρνηθα. Όλο το μήκος της Μεσογείου από τις υπώρειες του Υμηττού και μέχρι τις υπώρειες της Πεντέλης. Στον Υμηττό έρχονταν και από το Περιστέρι. Πηγαίναμε για μπάνιο, πιο σπάνια όμως. Πηγαίναμε στο Καλαμάκι και σε όλη την ακτή, Βούλα, Βουλιαγμένη μέχρι Βάρκιζα.

Ο Λυκαβηττός ήταν αιχμάλωτος της τοποθεσίας του. Ανέβαινε κόσμος αλλά όπως ανέβαιναν στην Ακρόπολη. Ήταν περίπατος μέσα στην πόλη.

Όσο πας πιο πίσω τόσο ευρύτερος είναι ο χώρος εξόδου δηλαδή οι χώροι που να σε τράβαναν. Τότε, όμως ήταν δυσκολότερη η μετακίνηση και λίγα τα μεταφορικά μέσα. Αλλά και τα οικονομικά. Κατά κανόνα, για την εκδρομή, γινόταν ένα κοινό ταμείο των φοιτητών ή των μαθητών, για την πληρωμή των εξόδων, βασικά για τα μέσα μεταφοράς. Εκεί, έτρωγαν, έπιναν καμιά πίττα, κεφτεδάκια από το σπίτι και καμιά φορά λεμονάδα στο καφενείο. Όχι κρασί.

Υπάρχει ένας δεσμός ανάμεσα στους ανθρώπους και στην φύση. Ο άνθρωπος έπαιρνε από την φύση. Η φύση δεν έπαιρνε, έχανε. Ο άνθρωπος την κατέστρεφε.

Έβγαине ο κόσμος να ανασάνει, με το τραγούδι και με το παιχνίδι. Στο βόλεϊ π.χ. υπήρχε παράδοση. Οι παρέες ήταν είτε μικρών, δεκαπεντάρηδων, είτε μεγάλων σαραντάρηδων. Οι δεκαπεντάρηδες δεν ήταν μαζί με τους σαραντάρηδες.

Σφοδρός ο έρωτας του ανθρώπου με τη φύση.

Ίσως τώρα να μην βγαίνουν τόσο εύκολα και δεν γίνεται να βγαίνουν σε μεγάλες ομάδες. Και ως παράδοση έχει εξαντληθεί, έχει φτάσει σε ένα τέλμα. Τότε υπήρχε παράδοση «την Κυριακή πάμε εκδρομή στη Βούλα ή αλλού προς την στεριά ή προς τη θάλασσα».

Υπήρχε τάση για μαζική έξοδο κατ' ομάδες 10-20 μέχρι 50, 80 100 άτομα ανάλογα με την διοργάνωση, τις διαθέσεις κτλ. Τότε ήταν συνηθισμένο αυτό.

Το ντύσιμο ήταν εκδρομικό. Ναι, οι κοπέλες φόραγαν καμιά φορά παντελόνια. Αυτά άρχισαν νωρίς και ήταν πολύ συνηθισμένο. Το σακίδιο, τα παπούτσια, ναι, ήταν εκδρομικά. Ήταν φτωχική η περιβολή. Την εμφάνισή της η νεολαία δεν είχε ούτε τη δυνατότητα ούτε και το ενδιαφέρον να την λανσάρει ως κάτι το καινούριο. Ήταν μια εμφάνιση απλή, φτωχή χωρίς επίδειξη. Απλοί άνθρωποι, απλή εμφάνιση. Υπήρχαν βέβαια οι εξαιρέσεις προς τα δύο άκρα, φτώχεια ή πλούτος. Αλλά δεν ήταν τάση. Στις εκδρομές δεν έκανε κάποιος εντύπωση από το πως ήταν ντυμένος.

Η έλξη της φύσης ήταν η κινητήρια δύναμη. Έβγαινε η νεολαία να την απολαύσει. Και το αξιοσημείωτο ήταν ότι έβρισκαν την ευκαιρία να το κάνουν, μέσα από την μαζική αυτή οργάνωση, διότι αλλιώς δεν είχαν ούτε τις ευκαιρίες αλλά ούτε και τη δυνατότητα να το κάνουν. Εκτός από τις περιπτώσεις όπου βοηθούσε η φιλία, η συγγένεια. Αυτά που φέρνουν τους ανθρώπους κοντά, ομαδικά. Ήταν μια από τις μορφές ...

Εξίσου αξιοσημείωτο ήταν ότι η συνάντηση, ο δεσμός, οι δεσμοί των νέων σε ομάδες, σε παρέες, σε οργανωμένες κινήσεις, ήταν πιο δύσκολος. Δυσκολότερα επιτυγχάνονταν, γιατί όλα ήταν λίγο πολύ δύσκολα. Μιλάμε για εποχή με περιορισμένες δυνατότητες όπου όλα ήταν περιορισμένα. Όλα όσα απαιτούν έξοδα: η συνάντηση των νέων, τα μέσα και οι τρόποι μετακίνησης, μέχρι τον προγραμματισμό και την πραγματοποίηση της εκδρομής. Πολλές φορές ήταν κατόρθωμα να γίνει κάτι τέτοιο, να οργανωθεί η ομαδική έξοδος των νέων.

Και ο έρωτας ήταν κίνητρο ή αποτέλεσμα αυτών των ομαδικών εξόδων. Θα δει κάποιον γνωστό ή θα ανακαλύψει κάποιον. Και γίνονταν ζευγαρώματα. Ήταν ένα από τα κύρια κίνητρα.

Η νεολαία διψούσε για αυτές τις οργανωμένες εκδρομές. Ήταν στον ίδιο βαθμό έντασης και επιθυμίας, δηλαδή έντονη επιθυμία για εκδρομή, όσο ήταν και η διαβίωση, η διατροφή. Όλα λείπανε. Αν δεν είχε ο νέος έναν τρόπο εξόδου από την πόλη προς την εξοχή, ήταν σαν να μην είχε ψωμί.

Παλαιότερα υπήρχε η ομαδικότητα σε μεγαλύτερο βαθμό, διότι ο ομαδισμός ήταν ο μόνος τρόπος να εκδηλωθεί η νεολαία. Τώρα έχουν λείψει οι αντικειμενικοί λόγοι των περασμένων εποχών. Ο σημερινός κόσμος, η σημερινή νεολαία, δεν βρίσκει λύση στην ομαδική εξόρμηση όπως άλλοτε. Η ομαδική εξόρμηση δεν προσφέρει πια. Άλλη ήταν η τάση τότε.

Ο ομαδισμός, ο τρόπος δηλαδή να εκδηλωθεί η νεολαία είναι αντικειμενική αιτία. Ένα αίτιο μπροστά από ένα αιτιατό. Υπάρχει δηλαδή κίνητρο και εκδηλώνεται σε κάποια αντίδραση, καταφατική ή αρνητική.

Τι κινούσε τους νέους στις εξόδους προς την φύση; Η ενίσχυση, η ισχυροποίηση των δεσμών των νέων με τη φύση. Τότε ήταν μια κατάκτηση η δημιουργία και η ισχυροποίηση των δεσμών με τη φύση.

Τώρα διαφέρει. Έχει λείψει από τον άνθρωπο, σε μεγάλο βαθμό, ο δεσμός του με την φύση. Δεν υπάρχει η δυνατότητα να αντιδράσει σε αυτήν την χαλάρωση των δεσμών του με την φύση. Χάνει έδαφος ο δεσμός αυτός για λόγους αντικειμενικούς. Δεν υπάρχουν ούτε τα κίνητρα, ούτε οι δυνατότητες. Διαφοροποιούνται οι σχέσεις του ανθρώπου με τη φύση. Ενώ άλλοτε ήταν αναγκαία και εκπληρωνόταν, υπήρχε θέληση και σφοδρή επιθυμία για τη φύση, τώρα, έχει μειωθεί η δυνατότητα για εκπλήρωση της επιθυμίας αυτής και τείνει προς χαλάρωση εφόσον δεν μπορεί να

εκπληρωθεί και στο βαθμό που δεν μπορεί να εκπληρωθεί. Εδώ είναι μια ευκαιρία να επισημανθεί, το ζήτημα είναι σήμερα ότι δεν υπάρχει αντικειμενική δυνατότητα έτσι ώστε έχει εξαλειφθεί η συμπεριφορά του ανθρώπου στην φύση.

Αυτή ήταν η περίοδος στενού δεσμού με τη φύση.

Συμπίπτει με την πολεμική περίοδο που ήταν, όμως, σε συνέχεια με την προπολεμική περίοδο. Ήμασταν πολύ δεμένοι με τη φύση. Υπήρχε αντικειμενικά πιο ισχυρός δεσμός. Τώρα και να θέλει κάποιος τη φύση, δεν μπορεί να την έχει από έλλειψη δυνατοτήτων. Ομαδικά και αυθόρμητα συγκροτούνταν κάθε είδους ομάδες φοιτητικές, μαθητικές, επαγγελματικές, κτλ.

Η μεταπολεμική περίοδος, ναι, έφερε μια αλλαγή, αυτόματα και απαρατήρητα, όχι με σχέδιο. Απομακρύνεται ο άνθρωπος από το δεσμό του αυτό. Στερήθηκε εξ' αντικειμένου την φύση.

Στις δεκαετίες 1950, 1960: είμαστε ακόμη στην περίοδο της παράδοσης. Ο δεσμός με τη φύση, ναι, ήταν σχεδόν παραδοσιακός. Να ζει κανείς με τη φύση από ώθηση ψυχική και πνευματική. Ο άνθρωπος ήταν πιο αγνός, πιο άνθρωπος. Αυτά έχουν αλλοιωθεί, έχουν εξαλειφθεί. Ζει, σήμερα, όπως-όπως. Όπως μπορεί δηλαδή. Είναι σχεδόν πολυτέλεια να είσαι συνεπής με τον δεσμό σου με τη φύση. Αντικειμενικά, έχει αλλάξει η συμπεριφορά, οι σκέψεις για τη φύση έχουν αλλάξει. Αν προτείνεις συζήτηση για δεσμό με τη φύση θα σου πει « Α, παράτα με!». Έχει υποβαθμιστεί η ψυχική ανάγκη του ζείν με τη φύση.

Ναι, τα τωρινά σπορ είναι υποκατάστατα. Στα γήπεδα που έχουν φτιάξει, εξαρτώνται από κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες.

Την νοσταλγώ αυτήν την εποχή, όχι επειδή ήμουν νέος αλλά επειδή η εποχή αυτή είχε αυτά τα χαρακτηριστικά.

2. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 31/05/2006, Καλλισθένη Αβδελίδη

Το τι αλλαγές έχουν γίνει, το σκέφτομαι και φρίπτω.

Καταρχήν, ο Κηφισός ήταν ένα γραφικότατο ποταμάκι, που έρεε με καθαρό νερό. Σήμερα αυτό βγαίνει κάτω στη θάλασσα, βρομερό. Εκείνη την εποχή δεν ήξερα ακριβώς που έβγαине αλλά γνώριζα καλά το τμήμα από την Εκάλη και μέχρι την Πάρνηθα.

Παραθερίζαμε στην Εκάλη. Πηγαίναμε συνήθως μόλις τελειώναμε το σχολείο και μέναμε εκεί όλο το καλοκαίρι. Πηγαίναμε και αργότερα ως φοιτητές. Κατά την διάρκεια του χρόνου, εκτός καλοκαιριού, πηγαίναμε εκεί το Πάσχα για περίπου μία εβδομάδα ενώ το χειμώνα, θυμάμαι με τα χιόνια πηγαίναμε μόνον για ημερήσιες εκδρομές, Παραθερίζαμε όλη η οικογένεια: οι μεγάλοι αδερφοί μου και οι αδερφές μου. Ο πατέρας μου ήταν μεγάλος. Ήταν και η γιαγιά από τη μεριά της μητέρας μου.

Έχω καλοκαιρινές κυρίως αναμνήσεις.

Όταν ήμουν στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού και τις πρώτες τάξεις γυμνασίου, πηγαίναμε συχνά στο ποταμάκι, στον Κηφισό δηλαδή, σε διάφορα μέρη κατά μήκος του τραίνου. Πηγαίναμε, μικροί και μεγάλοι, για περίπατο, κυρίως τις απογευματινές ώρες, όταν έπεφε ο ήλιος. Όχι, δεν τρώγαμε εκεί, δεν παίρναμε φαγητό μαζί μας. Γυρνάγαμε στο σπίτι για να φάμε. Οι μικροί, παίζαμε. Θυμάμαι συγκεκριμένα ένα μέρος που το λέγαμε 'ζούγκλα'. Η 'ζούγκλα' ήταν σκεπασμένη από πάνω και άδεια από κάτω. Είχε μεγάλα πλατάνια, φουντωτά σαν πελώριες ομπρέλες, που σκίαζαν από κάτω τους ένα μέρος όπου παίζαμε και κάναμε αθλητικούς αγώνες.

Ναι, είμαστε μάλλον η μόνη οικογένεια που έκανε τέτοιους αγώνες. Επηρεάσαμε πάντως και τα παιδιά φιλικών οικογενειών που μας ακολούθησαν κατά καιρούς. Έβαζα 'κασάκια' (ένα ξύλινο πλαίσιο για τις γεωργικές καλλιέργειες), το ένα επάνω στο άλλο ώστε να διαμορφώσω εμπόδια. Τρέχαμε με χρονόμετρο. Ρίχναμε σφαίρα και ακόντιο. Αθλούμασταν έτσι και σε μεγαλύτερη ηλικία. Σε μικρή ηλικία, ναι, παίζαμε και κρυφτό. Ψάχναμε επίσης για μικρά ζώα. Θυμάμαι που είχαμε μαζέψει ένα καβουράκι στον Κηφισό, το τηγανίσαμε και το φάγαμε. Άλλη φορά κατάφερα να πιάσω, εκεί, έναν βάτραχο και τον πήγα στο σχολείο μέσα σε ένα κουτί κατ' υπόδειξη του δασκάλου. Ενθουσιάστηκε για την επιτυχία αυτή και τον χρησιμοποίησε στο μάθημα του σχολείου. Τα παιδιά χτύπαγαν καμιά φορά πουλιά με σφεντόνες. Έκανα και εγώ το πείραμα αυτό παρόλο που αγαπούσα τα πουλιά, και έσπασε ο διάλογος το ποδάρι του και σημάδεψα τόσο καλά ώστε χτύπησα μια χελιδόνα. Λυπήθηκα, της έκανα τάφο.

Όλα αυτά έγιναν υπόνομοι.

Εκτός από αυτές τις εξομήσεις, τους οικογενειακούς απογευματινούς περιπάτους μαζί με τους μεγάλους, εμείς οι μικροί, πηγαίναμε μόνοι μας κρυφά για εξερευνήσεις. Υπήρχαν από την αρχαία εποχή, πηγάδια κάθε 500 μ περίπου απόσταση το ένα από το άλλο κατά μήκος του τραίνου και του Κηφισού. Αυτά τα πηγάδια συκοινωνούσαν μεταξύ τους. Πέρναγε τρεχούμενο νερό το οποίο φαίνεται ότι έφτανε μέχρι τη Δεξαμενή στο Κολωνάκι. Η Δεξαμενή ήταν ένας αρχαίος τόπος, χρησίμευε για την ύδρευση της Αθήνας. Δεν σκέφτηκα ποτέ να ελέγξω και να συζητήσω πιο συγκεκριμένα με αρχαιολόγους το θέμα αυτό, κατά πόσο πράγματι αληθεύει η συκοινωνία των αρχαίων πηγαδιών μέχρι την εποχή για την οποία μιλάμε. Πολλά τέτοια πηγάδια βρέθηκαν με τις διανοίξεις του Μετρό. Το παιχνίδι μας ήταν να πετάμε πέτρες, να παρακολουθούμε την πτώση μέχρι την επιφάνεια του νερού και να μετράμε το χρόνο με ένα ωρολόγι που κράταγα. Συμπεραίναμε έτσι το βάθος του πηγαδιού. Σκύβαμε, κοιτάγαμε, ήταν σχετικά επικίνδυνο παιχνίδι για μικρά παιδιά.

Επίσης, ένας οικογενειακός μας φίλος, υποστράτηγος του ιππικού, μας ενθάρρυνε να γυρίσουμε όλη την Αττική. Μας παρακινούσε όλο το χειμώνα για εκδρομές.

Πηγαίναμε στην Εκάλη σε έναν λόφο.

Στην Εκάλη, πηγαίναμε αργότερα με την πρώτη μου γυναίκα αλλά είχαν καταστραφεί όλα αυτά. Η ανοικοδόμηση και οι επεκτάσεις του ιστού της πόλης ήταν τεράστιες.

Γινόντουσαν και τότε πυρκαγιές. Υπήρχε, βεβαίως υπήρχε, το πρόβλημα των πυρκαγιών. Έκαναν και τότε, όπως σήμερα, εμπρησμούς για οικόπεδα. Την φοβόμασταν την πυρκαγιά ως κάτοικοι της Εκάλης.

Πάντως, μας είχε κάνει εντύπωση κάτι σχετικό. Όταν πηγαίναμε από Εκάλη προς Πεντέλη, ανηφορίζαμε με τα πόδια κάθετα προς τις πλαγιές του βουνού και όχι από τον κεντρικό δρόμο όπως τον λέγαμε που ήταν η Βασιλέως Παύλου, ο δρόμος προς Μπογιάτη δηλαδή. Σε αυτή την διαδρομή, λοιπόν με τα πόδια, δεν υπήρχαν μεγάλα σε ηλικία πεύκα παρά μόνον μικρά. Μας εξήγησαν ότι αυτό οφείλονταν στις πυρκαγιές οι οποίες όμως γίνονταν από φυσικές αιτίες όπως κεραυνό ή και από τις σπίθες του τραίνου. Όχι για οικόπεδα. Τότε, στην δεκαετία 1930 με 1940, κουβαλούσαν τα μάρμαρα που έβγαζαν στα νταμάρια της Πεντέλης (νταμάρια που υπήρχαν και στην αρχαιότητα), με το τρένο. Μεταγενέστερα τα μάρμαρα τα έφερναν με τα φορτηγά. Αυτό το τρένο και οι σπίθες που δημιουργούσε ήταν η αιτία καμιά φορά για πυρκαγιά.

Τώρα, η Εκάλη έχει μεγάλα δέντρα, με μεγάλους κορμούς.

Στο διάστημα της κατοχής, επειδή δεν υπήρχαν καύσιμα, οι άνθρωποι έκοβαν ξύλα. Τα χρειάζονταν για φαγητό και για θέρμανση. Έτσι κουρευτήκαν όλα τα βουνά. Κατέβαιναν με κάρα ή με

γαϊδουράκια από τα γειτονικά χωριά αλλά και από την Αθήνα για να μαζέψουν ξύλα που ήταν για αυτούς πηγή επιβίωσης (φαγητό, θέρμανση) αλλά και πηγή εισοδήματος διότι τα πουλούσαν.

Η βασική δραστηριότητα εκείνης της εποχής, στην εξοχή, ήταν το περπάτημα. Οι γονείς αυτό έκαναν : το απόγευμα στην Εκάλη περπάτημα φουλ. Οι περίπατοι ήταν σε μαζική έξαρση. Ναι, γίνονταν και παιχνίδια. Αθλητικά παιχνίδια όπως βόλεϊ. Έπαιζε π.χ. μια παρέα στον ιδιωτικό κήπο του σπιτιού. Καλούσαν φίλους και έπαιζαν οργανωμένα, με φιλέ. Γυναίκες έπαιζαν τένις. Θυμάμαι το γυναικείο τένις, δεν ξέρω αν υπήρχε και αντρικό.

Αυτό που μας έλειπε στην οικογένειά μας ήταν η θάλασσα. Πήγαμε μια ή δύο φορές για 15 μέρες στην Βουλιαγμένη, σε ένα μικρό ξενοδοχείο. Εκεί έμαθα να κολυμπώ. Μια ξαδέρφη μου με έμαθε. Στην Βουλιαγμένη βλέπαμε καταρχήν την λίμνη. Ήταν ένα αξιοθέατο τότε. Δεν έκαναν μπάνιο όπως κάνουν σήμερα. Υπήρχαν οι πηγές, έτρεχαν τα ιαματικά νερά αλλά έφευγαν. Δεν υπήρχαν οι εγκαταστάσεις για την εκμετάλλευσή τους όπως σήμερα. Αυτό που έλειπε εκεί στην Βουλιαγμένη, ήταν το φυσικό νερό για να πιεις. Δεν υπήρχε πόσιμο, φυσικό. Ενώ στην Εκάλη, υπήρχε τρεχούμενο πόσιμο νερό. Βρίσκαμε καθαρό νερό παντού, σε πολλά σημεία στο ποτάμι, και πίναμε κατευθείαν σαν τα άλογα.

Στην Εκάλη είχαν τα σπίτια τους οι μεγαλοαστοί της εποχής. Οι περισσότεροι ήταν μεγαλοαστοί. Ψήφιζαν πολλοί όμως κέντρο.

Η Εκάλη ήταν όλη μια εξοχή. Υπήρχε ένας οικισμός, το προσφυγικό χωριό της Νέας Ερυθραίας. Έφτιαξαν κάποιιο οικοδομική εταιρεία και έτσι δημιουργήθηκε η Εκάλη (υπάρχει μια έκδοση του Τεχνικού Επιμελητηρίου για την Εκάλη). Επίσης το Καστρί, ήταν μια μικρή τοποθεσία, το Καστράκι όπου έγινε μάλιστα μια συμπλοκή στα Δεκεμβριανά (1944). Δεν ήταν μάχη πόλης αλλά υπήρχε ανταλλαγή πυρών.

Ναι, κάναμε και περιπάτους στην Αθήνα. Πηγαίναμε με το σχολείο στην Πλάκα και στην Ακρόπολη. Όχι αλλού. Εγώ, αργότερα, πήγαινα στον Λυκαβηττό. Με το σχολείο πηγαίναμε και εκτός της πόλης σε διάφορα μέρη. Είχαμε έναν δάσκαλο ο οποίος διάβαζε αρχαία κείμενα που τον είχαν εμπνεύσει και μας παρότρυνε «πρέπει να γνωρίσετε την Αττική».

Αν πηγαίναμε σε πάρκα, ναι. Θυμάμαι, με έπαιρνε η γιαγιά μου σε πολύ μικρή ηλικία τεσσερισήμισι ετών περίπου, και με πήγαινε σε ένα πάρκο κοντά στην οδό Ρηνείας. Πρέπει να ήταν το σημερινό πάρκο Πεδίο του Άρεως. Εκεί, γίνονταν επιδείξεις στρατιωτικές, με ιππικούς στρατιωτικούς αγώνες, που τους παρακολουθούσε ο κόσμος. Πηγαίναμε και εμείς να δούμε τους αγώνες.

Στην κατοχή πηγαίναμε στα βουνά του Υμηττού, μισοπαράνομοι.

Πηγαίναμε, επίσης, εκδρομές στη θάλασσα πριν τη Βουλιαγμένη. 15-20 φοιτητές του Πολυτεχνείου. Ποια ήταν τα κίνητρα ; Ήταν πολιτικά. Να γνωρίζομαστε και να στρατολογούμε και άλλους. Είχαμε φτιάξει έναν σύλλογο του Πολυτεχνείου όπως υπήρχαν τέτοιοι σύλλογοι και σε άλλες σχολές. Ο σύλλογος αυτός οργάνωνε εκδρομές αλλά και πολιτιστικά όπως εκθέσεις ζωγραφικής. Ο ΕΟΦ, εκπολιτιστικός όμιλος φοιτητών, ήταν νόμιμη οργάνωση, με καταστατικό που ανέφερε ότι οι λόγοι για την οργάνωση των εκδρομών ήταν η υγεία και κάτι τέτοια για κάλυψη. Έτσι οι γερμανοί δεν μπορούσαν να μας βρουν εκεί, ούτε να σκεφτούν ότι πηγαίναμε για να στρατολογήσουμε νέους για την αντίσταση. Νόμιζαν ότι πηγαίναμε για μπάνιο. Υπήρχαν βέβαια πολλοί οι οποίοι πήγαιναν για αυτόν τον λόγο. Εμείς όμως δεν μας παρότρυνε ο δεσμός με τη φύση αλλά οι πολιτικοί λόγοι. Ο δεσμός με τη φύση για μένα δεν έπαιζε κανένα ρόλο. Ήμουν απορροφημένος με τις πολιτικές

υποχρεώσεις μου. Δεν ήταν για μένα όπως παλιά στην Εκάλη. Συνεχίζαμε στην Εκάλη, αλλά ήταν διαφορετικά. Κάναμε και συγκεντρώσεις εκεί.

Αντιστασιακές δραστηριότητες γίνονταν και στον λόφο του Στρέφη. Μέλη της Σπουδάζουσας, μοίραζαν προκηρύξεις ή έλεγαν συνθήματα με το χωνί.

Πάντως χρησιμοποιήσαμε τον αθλητισμό στην εποχή των γερμανών. Υπήρχε η Ένωση Ελλήνων Αθλητών της οποίας ήταν μέλος ο ίδιος ο Λαμπράκης. Ήταν αθλητής και έγινε αθλητίατρος. Εκείνο τον καιρό αθλούμασταν στο Καλλιμάρμαρο Στάδιο ή στο Πανελλήνιο Στάδιο. Θυμάμαι επίσης έναν μαθηματικό, ο οποίος ήταν βαλκανιονίκης στο άλμα επί κοντό. Ήμουν και είμαι μέλος του Πανελληνίου Συλλόγου αλλά τώρα πια ως σκακιστής. Θυμάμαι τότε που μας έλεγαν να αποφεύγουμε τις δύσκολες αθλητικές ασκήσεις διότι δεν τρεφόμασταν καλά. Εκείνη την εποχή (κατοχή), για να πάω στο Στάδιο για άθληση, χρειάστηκε από κάποια στιγμή και έπειτα να κρύβομαι. Έτσι πέρανα μέσα από το δασύλλιο του Αρδήττου και έφτανα ακριβώς στην σφενδόνη δηλαδή στις κερκίδες που βρίσκονται στην στροφή, στο πέταλο του σταδίου. Σήμερα τα στάδια δεν έχουν πια αυτό το σχήμα.

Υπήρχαν και τότε οι αθλητικοί όμιλοι. Και παλιότερα υπήρχαν. Η δημιουργία τους θα πρέπει να συνδέεται με τους Ολυμπιακούς Αγώνες και την πρώτη διοργάνωσή τους που έγινε το 1896 στην Αθήνα και την κατασκευή των αθλητικών εγκαταστάσεων της περιοχής αυτής (Καλλιμάρμαρο, Πανελλήνιος).

Μια άλλη μανία που είχαμε ήταν το σκάκι. Παίζαμε από μικροί, δηλαδή τα μεγαλύτερα αδέρφια μου, εγώ, και με το ζόρι η αδερφή μου. Ο πατέρας μου μας έμαθε να παίζουμε με ένα σκάκι που το είχε φέρει η αδερφή του από την Αίγυπτο. Μας είχε πει «το σκάκι είναι το ωραιότερο παιχνίδι, να σας το μάθω». Μάθαμε πράγματι, μας άρεσε και παίζαμε περισσότερο από τις άλλες φιλικές μας οικογένειες. Οι αστικές οικογένειες έπαιζαν συνήθως μπριτζ. Στο σχολείο επίσης επιδίωξα και έπαιζα σκάκι. Άλλοτε έπαιζαν σκάκι στα καφενεία. Γινότουσαν ματς. Στην Ομόνοια π.χ. πήγαινε ο πρωταθλητής Ελλάδας και έπαιζαν διάφοροι μαζί του, έχαναν βέβαια. Πήγαμε και εμείς αλλά περισσότερο για να μας εξηγήσει και να μάθουμε. Τα πρώτα ματς σκακιού που είδα, ήταν στην οδό Ιπποκράτους. Εκεί είχε την έδρα του ο Σύλλογος Αθηναίων Σκακιστών (ΣΑΣ). Το σκάκι δεν το σταμάτησα ποτέ. Αργότερα επίσης πήρα μέρος σε αγώνες στο εξωτερικό. Αλλά και εδώ σε Όμιλο ή με φίλους.

Σήμερα δεν γυμνάζομαι. Μέχρι πρόσφατα, ξύπναγα και πήγαινα για γυμναστική στις 7 στο Λυκαβηττό. Τώρα όμως τον βρίσκω βρόμικο. Στον Λυκαβηττό πάει κόσμος για αθλητισμό, τρέξιμο. Δεν πάνε όμως για περίπατο με τα πόδια. Ίσως για περίπατο, ο περισσότερος κόσμος της περιοχής μας, πηγαίνει στον Εθνικό Κήπο. Άλλοι που μένουν προς Παγκράτι, πηγαίνουν στο Άλσος Παγκρατίου. Θα πηγαίνουν επίσης για μπάνιο με κάποιο μέσο.

Δεν πηγαίνουμε περίπατο. Περπατώ όμως για λόγους υγείας. Κάνω έναν περίπατο με τα πόδια και επιλέγω σοκάκια για να αποφύγω την φασαρία της κυκλοφορίας. Επίσης περπατάμε όταν έχουμε κάποιο λόγο, κάποια προσωπική δουλειά.

Δεν υπάρχουν πια ποδηλάτες. Υπήρχαν μέχρι το 1960 περίπου. Στην κατοχή κυκλοφορούσαν πολλοί με ποδήλατο. Και για πολιτικές εργασίες, χρησιμοποιούσαν το ποδήλατο. Και σε όλες τις εξοχές οι νεαροί και τα παιδιά κυκλοφορούσαν με ποδήλατο.

3. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 24/10/2006, Καλλισθένη Αβδελιδή

Είμαι πενήντα, μάλλον περισσότερο, εβδομήντα χρόνια κάτοικος Κολωνακίου.

Θυμάμαι ότι πηγαίναμε στον Λυκαβηττό με τα αδέρφια μου. Πήγαινα και με τις φίλες μου όταν ήμουν στο γυμνάσιο. Ανεβαίναμε τις σκάλες όποτε είχαμε καιρό (απογεύματα, Κυριακές) με προορισμό τον Άγιο Γιώργη, την εκκλησία που βρίσκεται στην κορυφή του Λυκαβηττού.

Όποτε είχαμε ελεύθερο χρόνο πηγαίναμε επίσης και στη Μονή Πετράκη, ή στο Στάδιο. Όχι στον Αρδήττο διότι δεν είχε δρόμο. Πηγαίναμε προς την Ακρόπολη.

Εκδρομές πηγαίναμε στην Καισαριανή, στο μοναστήρι της Καισαριανής ή στο Ζωγράφο όπου υπήρχαν ελεύθεροι χώροι, αραιοκατοικημένοι. Ήταν περιοχές με λίγα σπίτια και πολλά δέντρα.

Παραλιακά πηγαίναμε συνήθως στο Φάληρο, στην αρχή του Φαλήρου που ήταν επίσης μία αραιοκατοικημένη περιοχή με λίγα σπίτια.

Εκδρομές, μας πήγαιναν με το σχολείο. Αυτό γινόταν μετά το 1935 και μέχρι τον πόλεμο, όταν ήμουν στο γυμνάσιο. Στο δημοτικό δεν μας πήγαιναν σε τέτοιες εκδρομές. Μετά τον πόλεμο, όταν ήμασταν πανεπιστήμιο, κάναμε κάποιες άλλες εκδρομές.

Στο γυμνάσιο, μας πήγαιναν σε περιοχές της Αττικής με ελεύθερους αραιοκατοικημένους χώρους και πολλά δέντρα. Τέτοιοι χώροι ήταν τα Βριλήσσια ή τα Μελίσσια, δεν θυμάμαι ακριβώς. Ήταν πάντως στην Πεντέλη. Θυμάμαι μια άλλη τοποθεσία, την Φραγκοκλησιά, νομίζω ότι ήταν προς τα Πατήσια. Πηγαίναμε ημερήσιες εκδρομές. Φεύγαμε δηλαδή το πρωί, τρώγαμε το μεσημέρι στα δέντρα και γυρνάγαμε το απόγευμα. Η Κηφισιά θεωρείτο μεγάλη εκδρομή. Πιο εύκολες εκδρομές ήταν αυτές που είχαν κοντύτερο προορισμό την Φραγκοκλησιά ή το Χαλάνδρι. Αυτές τις εκδρομές τις κάναμε μόνον με το σχολείο. Η μεγαλύτερη εκδρομή που είχα πάει εκείνο τον καιρό ήταν στην Ολυμπία. Εκεί μας πήγαν στην τελευταία τάξη του γυμνασίου τόσο για την όμορφη φύση όσο και για μορφωτικούς λόγους. Θεωρείτο μεγάλη εκδρομή με μορφωτικό χαρακτήρα. Όπως και οι Δελφοί.

Εμείς ως οικογένεια, φεύγαμε τα Σαββατοκύριακα στην Σαλαμίνα. Διακοπές μόνον εκεί κάναμε.

Εκδρομές δεν πήγαιναν όλες οι οικογένειες. Τότε υπήρχε φτώχεια. Βέβαια υπήρχαν οι εύπορες οικογένειες της Αθήνας που είχαν εξοχικά σπίτια στην Κηφισιά ή στο Μαρούσι. Η Αθήνα ήταν μικρή. Δεν είχε τόσα προάστια. Να σου πω τι έκαναν οι οικογένειες της σειράς μου. Όσοι είχαν τη δυνατότητα, πήγαιναν τα καλοκαίρια στα χωριά τους. Αυτές οι οικογένειες ήταν συνήθως μεσαιών στρωμάτων. Οι οικογένειες κατώτερων τάξεων δεν πήγαιναν πουθενά. Οι εύπορες οικογένειες είχαν τα εξοχικά τους σπίτια στα προάστια της Αθήνας: στην Κηφισιά, Εκάλη, Μαρούσι, Αγία Παρασκευή ή στην παραλία στο Φάληρο, στη Γλυφάδα, στη Βουλιαγμένη. Κάποιες οικογένειες ήταν από την Ύδρα ή τον Πόρο ή τις Σπέτσες. Εκεί πήγαιναν για διακοπές όπως εμείς στην Σαλαμίνα.

Πριν από τον πόλεμο, πηγαίναμε περίπατο στο Ζάππειο και στον Εθνικό Κήπο. Εκεί κάναμε πατινάξ πάνω σε πατίνια με ρόδες. Αυτό γινόταν σε κάποιους μικρούς χώρους πίσω από τον Εθνικό Κήπο. Η παρέα μου ήταν συμμαθήτριες. Δεν συνοδευόμασταν από κανέναν μεγάλο. Εκείνο τον καιρό η διασκέδασή μας περιλάμβανε την έξοδο στον κινηματογράφο. Πηγαίναμε όμως μόνον 4 με 6 το απόγευμα. Πάντα σε κλειστούς κινηματογράφους. Υπήρχαν βέβαια οι υπαίθριοι κινηματογράφοι όπως το Σινέ Κολωνάκι όπου πήγαινε κόσμος το καλοκαίρι.

Ένας άλλος χώρος ήταν η Δεξαμενή όπου έπαιζαν πολλά παιδιά και ιδίως αγόρια. Αυτά έπαιζαν μπάλα.

Ήμουν και προσκοπίνα. Οδηγός δηλαδή. Κάναμε συγκεντρώσεις και διάφορες εκδρομές στον Πόρο ή στο Βόλο. Η ομάδα μου συγκεντρωνόταν στην λέσχη της σχολής Αμαλίων που ήταν σχολείο για τα πτωχά κορίτσια που μάθαιναν τέχνες.

Πως θα χαρακτηρίζα τον δεσμό μου με τη φύση ; Εμάς, της οικογένειάς μου, άρεσε η θάλασσα. Στη Σαλαμίνα όταν πηγαίναμε απολαμβάναμε τη θάλασσα. Και αργότερα όταν ήμουν στο Πανεπιστήμιο, πήγαίνα στη Γλυφάδα, στα Αστέρια. Ναι, στο Σούνιο πήγα. Συνολικά όμως μόνο δύο φορές και τη μία φορά με το σχολείο. Τότε δεν υπήρχαν τα μέσα. Δεν υπήρχαν ιδιωτικά αυτοκίνητα. Μόνον ελάχιστοι, πολύ ελάχιστοι, γονείς διέθεταν ΙΧ αυτοκίνητο. Υπήρχαν βέβαια τα λεωφορεία, το κίτρινο λεωφορείο που έκανε στάση στην Πατριάρχου Ιωακείμ. Αλλά εμείς πηγαίναμε πάντα στην Σαλαμίνα. Παίρναμε το τραϊνάκι μέχρι τον σταθμό του Πειραιά. Εκεί μπροστά από τον σταθμό του ηλεκτρικού παίρναμε το τραμ που μας κατέβαζε στο Πέραμα στα βενζινάκια για την Σαλαμίνα.

Εκεί στο Πέραμα, υπήρχαν πεύκα και λίγα μικρά χαμόσπιτα. Τα πεύκα ήταν σχεδόν στην παραλία. Ήταν μια συνοικία, φτωχή αλλά πολύ ωραία και γραφική με τα ταβερνάκια. Δεν ήταν όπως σήμερα με τόση εργασία. Εμείς πάντως ήμασταν περαστικοί.

Σήμερα μας λείπουν οι ανοιχτοί χώροι. Για τους ηλικιωμένους και τα παιδιά δεν προσφέρονται οι πλατείες. Αυτές είναι πλακόστρωτες, με πολλά σκαλιά. Μπορεί να είναι θεαματικές αλλά δεν είναι εύχρηστες, δεν είναι πρακτικές. Όπως έγινε σήμερα η πλατεία Κολωνακίου. Είναι θεαματική αλλά όχι πρακτική ιδιαίτερα για τους ηλικιωμένους.

Πως θα χαρακτηρίζα τους φυσικούς χώρους της Αττικής;

Όταν ήμασταν μικροί τα περισσότερα σπίτια στο Κολωνάκι ήταν διώροφα ή τριώροφα. Υπήρχαν τότε το πολύ 2 ή 3 πολυκατοικίες. Όλα τα σπίτια δε, είχαν κήπους στο πίσω μέρος τους. Πίσω από τη Μονή Πετράκη ήταν τα σπίτια των αξιωματικών με θαυμάσιους κήπους εξωτερικούς. Ήταν μια καταπληκτική συνοικία. Εμείς παίζαμε κυνηγητό στο δρόμο. Κρυβόμασταν πίσω από τα δέντρα. Τα αγόρια έκαναν πατίνι.

Στο σχολείο παίζαμε βόλεϊ. Στις εκδρομές επίσης είχαμε πάντα μια μπάλα. Δηλαδή απλά πράγματα αλλά ευχάριστα. Πιο πολύ μας ευχαριστούσε η φύσις. Όλο κυνηγητό παίζαμε.

Στον Λυκαβηττό δεν πάω τώρα. Πρέπει να πάρω το τραίνο. Είναι οι σκάλες.

Τώρα πάμε στην πλατεία Κολωνακίου και δεν μπορούμε να καθίσουμε. Έχει κάτι πάγκους δύσχρηστους. Δεν ξεκουράζεσαι όταν κάθεσαι. Η πλάτη δεν ακουμπάει πουθενά. Δεν έχει πια χώμα. Πάντως δεν είναι μόνον δική μου αυτή η γνώμη για την νέα διαμόρφωση της πλατείας. Να σου φέρω να δεις τι έγραψαν οι εφημερίδες.

Στην Πάρνηθα είχαμε πάει μια φορά. Εμείς πηγαίναμε πάντα στην Σαλαμίνα. Εκεί η εκδρομή μας ήταν όταν πηγαίναμε στα κτήματα του παππού. Αλλά το καλοκαίρι κάναμε μπάνιο στη θάλασσα. Πάντα.

Βέβαια ήταν και ο πόλεμος. Μετά τον πόλεμο, μετά το 1948, το 1950 πήρα το δίπλωμά μου και μετά πήγα στην Αγγλία. Όταν επέστρεψα εργάστηκα. Τότε πηγαίναμε με συναδέλφους στην Κηφισιά, στον κινηματογράφο. Σπάνια θέατρο ή επιθεώρηση. Συνήθως υπαίθριο κινηματογράφο το καλοκαίρι. Στην συνέχεια πολύ λίγο έβγαίνα με τον άντρα μου. Τώρα πάω βόλτα στη Μονή Πετράκη ή στο Ζάππειο ή στην Ηρώδου Αττικού προς Ακρόπολη.

4. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 12/11/200, Καλλιθένη Αβδελίδη

Γενικά στην κατάσταση που έχουμε φτάσει σήμερα, έχουμε ανάγκη, γεννιέται η επιτακτική ανάγκη για τους φυσικούς χώρους. Σε πόλεις δε, όπως η Αθήνα και τα περίχωρά της, χερσαία και θαλάσσια, χρειαζόμαστε όλους τους φυσικούς χώρους που έχει. Πιστεύω ότι για την πόλη αυτή, είναι σημαντικά τα παράλια και τα νησιά της. Δεν ξέρω τι θα έλεγε ένας ειδικός. Εγώ μιλάω

σύμφωνα με τις επιθυμίες και τις ανάγκες που έχω και σύμφωνα με την κατάσταση που αντιλαμβάνομαι ότι αντιμετωπίζουν οι πόλεις στον κόσμο σήμερα. Ειδικά για την πόλη μας, νομίζω ότι η κατάσταση είναι χειρότερη.

Μην ξεχνάμε όμως ότι η ίδια η φύση κάνει τις δικές της καταστροφές με σεισμούς, με εκρήξεις ηφαιστειακές... Η γη αλλάζει με φυσικό τρόπο και καταστρέφει. Καταστρέφει όμως και ο άνθρωπος πάρα πολλά. Τις τελευταίες δεκαετίες αλλά ειδικά μετά την βιομηχανική επανάσταση, ο άνθρωπος βοήθησε και βοηθάει στην καταστροφή. Πάντως ο άνθρωπος το έχει αντιληφθεί αυτό. Και η απόδειξη είναι ότι υπάρχουν κόμματα που ασχολούνται με αυτά τα θέματα. Έχουν δημιουργηθεί τα «πράσινα» κόμματα για να βοηθήσουν τον άνθρωπο να συνειδητοποιήσει και να δει την καταστροφή.

Οι συγκοινωνίες είναι ένα θέμα σχετικό με τους φυσικούς χώρους. Πρώτης προτεραιότητας και επείγον. Στο να διευθετηθούν σωστά οι συγκοινωνίες, ως προς τα μέσα μεταφοράς ή το ωράριό τους, δεν ισχύει μόνο για την Αθήνα αλλά εδώ κάτι τέτοιο καταντάει μαρτύριο. Πηγαίνεις να ψωνίσεις κάτι και γυρνάς μετά από δυο ώρες. Έχουν αρχίσει να το αντιλαμβάνονται βέβαια και να παίρνουν κάποια μέτρα. Ωστόσο τα μέτρα αυτά είναι πολύ μακριά από το να επαρκούν. Οι συγκοινωνίες δεν παίρνουν υπόψη τους το φυσικό περιβάλλον. Κυρίως, οι συγκοινωνίες δεν ανταποκρίνονται σωστά στις φυσικές κινήσεις και διαδρομές των πεζών. Ή υπάρχουν στάσεις εκεί που θα τους είναι επικίνδυνες ή δεν έχουν τις απαραίτητες «ανταποκρίσεις» με αποτέλεσμα οι πεζοί να ταλαιπωρούνται πολύ.

Ο ηλικιωμένος άνθρωπος έχει ανάγκη, όταν θέλει να βγει πεζός κάπου, να έχει τη δυνατότητα να περνά μέσα από ένα πάρκο. Ας είναι και παρκάκι. Να περνά αλλά και να μπορεί να ξεκουράζεται σε αυτό. Να αναπνέει. Να πηγαίνει για οξυγόνο, για λίγο καθαρό αέρα. Πιστεύω ότι το ίδιο το πάρκο θα πρέπει να προσφέρει πράγματα, μέσα στο χώρο του, που να ενδιαφέρουν τον ηλικιωμένο άνθρωπο, ώστε να ξεκουράζεται ψυχικά. Ακόμη και να μορφώνεται κάπως, βρε αδερφέ. Ή να βλέπει ζώα ή να έχει βιβλία κάπου ή να ενημερώνεται με κάποιον τρόπο. Να είναι σαν τους πολυχώρους των παιδιών. Να μην τα έχει όλα, αλλά να έχει κάτι ενδιαφέρον που να τον ξεκουράζει και να τον μορφώνει. Δηλαδή να βλέπει κάτι καινούργιο. Να μην είναι αυτό που έχει στο σπίτι, μόνον. Γι αυτό βγαίνει έξω. Ο άνθρωπος μπορεί μόνος του βέβαια να ψάχνει και να τα βρει αυτά που τον ενδιαφέρουν. Αλλά αυτό κατά κανόνα αφορά μόνον μια ορισμένη μειοψηφία ανθρώπων. Ελίτ. Οι πολλοί θέλουν βοήθεια.

Για τους ηλικιωμένους υπάρχουν κι άλλοι χώροι όπως τα ΚΑΠΗ. Αλλά εμένα δεν με εκφράζει κάτι τέτοιο. Είναι κλειστό περιβάλλον. Προτιμώ αυτά που είπα παραπάνω. Προτιμώ τους πολυχώρους που να έχουν διάφορα μέσα ώστε να εκπληρώνουν τα διάφορα ενδιαφέροντα και των ηλικιωμένων. Ο ηλικιωμένος δεν μπορεί να πάει να τρέξει, να κάνει αθλητισμό. Να μπορεί όμως να κάνει παραδείγματος χάριν ζωγραφική. Πάντως οι πολυχώροι αυτοί θα πρέπει να είναι και κλειστοί και ανοιχτοί, για τον χειμώνα και για το καλοκαίρι. Οι ηλικιωμένοι έχουν διάφορα χόμπι και ενδιαφέροντα και θέλουν να δημιουργήσουν κάτι. Γέροι με ταλέντα που δεν μπόρεσαν να τα αξιοποιήσουν όπως θέατρο, ζωγραφική, μοδιστρική, σχέδιο. Πρέπει να τονίσεις ότι αυτές οι δραστηριότητες δεν θα πρέπει να αναφέρονται μόνο στις ελίτ αλλά στους πολλούς. Δραστηριότητες θα πρέπει να υπάρχουν ακόμη και για τους «αναλφάβητους» ηλικιωμένους, με την έννοια ότι θα μπορεί να πάει να μάθει το «αλφάβητο» της πολιτικής, το «αλφάβητο» των διάφορων κοινωνικών τομέων.

Μια νοικοκυρά για παράδειγμα που είναι πτώμα, δεν έχει πώς να ξεκουραστεί. Πέφτει στην τηλεόραση για να ξεκουραστεί. Πέφτουμε άλλωστε όλοι μας πάνω στην τηλεόραση για να μαθαίνουμε νέα, τι γίνεται στον κόσμο. Είναι, λοιπόν, αναγκαίο, απαραίτητο, να ξέρει η ίδια ότι

κάπου αλλού μπορεί να βρει την ξεκούραση που της προσφέρει η τηλεόραση. Συνήθως οι γυναίκες είναι αυτές που δεν έχουν εναλλακτική λύση. Στο πάρκο θα μπορεί να ακούει μια πολιτική συζήτηση ή συζητήσεις για άλλα θέματα. Σε χώρους που να μπορεί να δει κάτι, να ακούσει κάτι και να συζητήσει τα νέα μαζί με άλλους. Αν γίνει κάτι τέτοιο, θα μπορούν και οι γυναίκες να παν στο πάρκο και να κάνουν αυτό που κάνουν οι άντρες εκεί. Θα μπορεί να πει στο σπίτι της «καθίστε όλοι εδώ κι εγώ θα πάω να ξεσκάσω λίγο στο πάρκο».

Οι άντρες βρίσκουν από χρόνια τρόπους. Έχουν αποκτήσει συνήθεια το να βρίσκουν τρόπους. Έχουν και περισσότερο ελεύθερο καιρό. Όταν περνά από το πάρκο, βλέπω τους άντρες οι οποίοι έρχονται με τα πτυσσόμενα καρεκλάκια τους και τα πτυσσόμενα τραπέζια και παίζουν σκάκι ή άλλα παιχνίδια. Μετά από λίγο μαζεύονται καμιά εικοσαριά γύρω-γύρω και παίρνουν μέρος στο παιχνίδι με γνώμες, φωνές ή και με απλή συγκέντρωση πάνω στο παιχνίδι που παρακολουθούν. Πέρασα μια φορά και τους έκανα γούστο. Έκαναν όπως για το ποδόσφαιρο, φώναζαν, χτυπιόντουσαν «Εδώ, εδώ. Κοίτα βρε παιδί μου τι έκανε!». Αφού γέλαγα.

Ο άντρας έχει καιρό και βγαίνει ενώ η γυναίκα δεν έχει καιρό. Κυρίως δεν έχει κάτι ανάλογο ώστε να βρίσκει φίλες, γνωστούς. Το ότι πηγαίνει ο άντρας εκεί είναι διότι αυτός έχει συνηθίσει ολόκληρη τη ζωή του από παιδί να το κάνει, δηλαδή να βγαίνει έξω, να ξεσκάει, είτε καφενείο λέγεται αυτό, είτε πάρκο λέγεται, είτε φίλοι. Ενώ η γυναίκα από τα πολλά καθήκοντα που έχει με παιδιά, σπίτι, ο ελεύθερος χρόνος της περιορίζεται. Ξεκόβει σιγά-σιγά και από τις φίλες. Δεν θα ντυθεί εύκολα να βγει στον λίγο χρόνο που της μένει να βγει χωρίς κάτι που να της κεντρίζει το ενδιαφέρον. Θα πρέπει να βρεθεί κάτι που να της κεντρίσει το ενδιαφέρον. Δεν μπορεί να πάει μόνη της με τους άντρες να παίξει σκάκι διότι δεν το έχει συνηθίσει. Ενώ ο άντρας το έχει συνηθίσει. Η γυναίκα θα πήγαινε με τις φίλες, αλλά με τον καιρό έχει ξεκόψει λόγω κούρασης και λόγω των απασχολήσεων στο σπίτι. Γι' αυτό και πιθανόν πολλές νέες γυναίκες δεν θέλουν παιδιά.

Ναι, αναφέρομαι στο Πεδίο του Άρεως. Αυτό είναι το πάρκο αναφοράς μου για τα παραπάνω. Θα ήθελα να προσθέσω ότι τα πάρκα είναι απαραίτητα να έχουν εξόδους που να διευκολύνουν τους πεζοδούς για τη δουλειά τους. Π.χ. εγώ ήθελα να πάω στον ΟΤΕ και δεν είχε έξοδο στο πάρκο. Ευτυχώς τώρα άνοιξαν την έξοδο. Για να μην σου πω για τα φανάρια στους δρόμους που είναι όπως και οι εξοδοί του πάρκου. Ενώ χρειάζεται σε κάποιο σημείο φανάρι, δεν υπάρχει. Τελικά ο κόσμος περνάει χωρίς φανάρι, με κίνδυνο της ζωής του. Πραγματικά, εγώ περνάω κάθε φορά με κίνδυνο της ζωής μου σε ένα συγκεκριμένο σημείο αλλιώς θα πρέπει να περπατήσω πάρα πολύ. Περιμένω πάντα εκεί, μαζί μου και άλλοι, γιατί εκεί μόνο μπορούμε να περάσουμε.

Να σου πω πως περιγράφω και πως κρίνω το φυσικό περιβάλλον της Αθήνας ;

Πρώτα απ' όλα δεν έχει αέρα, οξυγόνο. Καθαρό αέρα δεν έχει. Μυρίζει καυσαέριο. Μυρίζει επίσης το πετρέλαιο που καίνε οι πολυκατοικίες για θέρμανση.

Σε ότι αφορά τα αυτοκίνητα μέσα στην πόλη, φαίνεται ότι γίνεται τώρα μια προσπάθεια με την δημιουργία πάρκινγκ ώστε να εξοικονομηθούν ελεύθεροι χώροι, να μειωθούν τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα στους δρόμους. Πάντως σε αυτό δεν υπάρχει λύση. Τα αυτοκίνητα είναι μεγάλος μπελάς.

Η Αθήνα έχει φτιάξει πολύ. Έχει σιντριβάνια, άνθη. Έβαλαν λουλούδια στους δρόμους. Κάτι υπάρχει, όχι όπως πριν. Έβαλαν κάποια τάξη για τους πεζοδούς με τα κάγκελα. Αλλά ακόμη πολλά θα πρέπει να γίνουν. Θέλει πλατείες και πάρκα. Πλατείες δεν υπάρχουν παρά μόνο σε ορισμένα σημεία. Τα παιδιά μένουν στα μπαλκόνια και παίζουν εκεί.

Θέλει δέντρα και λουλούδια στους δρόμους. Αλλά η πόλη είναι τόσο πυκνοκατοικημένη και τρελά κτισμένη που δεν βοηθάει καθόλου τους κατοίκους για λίγη άνεση και ξεκούραση. Γενικά πρέπει να πάρουν μέτρα να διορθωθεί ότι είναι δυνατόν. Γίνεται τώρα ως ένα σημείο. Για την Αθήνα πάντως πιστεύω ότι είναι αργά αλλά για τα περίχωρα πιθανόν όχι.

Παλαιότερα πήγαινα με τον άντρα μου με το λεωφορείο, δύο στάσεις από εδώ, στο πάρκο που βρίσκεται στα Τουρκοβούνια. Κάναμε έναν περίπατο εκεί. Προτιμούσαμε να πάμε εκεί και όχι στο πάρκο που είναι εδώ κοντά γιατί θέλαμε να ανεβαίνουμε, να κατεβαίνουμε στον λόφο.

Φυσικοί χώροι δεν υπάρχουν πολλοί. Κτίζουν όλοι χωρίς σχέδιο. Δεν είναι όπως στη Γερμανία που δεν υπήρχε τέτοια περίπτωση όπως εδώ να χαλάν έναν φυσικό τόπο. Ακόμη και σε εξοχικά μέρη υπήρχε σχέδιο πολλά χρόνια πριν σκεφτεί κάποιος να κτίσει οτιδήποτε εκεί. Θυμάμαι κάποτε επισκέφτηκα το σπίτι κάποιου συναδέλφου ο οποίος είχε κτίσει το σπίτι του υπόγεια διότι δεν επιτρεπόταν να αναγερθεί οποιοδήποτε κτίσμα πάνω από την επιφάνεια του εδάφους.

Δεν θυμάμαι άλλους χώρους που να επισκέπτομαι τελευταία.

Παλιά ζούσα στον Λυκαβηττό. Ανέβαινα στο εκκλησάκι και μετά πάλι κάτω. Ο περίπατος μέχρι πάνω ήταν πολύ ωραίος. Είχε ωραία θέα, έβλεπες όλη την Αθήνα. Είχε σκαλιά. Με δεντράκια, πράσινο. Πήγαινα με τα αδέρφια μου ή με συμμαθήτριες από το γυμνάσιο, διαβάζαμε, λέγαμε αστεία, πικνίκ, καθόμασταν, παίζαμε, βλέπαμε τη θέα και μας άρεσε. Τότε δεν υπήρχε κανένας φόβος. Οι συνθήκες από τότε έχουν αλλάξει πολύ.

Η φύση της Αθήνας ...

Είχα μια φίλη που έμενε στην Πλάκα, στην Ακρόπολη. Τότε είχα φίλες και πηγαίναμε σε διάφορα μέρη. Στους λόφους της Αθήνας. Είχαμε ανάγκη, μπορούσαμε να πάμε και πηγαίναμε. Όπως στον Εθνικό Κήπο. Βλέπαμε τα ζώα, τα φυτά. Τότε μου φαινόταν πιο γραφικό το πάρκο αυτό. Περνούσαμε πολύ ωραία. Στους διαγωνισμούς, καθόμασταν στο παγκάκι και διαβάζαμε, λέγαμε τα θέματα, για τους καθηγητές. Μιλάγαμε για όλα.

γεννηθέντες τη δεκαετία 1930

5. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 30/10/2006, Καλλισθένη Αβδελίδη

Μέχρι την ηλικία των πέντε ετών ήμουν στο Φάληρο. Μέναμε σε ένα σπίτι με κήπο. Μετά εγκατασταθήκαμε στην πλατεία Βικτωρίας σε πολυκατοικία. Στην πραγματικότητα δεν πηγαίναμε πουθενά.

Εξοχές τότε θεωρούνταν η Πεύκη, το Μαρούσι.

Εκεί που εμείς πηγαίναμε το λέγαμε Μαρούσι. Πηγαίναμε επίσης στη Μαγκουφάνα. Ήταν παραθεριστική περιοχή. Πρώτα παραθεριστική και μετά οτιδήποτε άλλο. Δεν νομίζω ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί γεωργική ή κτηνοτροφική περιοχή. Στη Μαγκουφάνα και στη Φραγκοκλησιά η οποία ήταν επίσης παραθεριστική, υπήρχαν κάποια σπίτια στα οποία έμεναν μόνιμα κάτοικοι. Τα σπίτια αυτά είχαν το περιβόλι τους και τις κότες τους. Όχι πάντως κατσίκες και πρόβατα.

Η Φραγκοκλησιά, ο δρόμος της Φραγκοκλησιάς, βρίσκεται σήμερα στην στάση «Παράδεισος» μετά το Χαλάνδρι. Πηγαίναμε εκεί το καλοκαίρι. Νοικιάζαμε κανένα σπιτόπουλο με δύο δωμάτια ή κανένα χωριατόσπιτο για παραθερισμό. Αυτό γινόταν μέχρι και την δεκαετία του '50. Πήγαιναν οι Αθηναίοι, όχι όλοι βέβαια, για παραθερισμό στο Μαρούσι. Τότε ήταν λιγότερος ο κόσμος. Εκεί, λοιπόν, υπήρχαν χωριατόσπιτα με μόνιμους κατοίκους και ελάχιστες βίλες στις οποίες όμως δεν κατοικούσαν μόνιμα. Εμείς πηγαίναμε εκεί στην δεκαετία του '40 και του '50. Στην δεκαετία του '50 πηγαίναμε για παραθερισμό σε ένα φιλικό σπίτι στην Κηφισιά. Αργότερα, στη δεκαετία του '60, δεν γνωρίζω γιατί ήμασταν Αμερική.

Σήμερα είναι πιο τυποποιημένα τα πράγματα. Παίρνουν άδεια το καλοκαίρι και πάνε για ορισμένες μέρες διακοπές σε συγκεκριμένα μέρη ...

Πριν από το 1960-65, ο τρόπος που ζούσε ο κόσμος ήταν περισσότερο έξω από το σπίτι. Οι άνθρωποι έβγαιναν πιο πολύ έξω. Δεν κάθονταν μέσα στα σπίτια τους. Δεν υπήρχε η τηλεόραση. Έτσι, οι άνθρωποι για να επικοινωνήσουν πήγαιναν ο ένας στο σπίτι του άλλου. Γνωρίζονταν μεταξύ τους.

Τα σχολεία της δεκαετίας του '50, έκαναν τις εκδρομές τους στον Άγιο Ανδρέα, τη Βουλιαγμένη, τη Βάρκιζα. Τότε ήταν εξοχή.

Τα παιδιά έπαιζαν συνήθως ελεύθερα στις πλατείες. Δεν ήταν επικίνδυνο. Σε ηλικία εννέα ετών, πήγαινα και γύριζα στα γαλλικά μόνη μου με τα πόδια ενάμιση χιλιόμετρο χωρίς κανένα πρόβλημα. Στις δεκαετίες του '40, του '50 ακόμη και του '60, οι πλατείες λειτουργούσαν σαν τόποι συνάντησης των ανθρώπων. Ήταν μια ανάσα. Πήγαιναν, έλεγαν μια κουβέντα με τον διπλανό τους. Το χαρακτηριστικό τότε ήταν η επικοινωνία. Ήταν σίγουρα μεγαλύτερη η επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους απ' ό,τι σήμερα.

Εγώ δεν πήγαινα να παίξω στην πλατεία. Εμείς παίζαμε στην ταράτσα. Δεν μας άφηναν να παίξουμε έξω. Τα πιο λαϊκά παιδιά έπαιζαν έξω. Παίζαμε επίσης όταν οικογενειακά πηγαίναμε σε κάποιο σπίτι φιλικό που είχε κήπο όπως στο Φάληρο. Αλλά μην ξεχνάμε ότι ήταν η εποχή του πολέμου.

Συνήθως η διασκέδασή μας ήταν οι οικογενειακές επισκέψεις σε σπίτια. Όχι, δεν πηγαίναμε στις παραλίες.

Τότε οι εξοχές ήταν γύρω από την Αθήνα: το Μαρούσι, το Χαλάνδρι, Φραγκοκλησιά. Η Πεντέλη δεν το συζητώ, ήταν πολύ μακριά. Ο κόσμος τότε δεν είχε ΙΧ αυτοκίνητο. Τα λεωφορεία ήταν αραιά, τα οικονομικά του κόσμου δεν ήταν καλά.

Το μόνο πάρκο που υπήρχε στην Αθήνα τότε ήταν ο Βασιλικός Κήπος. Υπήρχε και το Πεδίο του Άρεως το οποίο δημιουργήθηκε όμως στην δεκαετία του '30 και έτσι ήταν πολύ λιγότερο φυτεμένο, με αραιή βλάστηση. Ήταν ένας καινούργιος χώρος, δεν ήταν ιδιαίτερος χώρος και όχι πνεύμονας όπως ήταν ο Βασιλικός Κήπος.

Τους υπόλοιπους χώρους όπως τον λόφο του Στρέφη κτλ δεν τους ήξερα. Δεν μέναμε εκεί κοντά. Πηγαίναμε γενικά σε ότι μπορούσες να μετακινηθείς με τραμ ή λεωφορείο ή πόδια.

Ένα άλλο μέρος ήταν η Φωκίωνος Νέγρη. Ένα διάστημα μέναμε εκεί κοντά. Ήταν περίπου ότι είναι και σήμερα. Τα παιδιά έπαιζαν, και έβγαιναν οι άνθρωποι τα βράδια. Όπως και στην πλατεία Αμερικής στην οποία πηγαίναμε.

Που αλλού πηγαίναμε; Είχα μια θεία που έμενε στη Φιλοθέη. Την επισκεπτόμασταν μια φορά στους τρεις μήνες. Πρέπει να λάβεις υπόψη σου ότι αυτά για τα οποία σου λέω ήταν σε εποχές δύσκολες, μετά τον πόλεμο. Οι άνθρωποι περνούσαν δύσκολα. Είχαν μεγάλες δυσκολίες. Α, με τον εγγονό μου. Μένουμε στο σπίτι συνήθως. Έξω, βγαίνουμε μαζί για τα συνηθισμένα δηλαδή σινεμά ή λαϊκή.

Εάν προτιμώ να περνώ μέσα από έναν φυσικό χώρο; Υπάρχει τέτοιος χώρος;! Δεν υπάρχει κι έτσι δεν περνώ. Εάν υπήρχε πιθανόν να το έκανα. Ο Λυκαβηττός είναι δίπλα, αλλά έχει ανηφόρα. Παρ' όλα αυτά θα πήγαινα αν δεν υπήρχε η επιφύλαξη ότι είναι επικίνδυνα. Ο κόσμος γενικά δεν πάει. Υπάρχει αυτή η επιφύλαξη ότι είναι επικίνδυνο. Αν είχα μια δυνατότητα όπως αυτή να περνάς μέσα από τον Εθνικό Κήπο θα την χρησιμοποιούσα.

Για να αναφερθώ σε μια άλλη εποχή. Όταν κανείς έχει αυτοκίνητο. Ο κόσμος ξανοίγεται όταν έχει αυτοκίνητο. Με τον άντρα μου όταν αποκτήσαμε αυτοκίνητο μας ενδιέφερε να επισκεφτούμε περιοχές που έχουν αρχαιότητες. Ένα πολύ ωραίο μέρος που είχαμε επισκεφτεί αρκετές φορές και είχαμε πάρει και φίλους να τους δείξουμε το μέρος ήταν το Αμφιαράειο. Επίσης πηγαίναμε στη Βραυρώνα, στη Ραμνούνα. Ήταν εκδρομές των λίγων ωρών, δυο-τρεις ώρες. Πηγαίνεις με το αυτοκίνητο, κάπου παρκάρεις, περπατάς, βλέπεις τον χώρο. Αν υπάρχει κάποιο φαγάδικο, στέκεσαι, αν όχι γυρνάς πίσω με το αυτοκίνητο.

Ένας πολύ ωραίος χώρος που διαμορφώθηκε στην δεκαετία του '50 είναι η Καισαριανή. Είναι πολύ ωραίος περίπατος. Νομίζω ότι η διαμόρφωσή του οφείλεται σε μια κυρία πολύ πλούσια. Εκείνο τον καιρό είχε δώσει πολύ χρήμα και πολύ κόπο για να φτιάξουν την περιοχή αυτή γύρω από το μοναστήρι. Φύτεψαν. Δεν θυμάμαι πολύ καλά την περίπτωση, θα πρέπει να ρωτήσεις και άλλους.

Όχι, εμείς δεν πηγαίναμε στη θάλασσα.

Ο δεσμός μου με τη φύση;

Εγώ είμαι άνθρωπος της πόλης. Η φύση είναι πολύ ωραία για μένα να την επισκέπτομαι. Αλλά δεν θα μπορούσα να ζήσω μακριά από την πόλη.

Είναι σχεδόν ανύπαρκτη η φύση στην πόλη της Αθήνας.

Η Ακρόπολη δεν είναι φύση. Είναι αρχαιολογικός χώρος.

Φυσικός χώρος μέσα στην πόλη για μένα είναι μια περιοχή που θα έχει φυτά. Θα είναι δενδροφυτευμένη. Αυτό που για μένα είναι φυσικός χώρος μέσα στην πόλη είναι ένας χώρος που έχει οπωσδήποτε βλάστηση και επίσης υπάρχουν οι δυνατότητες για τον κόσμο να τον επισκέπτεται. Ας πούμε πάρκο.

Στην γειτονιά μου είμαστε κάτω από τον Λυκαβηττό. Θεωρούμαστε ευνοημένοι διότι είναι ένας πνεύμονας.

Με τα παιδιά μου ; Τίποτα. Παίζαμε στο κηπάκι που είχε το σπίτι στο πίσω μέρος του. Εξοχικό δεν είχαμε. Πήγαιναν αυτά κατασκλήνωσε το καλοκαίρι. Μόνον εκεί. Τότε ο κόσμος δεν είχε δεύτερη κατοικία. Αυτά.

6. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 20/6/2006, Καλλισθένη Αβδελίδη

Ήρθα στην Αθήνα οριστικά το 1959. Ερχόμουν ταξίδια ως παιδί από δύο χρονών. Είχαμε συγγενείς.

Όταν ήμουν μικρό παιδί, 5 χρονών, πρέπει να είχε αρχίσει ο πόλεμος, ήμασταν στον Άγιο Μερκούριο, στην Μαλακάσα. Θα μου μείνει αξέχαστο. Παρατηρούσα όλα τα μυρμήγκια, τις αράχνες. Ήταν η πιο στενή επαφή που είχα με τη φύση. Με έπαιρνε ο παππούς μου. Μου έδειχναν κάτω κατά τη θάλασσα και μου έλεγαν είναι ο Ωρωπός. Όταν θύμωσα λοιπόν μια μέρα, έφυγα προς Ωρωπό αλλά πείνασα και γύρισα πίσω. Εκεί παραθερίσαμε όλο το καλοκαίρι το 1940. Είχε πολύ λίγα σπίτια μικρά, μέσα στο δάσος. Τα είχαν οι ντόπιοι και τα νοίκιαζαν σε παραθεριστές. Παιδί ακόμα, 12 χρονών, το 1947-48, ερχόμουν στο Καλαμάκι και έμενα σε κάτι κουμπάρους των γονιών μου για ένα δυο μήνες. Με στέλναν με το αεροπλάνο. Ήτανε γειτονιά. Με μικρά χαμηλά σπίτια.

Είχαν περιβόλια όλα τα σπίτια και παίζαμε στο δρόμο. Παίζαμε κρυφτό, κυνηγητό. Το βράδυ κοιμόμασταν έξω στη βεράντα. Περνούσαμε πολύ ωραία με τα παιδιά. Ήταν εξοχή. Κάναμε μπάνιο στον Άλιμο. Η θάλασσα είχε βράχια, βραχάκια. Μπορεί να είχε καλάμια αλλά δεν θυμάμαι. Εγώ βέβαια κολύμπαγα. Κάθε μέρα πηγαίναμε για μπάνιο, ώρες στον ήλιο.

Αυτό που μου έκανε εντύπωση όταν πρωτοήρθα, το '60, οριστικά, για να μείνω, ήταν όταν μια φίλη μου με κάλεσε να πάμε εκδρομή στη Βουλιαγμένη, στο Ακρωτήριο της χερσονήσου. Το μέρος αυτό δεν το είδα ξανά. Ήταν όλο βράχια και θάμνοι, ήλιος και αέρας. Είχαμε πάει νωρίς το απόγευμα, τρεις η ώρα, την άνοιξη. Αναρωτιόμουν: τι ήρθαμε να κάνουμε εδώ ; Μου έκανε εντύπωση όμως το τοπίο, τα χρώματα, ο ήλιος, ο αέρας, το στεγνό τοπίο. Τώρα είναι όλο σπίτια, δέντρα, δρόμοι,

άσφαλοι, μαγαζιά. Τότε δεν υπήρχε κανένα δέντρο. Ναι, σε σχέση με τη Θεσσαλονίκη το τοπίο ήταν διαφορετικό. Το φως καταρχήν. Γι' αυτό αναρωτιόμουν τι ήρθαμε να κάνουμε εδώ !?

Αργότερα, γύρω στο 1961, πήγαίναμε στον Αστέρα για μπάνιο. Μόλις είχε γίνει, νομίζω. Μετά, στη δεκαετία του 1960, πήγαίνα στα λιμανάκια της Βουλιαγμένης. Στη δεκαετία του '60, η Αθήνα ήταν ουρανόσ καταγάλανος, λίγος κόσμος, δεν είχε κίνηση, δεν είχε κυκλοφορία με αυτοκίνητα. Η Αθήνα πρέπει να ήταν χωρίς τον Πειραιά, 500 000 κάτοικοι.

Η Κηφισιά ήταν πολύ μακριά. Ο δρόμος ήταν εξοχικός.

Θυμάμαι τότε γύρω στο 60, είχε έρθει ένας φίλος μου από την Αμερική και μου έλεγε: "Γιατί πάτε στην εξοχή; Εδώ αέρας καθαρός, ήλιος, θαύμα!" Μου έλεγε επίσης: "Εκείνο που κυρίως διαφέρει εδώ είναι όλα αυτά τα τραπέζια που είναι έξω - εκεί, είναι όλα μέσα."

Όταν πρωτοήρθα λοιπόν στην Αθήνα, το 1960, ξήλωναν τα τραμ από την Πανεπιστημίου. Η Πανεπιστημίου ήταν διπλής κατεύθυνσης δρόμος και στη μέση πέρασαν τα τραμ που ήταν κίτρινα. Σπουδαίος ήταν τότε ο κήπος του Μουσείου, με τα ζαχαροπλαστεία, χωρίς κίνηση η Πατησίων. Ήταν όμορφα. Ήταν ωραία μέσα στο πράσινο. Ένα άλλο ωραίο μέρος που πήγαίναε κόσμος είναι το Γκρίνπαρκ, το κέντρο στην Μαυροματαίων, στο πάρκο της Αλεξάνδρας. Χαλούσε ο κόσμος εκεί. Ειδικά στον Γιώργο Οικονομίδη χαλούσε ο κόσμος.

Ένα άλλο θέατρο ήταν το θέατρο του Βασιλικού Κήπου. Λεγόταν επίσης Θέατρο του Κήπου. Υπαίθριος χώρος. Λίγο πριν τη δικτατορία. Τότε, πριν τη δικτατορία, ο κόσμος τρελαινόταν για τις επιθεωρήσεις, τις υπαίθριες επιθεωρήσεις.

Έμενα και στο Κολωνάκι ένα διάστημα, γύρω στο 1960-61. Ναι, τότε πήγαίνα και στον Λυκαβηττό. Συνήθως για θέατρο το βράδυ.

Τη μέρα, ο Λυκαβηττός ήταν διαφορετικός.

Να σου πω μια περιπέτεια εκεί, λίγο αργότερα.

Ήταν το 1968. Μου τηλεφώνησαν κάποιιοι από το εξωτερικό και με ρώτησαν πού θα μπορούσαν να με συναντήσουν για να μου παραδώσουν ένα δέμα. Αυτοί δεν ήξεραν καθόλου την Αθήνα. Εγώ τότε έμενα στους Αμπελόκηπους. Επειδή είχαν συλλάβει πολλά μέλη της οργάνωσης και υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να παρακολουθούσαν το τηλέφωνό μου, τους έδωσα το πιο σύντομο ραντεβού που μπορούσα. Είχα ειδοποιήσει κάποιον της οργάνωσης να έρθει να παραλάβει το δέμα. Στη συνέχεια πήγαμε σε ένα λόφο στα Μεσόγεια και κάναμε δήθεν πικνίκ. Τους άρεσε πολύ το τοπίο και υπό άλλες συνθήκες θα περνούσαμε πολύ ωραία. Βάλαμε το φορτίο μας σε δύο τσάντες και βουρ για Λυκαβηττό, μεσημέρι πια. Εκεί, αντί για τον γνωστό μου, εμφανίζεται ένας στρατιωτικός με ένα τζιπ. Οι άλλοι χλώμιασαν, φοβήθηκαν ότι θα ήταν βαλτός. Δεν ήταν όμως. Μου λέει «ο Σ. δεν θα μπορέσει να έρθει γιατί είναι άρρωστος». Αρχίζει μια περιπέτεια, πάνω κάτω όλη την Αθήνα. Σε λίγες μέρες με συνέλαβαν για άλλες όμως δραστηριότητες. Μου έμεινε η εικόνα του πολύ φωτεινού αλλά απροστάτευτου μέρους πάνω στο Λυκαβηττό, έξω απ' το θέατρο. Ήταν τόσο διαφορετικό το τοπίο μέρα μεσημέρι με συννεφιά. Γράφτηκε μέσα μου. Έμεινε.

Πήγαίνα στο Σούνιο. Θυμάμαι όταν έγινε πρώτη φορά ο παραλιακός δρόμος, όλοι λέγανε μια καλή κουβέντα για τον Καραμανλή. Αναφερόταν «η τρύπα του Καραμανλή». Αυτό πριν από τη χούντα. Κάναμε μπάνιο αλλά πήγαίναμε μάλλον για βόλτα στην Ανάβυσσο, στην Βάρκιζα και μετά καθόμασταν στα ταβερνάκια. Η μαμά ερχόταν από τη Θεσσαλονίκη, εκείνο τον καιρό, και

παραθέριζε στο Λαγονήσι, στην Εκάλη, στην Πεύκη, για ξεκούραση. Όταν ήμουν πολύ μικρή είχα μείνει μαζί της και στο Λουτράκι.

Στις εκδρομές, πήγαινα πάντα με ΙΧ. Όποιος φίλος είχε αυτοκίνητο στην παρέα, μας έπαιρνε. Μας άρεσε πολύ ο Σχινιάς. Και δεν υπήρχε λεωφορείο για να πας εκεί κατευθείαν. Μερικές φορές, όταν δεν υπήρχε ΙΧ να μας πάει, τόσο μας άρεσε που παίρναμε το λεωφορείο από Μαυροματαίων, το πρωί. Κατεβαίναμε τη λεωφόρο Μαραθώνα. Επτά χιλιόμετρα από Σχινιά. Πηγαίναμε με τα πόδια όλη αυτή την απόσταση και γυρίζαμε το βράδυ, άλλα τόσα χιλιόμετρα πάλι με τα πόδια. Μια φορά μας είχαν επιτεθεί κάτι εσατζίδες με ένα τζιπ και προσπαθούσαν να μας ρίξουν σε ένα χαντάκι. Η μια από τις τρεις μας είχε την ετοιμότητα να πει ότι ο πατέρας μου είναι στρατηγός και θα δείτε τι θα πάθετε. Έβγαλα μολύβι και σημείωσα τον αριθμό, φοβήθηκαν κι έφυγαν.

Πηγαίναμε επίσης στο Αλεποχώρι, στα Βίλια. Να δούμε που βρίσκονται πάνω στον χάρτη. Είναι αρκετά μακριά. Τότε έμενα Κυψέλη.

Στα Βίλια έκανα πολλές μονοήμερες εκδρομές με φίλους που κυνηγούσαν. Δεν μου άρεσε το κυνήγι αλλά πήγαινα για το τοπίο.

Στην Σαλαμίνα, είχα πάει για πρώτη φορά το 1960. Ήταν πολύ όμορφο μέρος καταπράσινο.

Α ναι, πηγαίναμε μια εποχή ανάβαση στον Υμητό, στα μέσα της δεκαετίας του '80. Και πηγαίναμε μια παρέα, ξεκινούσαμε από την Καισαριανή. Η κόρη μου, θα ήταν 10 χρονών, μαζί με έναν φίλο ορειβάτη, ανεβοκατέβαιναν σαν σε ασανσέρ. Εμείς ανηφορίζαμε σιγά-σιγά και λαχανιάζαμε. Εκεί πηγαίναμε μόνον το πρωί. Το μεσημέρι γυρίζαμε. Ήταν λίγο μονότονα. Δεν είχε πολύ ενδιαφέρον. Του έλειπε η περιπέτεια να χαθείς μέσα στο τοπίο. Είχε πεύκα, στρωμένο κάτω με πευκοβελόνες και είχες συνέχεια την αγωνία μην πιάσει φωτιά.

Πάρνηθα, Κιούρκα. Έχω πάει από δύο μεριές. Ο κλασικός δρόμος από το τελεφερίκ, Μονπαρνές, καταφύγιο. Και ο άλλος δρόμος ήταν από τα Κιούρκα. Μαζεύαμε σύκα, αμύγδαλα.

Εκείνο που θα μου μείνει αξέχαστο, ήταν ένα βράδυ στη Βραυρώνα. Είχε πανσέληνο. Ξαφνικά τραβήχτηκαν τα νερά με την άμπωτη και βγήκαν ένα σωρό νησάκια.

Ο Ραμνούνας μου άρεσε πολύ. Για πεζοπορίες.

Πως θα χαρακτήριζα τον δεσμό μου με τη φύση ;

Είμαι άνθρωπος της πόλης. Θεωρητικά λατρεύω την φύση. Αλλά επαφή με τη φύση δεν έχω καλή, δυσκολεύομαι να ζήσω στη φύση.

Μια από τις διαμονές μου που μου άρεσε ήταν η Φωκίωνος Νέγρη που είχε δένδρα και ανοιχτωσιά (1961).

Πήγαινα βέβαια στο Ζάππειο, στο Βασιλικό Κήπο όταν ήταν η κόρη μου μικρή.

Τότε πηγαίναμε προπαντός στην Ακρόπολη. Έξω από το Ηρώδειο έκανε τα πρώτα της παιχνίδια. Προχθές πήγα εκεί με την εγγονή μου και με άλλα παιδάκια. Πήγαμε στον λόφο της Ακρόπολης στα δέντρα.

Ένα μέρος που με γοήτευε πάντα ήταν η αρχαία Αγορά. Είχε μια ποικιλία, είχε ιστορία, είχε χώμα.

Πόσα πράγματα ήταν συγκεντρωμένα! Και φαντάζομαι την πυκνή ζωή που θα είχε τον 5^ο, 6^ο αιώνα π.Χ.

Είχα πάει στην Ακρόπολη μαζί με τον Πικιώνη. Μου διηγήθηκε πως έφτασε να κάνει τα μονοπάτια. Τον πείραζε που πότιζαν τα δέντρα. Διότι σε αντίθεση με το ξερό τοπίο, τα δέντρα θα έκρυβαν τη θέα καθώς μεγάλωναν πολύ. Χρόνο με το χρόνο που πηγαίνω πάνω στην Ακρόπολη, λυπάμαι πάρα πολύ που δεν την σκέπασαν με χώμα όπως πρέπει να ήταν στον καιρό της. Και τα χιλιάδες πόδια που την πατάνε έχουν κάνει το βράχο πολύ γλιστερό ενώ με το χώμα η βόλτα θα ήταν διαφορετικά.

Το ίδιο συναίσθημα αισθάνθηκα όταν πήγα πρόσφατα στην Αίγινα, στο ναό της Αφαιάς. Όταν είχα πρωτοπάει πριν πολλά χρόνια, ήταν άνοιξη και ο ναός ήταν μέσα στα χαμομήλια και στις παπαρούνες. Σε ένα περιβάλλον πιο κοντά στην ιστορία και στη ζωή την πραγματική και λιγότερο στην επιστημονική παρατήρηση. Το νιώθεις πιο καλά, πιο κοντά όταν υπάρχει το φυσικό περιβάλλον, χώμα, χόρτα.

Σε όλους αυτούς τους χώρους μου αρέσει να πηγαίνω νωρίς το απόγευμα. Το πρωί, ο ήλιος είναι κατακόρυφος. Ο ήλιος ο απογευματινός αναδεικνύει όλα τα τοπία και τις ομορφιές του.

Ένα πράγμα δεν μπορώ να αντέξω: τα πεύκα της Αττικής. Είναι ένα δέντρο πρωινό. Όσο βραδιάζει, πυκνώνει το μυστήριο και η μελαγχολία τους. Έτσι νιώθω εγώ βέβαια.

Οι χώροι που περισσότερο με γοήτευαν ήταν οι πραγματικά ελεύθεροι: Εκείνες οι αλάνες, ιδίως οι απέραντες, χωρίς όρια, πατημένο χώμα και χαλίκι, έδαφος ακανόνιστο, στρωμένο από πατήματα και μόνο.

Παιδιά, παίζαμε σε τέτοιους χώρους. Θυμάμαι το κυνηγητό, τον μπίκο, το αγιούτο. Δεν το λέγαμε «βοήθεια» αλλά «αγιούτο», ιταλικά. Πού το μάθαμε; Ποιος ξέρει. Αλλά, φαντάζεσαι πόσο επιμηκύνεται όταν το φωνάζεις; Πολύ περισσότερο από το «βοήθεια», γι' αυτό, φαίνεται, επικράτησε.

Εκείνες οι παιδικές φωνές προπάντων που έφευγαν και χτυπούσαν στο μακρινό ορίζοντα, με συγκινούσαν σα μαχαιριές. Αργότερα, στα τριάντα, στα σαράντα μου χρόνια, όταν μεγάλωνε το δικό μου παιδί, τέτοιοι ελεύθεροι χώροι μου θύμιζαν εμένα την ίδια τότε. Όταν ήμαστε παιδιά, οι αλάνες αυτές δεν ήταν έξω ήταν μαζί μας, πώς να το πω – ήταν μέσα και έξω μας, μαζί με τις φωνές. Αργότερα, όταν τις συναντούσα, σπάνια - όπως τώρα καθόλου πια παρά μόνο στη μνήμη - με συνδέουν με την ιστορία, με τους ανθρώπους άλλων εποχών. Το απέραντο, χωρίς συγκεκριμένα όρια, χώμα, το ακανόνιστο, επιτρέπει ελεύθερη περιπλάνηση.

Θυμάμαι κάποτε, όταν επισκεύαζα ένα πέτρινο σπίτι. Πρότεινε ο μάστορας να σοβαντίσει τα δωμάτια, προτού τα ασβεστώσει, νάναι οι τοίχοι ίσιοι. Όχι, αντέδρασα αυθόρμητα. Γιατί; με ρώτησε. Γιατί το μάτι ταξιδεύει ώρες πάνω σ' αυτήν την επιφάνεια. Ενώ στον ίσιο τοίχο πάει ευθεία από τη μιαν άκρη στην άλλη, πηγαينوέρχεται γρήγορα και μικραίνει το χώρο.

Ο πέτρινος τοίχος μου φέρνει στο νου τον πανάρχαιο άνθρωπο, που με λιγοστούς άλλους, ζούσαν σε σπάνιες σπηλιές. Είχαν ανακαλύψει τη φωτιά και μ' αυτήν προφυλάγονταν απ' τα ζώα. Φαντάσου πυρσούς να φωτίζουν τον πέτρινο χώρο. Πόσο ζωηρά παρατηρούσε το βλέμμα ένα γύρω, πόσο δούλευε το μυαλό.

Έτσι κι οι ελεύθεροι χώροι. Σε γυρίζουν πίσω. Σε πάνε μπροστά.

γεννηθέντες τη δεκαετία 1940

7. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 4/7/2006, Άρης Ασπροούλης

Στάδια Ζωής και Ανοιχτοί Χώροι

Τα πρώτα χρόνια:

Γεννήθηκε στην περιοχή Γκύζι και θυμάται να βγήκε 'έξω' για παιχνίδι από τα πρώιμα κιόλας χρόνια της ζωής του. Η μνήμη του ανασύρει εικόνες από την ηλικία των 5 – 6 ετών, όπου μαζί με τα υπόλοιπα παιδιά της γειτονιάς επιδίδονταν σε ομαδικά παιχνίδια, στα πολλά μη ασφαλτοστρωμένα ακόμα στενά της μεταπολεμικής Αθήνας. 'Βόλοι', 'Κρυφτό', 'Κυνηγητό' και διάφορα παιχνίδια με αυτοσχέδιες μπάλες γέμιζαν τις μέρες του στους 'ακίνδυνους' –όπως χαρακτηριστικά τους ονόμασε- χωματόδρομους που εκτείνονταν γύρω από το πατρικό του σπίτι. Ο 'φόβος της πόλης' δεν κυριαρχούσε, παρότι αναγκαζόταν να επιστρέφει με την δύση του ηλίου, κυρίως για τυπικούς λόγους. Σε πιο συγκεκριμένο επίπεδο, οι ανοιχτοί χώροι που θυμάται να χρησιμοποιούσε έως την ηλικία των 17, είναι η αλάνα της Σχολής Ευελπίδων και το Πεδίον του Άρεως.

Η Εφηβεία:

Κατά τα εφηβικά χρόνια, οι βόλτες στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας, τα 'Μπιλιάρδο' και -η παράνομη κυρίως- επίσκεψη σε θερινά σινεμά ήταν οι συνήθειες εξορμήσεις εκείνου και της παρέας του.

Τα φοιτητικά χρόνια:

Ως φοιτητής πλέον, η χρήση των χώρων περιορίστηκε κυρίως στην εύρεση καφετεριών με σκοπό το φλερτ, το διάβασμα και τις πολιτικές συζητήσεις. Κυρίαρχοι χώροι, υπήρξαν το Ζάππειο, το Σύνταγμα, ο Εθνικός Κήπος, το Πεδίον του Άρεως και κυρίως ο προαύλιος χώρος – κήπος του Εθνικού Μουσείου.

Εργασία και Γάμος:

Με αφορμή τον πρώτο του γάμο, αλλά και την επαγγελματική του αποκατάσταση μετακομίζει στα νότια προάστια. Εκεί θυμάται τον εαυτό του να περνάει τον λιγοστό, πλέον, ελεύθερο του χρόνο στην παραλία του Φλοίσβου, στην παιδική χαρά στο Κουκάκι, στην Καστέλα, αλλά και στην πλατεία της Νέας Σμύρνης, κυρίως στην ξακουστή καφετέρια – ζαχαροπλαστείο 'Άδωνις'.

Οικογένεια:

Ύστερα από τον δεύτερο γάμο που πραγματοποίησε και την γέννηση των παιδιών του, η επίσκεψη ανοιχτών χώρων είχε περισσότερο τη μορφή εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας των τελευταίων. Μετακομίζοντας στα βόρεια προάστια, θυμάται κυρίως την οικογενειακή βόλτα στην παιδική χαρά της Κηφισιάς.

Σήμερα:

Απαλλαγμένος πλέον από τις καθημερινές επαγγελματικές υποχρεώσεις, επισκέπτεται σε συχνή βάση, μαζί με τη σύζυγό του, τις πηγές και τους διάφορους άλλους φυσικούς τόπους του βουνού της Πεντέλης, με σκοπό την πεζοπορία και την συλλογή φυτών και βοτάνων.

Συνοπτικά:

Η πορεία της ζωής του συνεντευξιζόμενου, αναδεικνύει την περίπτωση του κατοίκου της Αττικής, ο οποίος ενώ γεννιέται στο ιστορικό κέντρο και ζει όλους τους νεωτερικούς μετασχηματισμούς του, εντούτοις επιλέγει σταδιακά τόσο να εγκατασταθεί προαστιακά, όσο και να μειώσει την επισκεψιμότητα του στους αστικούς ανοιχτούς χώρους. Μείωση την οποία -όπως ο ίδιος παρατηρεί- την ακολούθησαν και την ακολουθούν πολλοί.

8. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 31/8/2006, Παναγιώτα Καρδαρά

Στοιχεία ερωτώμενου

Άνδρας, 65 ετών, κάτοικος περιοχής Δάφνης

Χώροι επίσκεψης

Βασιλικός Κήπος πιο συχνά, Άλσος Παγκρατίου, Πεδίον του Άρεως και Λυκαβηττός

Χρόνος

τη δεκαετία του '60-'70 και κυρίως τις Κυριακές τα απογεύματα

Κίνητρα

για περίπατο με παρέα και για τη δροσιά

Μέσα μεταφοράς

λεωφορεία και το τραμ

Χρήση χώρου

Περπάτημα, κατανάλωση ηλιόσπορου, φλερτ ειδικά στο Ζάππειο, να ταΐσουν τις πάπιες αν είχαν ψωμί. Υπήρχαν πλανόδιοι με γλειφιτζούρια και πασατέμπο και φωτογράφος που έβγαζε φωτογραφίες. Επίσης στο Βασιλικό Κήπο υπήρχε τηλεσκόπιο για το κοινό και στο Άλσος Παγκρατίου και στο Ζάππειο γίνονταν παραστάσεις, μέσα στο πάρκο, δωρεάν, όπου, πολλές φορές ο δήμος έστηνε ξύλινες εξέδρες.

Χαρακτηριστικά της τότε εποχής

Δεν υπήρχαν πολλές δυνατότητες διασκέδασης λόγω οικονομικής ρευστότητας. Κατά την περίοδο της δικτατορίας στα πάρκα δεν επιτρέπονταν οι πολιτικές συζητήσεις.

Μετά τη δεκαετία του '80 μπαίνει στη ζωή του το αυτοκίνητο, σταματά να πηγαίνει σε πάρκα, παρά μόνο για να τα διασχίσει με το αυτοκίνητο, για να κόψει δρόμο. Επίσης, λόγω έλλειψης χρόνου, λόγω επαγγελματικών απαιτήσεων. Η χρήση των πάρκων γίνεται μόνο για να πάει περίπατο τα παιδιά του, μέσα δεκαετίας '80, κυρίως σε πάρκα με παιδικές χαρές, όπως στο χώρο δίπλα στην Όστρια.

Σύγκριση παρόν-παρελθόν

Σήμερα τα πάρκα είναι πόλος έλξης για όλες τις ηλικίες και είναι πιο περιποιημένα. Υπάρχουν επίσης πιο καθαρές παραλίες. Βέβαια, από την άλλη πλευρά, τα πάρκα σήμερα, έχουν εξωραϊστεί και έχουν γίνει πιο εμπορικά με τις καφετέριες. Και κάτι, ακόμα, ότι παλιά στα πάρκα δεν έβλεπες πολλά μικρά παιδιά, όπως βλέπεις σήμερα.

9. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 3/5/2011, Καλλισθένη Αβδελίδη

Μέσα στον αστικό ιστό ή στον περιαστικό ; Δηλαδή όπως ο Εθνικός Κήπος και το Πεδίον Άρεως ή όπως τα γύρω βουνά, Υμηττός, και Πάρνηθα ;

Αυτός που μου αρέσει εμένα από τους χώρους της Αθήνας, είναι ο χώρος του Φιλοπάππου. Θεωρώ ότι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον γιατί νομίζει κανείς ότι βρίσκεται σε μια απομακρυσμένη περιοχή. Στου Φιλοπάππου, μου αρέσει γιατί έχει κοντά τον πεζόδρομο Διονυσίου Αρεοπαγίτου όπου μπορεί να περπατήσει κανείς, να συναντήσει κόσμο, να κάνει περίπατο και να παρακολουθήσει αυτά που γίνονται εκεί. Έχει διάφορες δραστηριότητες, happenings, πουλάνε διάφορα ...

Και από την άλλη, νομίζεις ότι βρίσκεσαι σε απομακρυσμένο μέρος, μακριά από τον αστικό ιστό. Αισθάνεσαι να είσαι σε ένα δάσος, ενώ συγχρόνως είσαι μέσα στην πόλη.

Από ορισμένα σημεία, ψηλά στο μνημείο του Φιλοπάππου, έχει πολύ ωραία θέα προς την Ακρόπολη, τη θάλασσα. Βλέπεις το Φάληρο. Έχεις μια γενική θέα της Αθήνας, ενδιαφέρουσα.

Είναι ακόμη, κοντά σε αρχαιολογικούς χώρους τους οποίους μπορεί κανείς να τους επισκεφτεί. Ο λόφος του Φιλοπάππου είναι συνδεδεμένος με πολύ ωραίες περιπατητικές διαδρομές: της Πλάκας, της Αρχαίας Αγοράς κάτω από την Ακρόπολη, του Αρείου Πάγου, του Θησείου. Έχει επίσης το θέατρο που παρουσιάζει ελληνικούς χορούς. Ειδικά το Θησείο είναι μια πολύ ωραία συνοικία. Πηγαίνω εκεί για καφέ ή για φαγητό. Μου αρέσει ιδιαίτερα.

Τώρα ας πούμε για κάτι άλλο, τον Εθνικό Κήπο σε σχέση με του Φιλοπάππου. Στου Φιλοπάππου κάθεσαι και απολαμβάνεις, ενώ στον Εθνικό Κήπο, τον διασχίζεις γιατί δεν είναι χώρος που μπορεί να κάτσεις. Εκεί, εγώ θα βαριόμουνα να κάτσω. Παλαιότερα, πριν ανακαινιστεί, έβλεπα ότι υπήρχε πολύ περισσότερος κόσμος. Τώρα, έχει αραιώσει. Δεν μπορώ να το εξηγήσω.

Εγώ αισθάνομαι ανασφάλεια στον Κήπο. Δεν ξέρω γιατί. Ίσως γιατί είναι κοντά στο κέντρο και εύκολα μπορεί να διεισδύσει κανείς. Συγκεκριμένα, αισθάνομαι ανασφάλεια για την τσάντα, πιθανόν επειδή μου έχει συμβεί δυο φορές σε άλλο μέρος και αποφεύγω μέρη που είναι απόμερα. Βέβαια, στον Κήπο πηγαίνω μόνη μου, για να τον διασχίσω, ενώ στου Φιλοπάππου πηγαίνω για περίπατο ή και για τρέξιμο, αλλά με παρέα.

Πάντως ο Εθνικός Κήπος είναι μια όαση στο κέντρο της Αθήνας. Είναι πηγή δροσιάς και ξεκούρασης για λίγο. Γιατί βγαίνεις για ψώνια, κάπου πας, και τον διασχίζεις. Με την ανακαίνιση έχουν κάνει καλή δουλειά, έχουν διαμορφώσει τα παρτέρια όμορφα, τα δέντρα φροντισμένα, κλαδεμένα...

Αλλά αυτό που μου κάνει εντύπωση είναι ότι δεν έχει πολύ κόσμο. Γι αυτό πιθανόν να νιώθω ανασφάλεια. Βλέπω έναν εδώ, έναν παραπέρα και γίνομαι προσεκτική. Και αυτό κατά τη διάρκεια της ημέρας και όχι το βράδυ. Ευτυχώς ο Κήπος κλείνει το βράδυ για να μην μπαίνουν ύποπτα

άτομα. Πέρσι που το διέσχισα από άκρη σε άκρη, είδα αρκετούς ξένους, σκούρους, και κάπως φοβήθηκα για την τσάντα μου. Επιπλέον, έχει και τα δρομάκια που είναι κυκλικά και συναντώνται, και εκεί που τα περπατάς, καθώς δεν έχεις ορατότητα, αισθάνεσαι ότι θα μπορούσε ξαφνικά να σου βρεθεί μπροστά κάποιος που θα ήταν κρυμμένος στα δέντρα. Το συμπέρασμα είναι ότι νιώθεις ανασφάλεια στον Κήπο εφόσον είσαι μόνη σου.

Στο Πεδίον Άρεως έχω πάει πολλές φορές, αλλά πριν την ανακαίνισή του. Εκεί, δεν αισθάνθηκα κανένα φόβο. Είχε πολύ κόσμο. Βέβαια, πρέπει να πω ότι πήγα κατά τη διάρκεια της ημέρας και κυρίως κατά τη διάρκεια εκθέσεων λουλουδιών. Ναι, νομίζω ότι κάνουν και άλλου είδους εκδηλώσεις. Επίσης, έχω διασχίσει το πάρκο για να πάω Κυψέλη ή στα δικαστήρια, και δεν αισθάνθηκα ανασφαλής. Δεν ξέρω βέβαια τι γίνεται εκεί σε κάποιες άλλες ώρες, είτε πολύ νωρίς είτε βράδυ, και σε άλλες μέρες χωρίς εκδηλώσεις.

Έχω πάει πολλές φορές στο Πάρκο του Φλοίσβου, στο Παλαιό Φάληρο. Εκεί, έχω βουτήξει στη θάλασσα. Στο σημείο αυτό, όμως υπάρχουν βράχια και, αν ο καιρός δεν είναι ήρεμος, δεν μπορείς εύκολα να βγεις από το νερό.

Εκεί, μου αρέσει και ο περίπατος από το Πάρκο του Φαλήρου μέχρι τη Μαρίνα του Αλίμου. Γιατί συνδυάζει το φυσικό χρώμα της θάλασσας, το γαλάζιο, με το πράσινο της δενδροστοιχίας και των θάμνων του πεζοδρομίου, και με την αμμουδιά, με το φυσικό χρώμα της άμμου.

Πάω και σε ένα άλλο αστικό πάρκο, το Πάρκο Τρίτση το οποίο είναι διαδημοτικό μεταξύ των δήμων Αγίων Αναργύρων, Καματερού και Ιλίου. Εκεί πάμε και περπατάμε. Είναι ωραίο, μεγάλο. Για να του κάνεις το γύρω, χρειάζεσαι μιάμιση ώρα. Αλλά χρειάζεται μια διαμόρφωση διότι είναι απεριποίητο. Στο Πάρκο Τρίτση αισθάνομαι ασφαλής, διότι έχει πάντα κόσμο που περπατάει, τρέχει, γονείς με παιδιά, άνθρωποι με τους σκύλους τους.

Αυτά είναι εξάλλου τα πάρκα της πόλης. Δεν υπάρχουν άλλα. Δεν είναι πολλά. Τα αστικά πάρκα θα έπρεπε να είναι περισσότερα. Για να τα προσεγγίσει κανείς, πρέπει να πάει μακριά από τον τόπο κατοικίας του και να πάρει μεταφορικό μέσο.

Αν πήγαινα σε λόφους ; Ναι. Στη Νίκαια υπάρχει ένας λόφος στον οποίο πήγαινα. Ο λόφος του Αγίου Φιλίππου με το εκκλησάκι που πήρε το όνομα. Είναι στη συνέχεια του πάρκου Σελεπίτσαρι. Παλιά ήταν νταμάρια εκεί που σήμερα υπάρχει το θέατρο. Εκεί δίπλα πήγαινα στο σχολείο. Στον λόφο, πηγαίναμε ημερήσιες εκδρομές με το σχολείο. Εκεί, πήγαινα μόνον με το σχολείο.

Μου αρέσει πάρα πολύ να μένω σε camping.

Παλαιότερα έκανα και ελεύθερο camping. Τώρα όχι πια, πάω όμως σε οργανωμένο camping.

Γιατί προτιμώ το camping διότι πηγαίναμε και πηγαίνουμε οικογενειακά. Τα παιδιά είναι πιο ελεύθερα, μπαίνουν-βγαίνουν στη θάλασσα. Είναι πιο οικονομικά. Επισκεπτόμαστε, με το αυτοκίνητο, ευκολότερα κοντινές περιοχές. Αλλά είναι και λύση όταν δεν βρίσκεις, καμιά φορά το καλοκαίρι, ξενοδοχείο όπως π.χ. στη Επίδαυρο που συγκεντρώνεται πολύς κόσμος. Είναι η ιδανική λύση. Πηγαίνω ακόμη και μόνη μου στην Επίδαυρο αλλά και οπουδήποτε αλλού. Στην Παλαιά Επίδαυρο υπάρχουν τρία οργανωμένα camping. Αλλά όταν πηγαίνεις το Σάββατο είναι όλα γεμάτα και ψάχνεις για να βρεις θέση να μην είσαι κολλητά με τον άλλο. Αφού τα camping είναι γεμάτα τόσο μάλλον τα ξενοδοχεία!

Έχω κάνει camping στην Αττική, αλλά και σε άλλες περιοχές. Στο Σκίνο μετά το Αλεποχώρι, στη Ψάθα, στο Αγκίστρι, στην Αίγινα, στον Πόρο και βέβαια σε πολλά άλλα μέρη της Ελλάδας. Στην Πελοπόννησο, στην Κρήτη, στη Νίσυρο, στην Τήλο, Σύμη, Κω, Νάξο.

Επίσης έχω σταματήσει πολλές φορές για μπάνιο, για ημερήσιες εκδρομές, στη διαδρομή μέχρι Σούνιο. Στη Βάρκιζα στα λιμανάκια, στη Βουλιαγμένη, στην Αγία Μαρίνα, στα Λεγριναία.

Κάτι που δεν είπα είναι για τα μέσα μεταφοράς. Πηγαίναμε λοιπόν συχνά για μπάνιο στη διαδρομή προς το Σούνιο, με λεωφορείο της γραμμής που ήταν γεμάτο. Όρθιοι πηγαίναμε και όρθιοι γυρίζαμε. Δεν μας κούραζε τίποτα. Μας άρεσε κιόλας.

Ξέρεις πόσες φορές έχω πάει στην Σαλαμίνα με το караβάκι ; Πηγαίναμε για μπάνιο όταν ήμουν μαθήτρια. Από Πειραιά για Κακή Βίγλα, Περιστερία και Σελήνια. Έχω φωτογραφίες. Κάναμε και Πρωτομαγιά στην Σαλαμίνα μέσα στα αγριολούλουδα. Εκεί έχουμε πετάξει και αετό, την Καθαρά Δευτέρα.

Η Πάρνηθα έχει πολύ ωραίες διαδρομές. Βέβαια κήκε τελευταία. Έχω πάει και τελευταία, αλλά όχι πια από τη μεριά που έχει καεί γιατί θλίβεσαι.

Νομίζω, τώρα που το αναφέρεις, ότι οι άνθρωποι που έχουν γεννηθεί στο χωριό, έχουν ένα ιδιαίτερο δέσιμο με τη φύση. Αλλά παίζουν ρόλο και τα βιώματα από την οικογένεια. Εάν τα παιδιά τα έχουν προσανατολίσει προς τα κει, τα πηγαίνουν δηλαδή σε φυσικούς χώρους, θα τους αρέσει και σε μεγάλη ηλικία. Ξέρω όμως ανθρώπους που έχουν γεννηθεί στην Αθήνα, αλλά επειδή έχουν βιώματα οικογενειακά σχετικά με τη φύση (οι γονείς τους ήταν ορειβάτες π.χ.), δραστηριοποιούνται και αυτοί.

Έκανα και συνεχίζω να κάνω εκδρομές στην Αττική. Και οικογενειακές και ομαδικές με σύλλογο. Είμαι μέλος σε δύο ορειβατικούς συλλόγους και πάω τότε με τον ένα και τότε με τον άλλο.

Μου αρέσουν πάρα πολύ οι εκδρομές στη φύση. Αισθάνομαι μεγάλη ικανοποίηση, εσωτερική πληρότητα.

Έχω κάνει και ράφτιγκ, με εκπαιδευτή βέβαια. Έχω κάνει στο ποτάμι του Άραχθου, στην Ήπειρο. Πιθανόν να το ξανακάνω τον Αύγουστο. Είναι κάτι το ανεπανάληπτο.

Αυτά έχουν κινδύνους. Παραδείγματος χάριν, όταν διασχίζεις φαράγγι ή ποτάμι, πρέπει να έχεις κάποιες γνώσεις. Χρειάζεσαι ειδικό εξοπλισμό όπως σωστά παπούτσια. Επίσης να μην βρέχει διότι το φαράγγι μπορεί να κατεβάσει ξαφνικά πολύ νερό. Έχω διασχίσει πάρα πολλές φορές φαράγγια. Έχουμε χαθεί. Χάσαμε το μονοπάτι και φτάσαμε στον προορισμό μας με καθυστέρηση. Βέβαια επειδή ήμασταν όλοι μαζί, τριάντα-σαράντα άτομα, δεν υπήρξε ανησυχία. Έχουμε εμπειρους του βουνού, οπότε δεν υπάρχει πρόβλημα.

Πραγματικά, έχω δει καταπληκτικά τοπία πεζοπορώντας σε βουνά. Τοπία που δεν μπορεί να τα δει κανείς με το αυτοκίνητο. Μοναδικές εμπειρίες.

Έχω δει τοπία με χιόνι, με βροχή, με ομίχλη. Τοπία λουλουδιασμένα την άνοιξη, τοπία καταπράσινα.

Για να αισθανθείς τη φύση πρέπει να πας σε περιφερειακή περιοχή, εκτός πόλης, ώστε να έχεις τη δυνατότητα να περπατήσεις αρκετή ώρα χωρίς να βρεθείς σε αστικό χώρο. Διότι ακόμη και στου

Φιλοπάππου, οι μυρωδιές, η μόλυνση, το καυσαέριο, ο θόρυβος της πόλης είναι κοντά. Έρχεσαι σε επαφή με αυτά. Σου δημιουργείται μια αυταπάτη ότι είσαι μακριά αλλά δεν είναι η πραγματικότητα.

γεννηθέντες τη δεκαετία 1950

10. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 14/3/2007, Καλλισθένη Αβδελίδη

Ένας άνθρωπος που έχει μεγαλώσει στην εξοχή, έχει εξοικείωση με τη φύση, με το φυσικό περιβάλλον, και έχει ιδιαίτερες προσδοκίες και απαιτήσεις για αυτό, για την ένταξή του στο αστικό περιβάλλον.

Ένας άνθρωπος που ξεχωρίζει την σαύρα από το φίδι ή από την χελώνα ή από τον ποντικό, από το θρόισμα στους θάμνους, δεν μπορεί να προσαρμοστεί σε οποιοδήποτε αστικό φυσικό περιβάλλον. Δεν μπορεί να προσαρμοστεί στο «τεχνητό» αστικό φυσικό περιβάλλον.

Αυτό που λέω με τα ζωάκια, είναι μόνον ένα παράδειγμα. Είναι, ακόμη, η μουσική του δάσους, της θάλασσας, της ακρογιαλιάς. Αυτά δεν υπάρχουν στο αστικό περιβάλλον. Ή οι μυρωδιές της φύσης που επίσης δεν υπάρχουν. Δεν γίνονται αντιληπτές οι μεταλλαγές της φύσης κατά εποχή. Είσαι στην Αθήνα και δεν καταλαβαίνεις πότε γίνεται άνοιξη. Ενώ στην εξοχή όλες οι αλλαγές των εποχών γίνονται αντιληπτές. Στην Αθήνα δεν βλέπεις το φεγγάρι. Θέλεις να δεις το ματωμένο φεγγάρι της έκλειψης που σου λεν ότι θα δεις και αντί αυτού βλέπεις ένα μουντό φεγγάρι σκοτεινιασμένο. Στην επαρχία, όμως, βλέπουν το ματωμένο φεγγάρι.

Ο ήλιος ανατέλλει, δύει, και η ομορφιά της ανατολής, του δειλινού, δεν γίνεται ποτέ αντιληπτή όσο και ελεύθερο χώρο να έχει η πόλη.

Έτσι, πραγματικά, οι ανάγκες που έχουν οι κάτοικοι της πόλης για φύση είναι τεράστιες. Μένουν ανικανοποίητοι έτσι κι αλλιώς.

Οι άνθρωποι της πόλης γνωρίζουν το φυσικό περιβάλλον από περιγραφές και φωτογραφίες και δεν υπάρχει η κατάλληλη περιβαλλοντική αγωγή ώστε οι άνθρωποι να γνωρίσουν, να αγαπήσουν και να ενδιαφερθούν. Ναι, το να μάθουν τα παιδιά, μέσα στο δάσος, τα δέντρα και τις ονομασίες τους, είναι κάτι που γίνεται από τους γονείς και από το σχολείο. Αλλά πως να το κάνουν εφόσον και οι γονείς και οι δάσκαλοι, δεν είναι προετοιμασμένοι και έχουν άγνοια. Δεν μπορούν έτσι απροετοίμαστοι να συμβάλλουν στην περιβαλλοντική αγωγή των παιδιών τους ή των μαθητών τους.

Και επιπλέον, λόγω των συνθηκών των πόλεων στην Ελλάδα, οι άνθρωποι δεν έχουν συναφή με το φυσικό περιβάλλον δραστηριότητες. Π.χ. εγώ αγόρασα ένα ποδήλατο. Δεν μπορούσα να το χρησιμοποιήσω εδώ και τελικά το πήγα στην επαρχία. Εκεί το χρησιμοποίησα.

Δεν ενθαρρύνονται αυτές οι δραστηριότητες.

Μαθαίνεις σκι, για να κάνεις όμως σκι, θέλεις βουνό. Αν δεν έχεις δυνατότητα να αναπτύξεις δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στο φυσικό περιβάλλον, δεν ενδιαφέρεσαι και επομένως δεν επιδιώκεις την κατάλληλη διαμόρφωσή του.

Δηλαδή, το φυσικό περιβάλλον, αφορά την καθημερινότητα της ζωής μας. Και όπως έλεγε ο Brecht μέσω ενός ήρωά του, τον κύριο Κόϊλερ, τα δέντρα τα αγαπάω, τα θέλω όμως έξω από την πόρτα

μου, όχι για αξιοθέατο το Σαββατοκύριακο. Το πάρκο το θέλεις κοντά, για τις καθημερινές ανάγκες της ζωής σου. Είναι ζωή, οξυγόνο.

Στην Αθήνα, στις πόλεις της Ελλάδας γενικότερα, οι χώροι αυτοί είναι εξαιρετικά περιορισμένοι. Είναι ελλιπέστατοι. Δεν υπάρχουν στην ουσία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, διαμορφώνεται ένας άνθρωπος της πόλης που ούτε ενδιαφέρεται, ούτε μπορεί να γνωρίζει τα οφέλη της φυσικής ζωής. Ένας άνθρωπος που δεν μπορεί να περπατήσει. Δεν θέλει να περπατήσει. Δεν μπορεί να τρέξει. Δεν μπορεί να χαρεί. Δεν μπορεί να αναπτύξει δραστηριότητες στο φυσικό περιβάλλον, και μέσα από αυτό να αναπτύξει κοινωνικές σχέσεις με άλλους ανθρώπους. Και επομένως αλλοτριώνεται. Το πρόβλημα είναι ότι έστω και αν οι χώροι, εννοώ τα πάρκα κ.τλ. είναι επαρκείς, αυτοί δεν είναι φυσικοί χώροι. Δεν έχουν τις ιδιότητες του φυσικού χώρου. Είναι τεχνητοί χώροι. Όλα αυτά είναι πλαστικά. Κάνουν παραδείγματος χάριν ένα γεφυράκι, όμορφο. Αλλά αυτό είναι τεχνητό. Δημιουργεί ένα πλαστικό περιβάλλον. Δεν δίνει αυτή τη χαρά που σου δίνει ένα γεφύρι στην Ήπειρο όταν το βλέπεις και όταν το περνάς.

Ο πολίτης δεν μπορεί άλλωστε να κάνει καμιά παρέμβαση στο πάρκο. Αισθάνεται αποξενωμένος από αυτό. Δεν του ανήκει. Δεν είναι στα μέτρα του.

Συχνά, τα πάρκα κυρίως, είναι έτσι διαμορφωμένα που αποκλείουν το παιχνίδι και τις ελεύθερες δραστηριότητες. Σε μερικές περιπτώσεις είναι ακόμη και επικίνδυνα. Βάζουν παραδείγματος χάριν τσιμέντο σε σημεία ώστε να γίνεται επικίνδυνη η χρήση του χώρου. Έτσι, ο χώρος δεν είναι κατάλληλα διαμορφωμένος.

Το Hide Park έχει χαρακτηριστικά φυσικού περιβάλλοντος. Μπορείς να δεις σκίουρους. Έχει εύκολη πρόσβαση από παντού. Το κυριότερο είναι ότι η πρόσβαση είναι εύκολη σε όλη την έκταση του πάρκου. Μπορείς να πας από δω από κει, να κάτσεις.

Επίσης έχω μια παρατήρηση όσον αφορά την φροντίδα των ελληνικών αστικών χώρων. Νομίζω ότι είναι παραμελημένοι. Όσον αφορά δηλαδή την καθαριότητα, την φροντίδα των αδέσποτων και των άλλων ζώων. Τα σκυλιά, μιλώ για τα οικόσιτα σκυλιά, λερώνουν και δεν καθαρίζουν τις ακαθαρσίες τους. Πατάς και άντε να τα καθαρίσεις μετά.

Ένα πράγμα που είναι επίσης σοβαρό, είναι ότι δεν υπάρχει περιβαλλοντική πολιτική, εκτός από την περιβαλλοντική αγωγή που είπαμε πιο πάνω. Δεν υπάρχει ούτε στην τοπική αυτοδιοίκηση, ούτε στο κράτος, ούτε και από τους άλλους φορείς, ώστε να εξασφαλιστούν ελεύθεροι χώροι και να διαμορφωθούν ανάλογα ώστε να είναι όσο το δυνατόν πιο φυσικοί και πιο ασφαλείς για τους χρήστες. Την ασφάλεια την εννοώ ώστε να μην τραυματιστούν εκεί οι χρήστες του χώρου.

Έχει ευθύνη το ΤΕΕ και όσοι αναλαμβάνουν τη διαμόρφωση των πάρκων όπως οι αρχιτέκτονες εξωτερικών χώρων. Δεν μπορείς να πεις ότι δεν ευθύνονται οι μηχανικοί για τις πολυκατοικίες όπως κτίστηκαν και για την αισθητική τους.

Να σου πω ένα παράδειγμα. Η Πλατεία Ομονοίας, στην πρώτη της διαμόρφωση το 2004 μετά την κατασκευή του μετρό, πριν βάλλουν τα λιγοστά δεντράκια, ήταν συμπαγές τσιμέντο. Τίποτε άλλο. Θα μπορούσαν να είχαν βάλλει λίγο χώμα κάποιους θάμνους και καμιά ελιά.

Άλλο θέμα είναι, τα εμπόδια που υπάρχουν στους ελεύθερους χώρους. Οι ελεύθεροι χώροι καταπατούνται. Μετατρέπονται σε γκαράζ, έχουν πολλά εμπόδια και πολλές δραστηριότητες. Δεν αναφέρομαι σε αυτά τα λίγα πάρκα που βρίσκονται σε ορισμένα σημεία της πόλης. Εννοώ όλους τους ελεύθερους χώρους, τους πεζόδρομους και τα μικρότερα πάρκα. Εκτός από το να έχεις ένα

πάρκο σε κάποιο σημείο της Αθήνας, θέλεις να έχεις ελεύθερους χώρους κοντά στο σπίτι σου. Δεν είναι ανάγκη να είναι πάρκο αλλά μπορεί να είναι ένας πεζόδρομος. Να είναι ελεύθερος, να μην έχει αυτοκίνητα.

Ένα θέμα επίσης θα αναφέρω για την τοπική αυτοδιοίκηση. Πάνω από το Γηροκομείο, στους Αμπελόκηπους, φτιάχνουν ένα πάρκο και το παρουσιάζουν ως μεγάλη επιτυχία της τοπικής αυτοδιοίκησης. Έχουν κάνει κάποια παρτέρια, έχουν περιορίσει τους ελεύθερους χώρους με τα διαχωριστικά και με τις πέτρες κ.τλ., έχουν βάλει υδρόβια φυτά που απαιτούν πολύ νερό. Το πιο σημαντικό είναι ότι το πάρκο έγινε τώρα ενώ η περιοχή δέχεται τεράστια πίεση σε αυτοκίνητα λόγω της εγγύτητας με το μετρό (σταθμός Πανόρμου). Θα μπορούσε εκεί να γίνει μια επένδυση δηλαδή να δημιουργηθεί ένα μεγάλο υπόγειο γκαράζ, να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των κατοίκων, να αποφορτίσει την περιοχή και με τα έσοδα να συντηρούνται όλοι οι ελεύθεροι χώροι της περιοχής. Να κλαδευτούν τα δέντρα τους, να μπουν φυτώρια κ.τλ. Υποτίθεται ότι την δεκαετία του '70 και του '80, δεν ξέραμε τις σημερινές ανάγκες της περιοχής. Τώρα που τις ξέρουμε, ποια είναι η πολιτική του Δήμου Αθηναίων; Στα μέσα μαζικής επικοινωνίας, παρουσιάζεται η δημιουργία αυτού του πάρκου ως σημαντικό επίτευγμα των κινητοποιήσεων των κατοίκων. Μόνο που το πάρκο αυτό δεν σχεδιάστηκε έτσι ώστε να ικανοποιήσει τις συνολικές ανάγκες των κατοίκων.

Για την Αττική, η ίδια λογική που υπάρχει για το κέντρο υπάρχει και εκεί. Τσιμεντοποιούνται τα πάντα. Για κατοικίες, εξοχικά, βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Το άρθρο 24 που έχουν την πρόθεση να το καταργήσουν. Δηλαδή θα καταπατηθούν τα δάση. Εκτός από την καταπάτηση των δασών, το πρόβλημα των απορριμμάτων είναι επίσης καίριο. Τι θα γίνει με όλα αυτά τα ΧΥΤΑ, την Ψυπάλεια που δεν έχουν που να παν την λάσπη; Δεν υπάρχει πρόβλεψη ούτε για την θάλασσα, ούτε για τα δάση, ούτε για την καθαριότητα. Μια χώρα της εγκατάλειψης. Δεν υπάρχει συγκροτημένη πολιτική. Αν πας στη Νέα Μάκρη, νομίζεις ότι βρίσκεσαι στον Ζωγράφου που είναι μια από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές της γης.

11. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 6/4/2007, Καλλισθένη Αβδελίδη

Ο φυσικός χώρος είναι και το πάρκο, ή όχι; Φυσικοί χώροι είναι δηλαδή και οι τεχνητοί χώροι. Για παράδειγμα, το παρκάκι στο Παγκράτι, ή ο Εθνικός Κήπος είναι φυσικοί χώροι; Είναι πάρκο, έτσι δεν είναι; Ο Εθνικός Κήπος, έχει φυτευτεί, δεν υπήρχε. Είναι όμως φυσικός χώρος. Ας πούμε το παρκάκι Ριζάρη στον Ευαγγελισμό είναι επίσης ένας φυσικός χώρος;

Θα έλεγα ότι εγώ κάνω καθημερινή χρήση διότι περνώ από την παραλία κάθε μέρα από τη στιγμή που έγινε το τραμ και το χρησιμοποιώ. Άλλωστε, ένας από τους λόγους που χρησιμοποιώ το τραμ, είναι η οπτική επαφή που έχω με το φυσικό περιβάλλον της παραλίας του Παλαιού Φαλήρου και του Δέλτα στη συνέχεια. Είναι ανοιχτοί οι χώροι, η παραλία με το άνοιγμα προς το Σαρωνικό και με το άνοιγμα προς την Καστέλα. Και μετά οι άλλοι ανοιχτοί χώροι που είναι στο Δέλτα. Είναι αδιαμόρφωτοι μεν αλλά ανοιχτοί. Γι' αυτό προτιμώ τη διαδρομή με το τραμ. Το ίδιο ισχύει και για τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο που διασχίζει τον ανοιχτό χώρο της Ακρόπολης και του Θησείου. Στην πραγματικότητα δεν τον διασχίζει αλλά περνά δίπλα του.

Μετά λοιπόν αυτή μου την καθημερινή διαδρομή, όταν κατεβαίνω στην στάση Ευαγγελισμός και διασχίζω αυτό το μικρό παρκάκι, τον Ριζάρη, είναι μια πολύ ευχάριστη αίσθηση. Αυτό που είναι ιδιαίτερο, είναι ότι μπορείς να πατάς χώμα. Είναι από τα λίγα σημεία της πόλης που μπορείς να πατάς χώμα. Το δυστύχημα είναι ότι με τους Ολυμπιακούς Αγώνες έκαναν κάτι διαδρόμους με

μπετόν, με πλάκες μάλλον, που τις έκαναν για έναν λόγο, για να μην πατήσουν οι επίσημοι στο χώμα στη διαδρομή από το Χίλτον στο μετρό. Αυτό, είναι έξω από την ισορροπία του χώρου.

Επίσης, η άλλη διαδρομή που έκανα παλιότερα, πριν κατασκευαστεί το μετρό, είναι η εξής: κατέβαινα και διέσχιζα τον Εθνικό Κήπο. Ήταν παρομοίως μια ευχάριστη αίσθηση. Τώρα το κάνω πιο σπάνια. Είναι πάντως σαν ένα είδος ήπιας άσκησης να πάω περπατώντας μέχρι τον Ευαγγελισμό.

Τα Σαββατοκύριακα επίσης, πηγαίνουμε καμιά βόλτα στην περατσάδα του Παλαιού Φαλήρου. Ή ακόμη πηγαίνω να πάρω εκεί μια ξένη εφημερίδα και το συνδυάζω με τον περίπατο αυτόν (την περατσάδα). Πιο σπάνια κατεβαίνουμε κάτω στην παραλία. Το καλοκαίρι έχει κόσμο και είναι δύσκολο να περπατήσεις εκεί. Τον χειμώνα, από την άλλη, δεν έχει κόσμο και εύκολη η πρόσβαση, αλλά η θάλασσα βγάζει διάφορα σκουπίδια και δυσκολεύει τον περίπατο. Σου τον κάνει πιο δυσάρεστο.

Επίσης, πήγαινα στο βουνό στην Ηλιούπολη. Εκεί μεγάλωσα άλλωστε. Πήγαινα εκεί με τους γονείς μου. Το βουνό αυτό είναι αντικειμενικά ένα ευχάριστο άνοιγμα.. Επειδή μεγάλωσα εκεί γνωρίζω όλο το μέρος στους πρόποδες του Υμηττού, στην Ηλιούπολη. Μετά από αλλεπάλληλες πυρκαγιές, δεν συγκρίνεται ο χώρος του βουνού έτσι πως είναι τώρα με τον φυσικό χώρο της δεκαετίας του '60. Τότε ήταν καταπράσινο. Ήταν όλος ένα πευκόδασος. Ήταν πραγματικά παράδεισος. Ήταν καταφύγιο αναψυχής για όλα τα παιδιά της περιοχής. Εκδρομές, παιχνίδια και διάφορες δραστηριότητες από τους προσκόπους που πήγαιναν εκεί μέχρι τις ελεύθερες παρέες που πήγαιναν και έπαιζαν κρυφτό, εξερευνήσεις, πεζοπορίες, μέχρι την σπηλιά του Νταβέλη. Αργότερα παίζαμε μουσική εκεί, βέβαια αυτό έγινε μια-δυο φορές, όχι συστηματικά. Ήταν ένας χώρος ελεύθερος και ευχάριστος. Ένα αληθινό φυσικό τοπίο. Δεν ήταν πάρκο, ήταν βουνό.

Αυτά που είπα, είναι η τωρινή χρήση. Είπα αυτά που είναι μέσα στην καθημερινότητα. Με την έννοια δηλαδή της καθημερινής χρήσης που κάνω τώρα ή που έκανα στην παιδική μου ηλικία.

Σαν έκτακτες επαφές που είχα με τον φυσικό χώρο, είναι κάθε φορά που έκανα όλη αυτή τη διαδρομή της παραλιακής λεωφόρου μέχρι Ανάβυσσο και παρά πέρα, μέσα από το βουνό, μέχρι το λιμάνι του Λαυρίου ή πιο σπάνια μέχρι το Σούνιο. Η διαδρομή άλλωστε περνάει από το προστατευμένο φυσικό πάρκο. Το γνωρίζω διότι έψαξα να βρω χώρους για τα γυρίσματα μιας ταινίας μου. Δεν υπήρχε άλλος παρθένος χώρος σε μια ακτίνα προσβασιμότητας για μια μέρα γυρίσματος «εντός έδρας».

Είναι και η Πάρνηθα και η Πεντέλη, η οποία βέβαια έχει καεί. Αλλά σαν χώρος φυσικού τοπίου, μεγάλης έκτασης, δίπλα στην θάλασσα, μόνο αυτός υπάρχει. Ναι, μεγάλη έκταση που να μην έχει δηλαδή σπίτια, κτίσματα.

Για την Αττική, καλό θα ήταν να υπήρχαν περισσότεροι τέτοιοι χώροι. Αλλά και αυτοί που υπάρχουν είναι ευχάριστοι. Μέσα στην πόλη και εκτός: ο Λόφος του Στρέφη, ο Λυκαβηττός, η παραλία του Φαλήρου και μέχρι το Σούνιο, η Πειραιϊκή ακτή, στο κέντρο της Αθήνας επίσης ο Κολωνός, ο Λουμπαρδιάρης του Φιλοπάππου, είναι το ωραιότερο καφέ της Αθήνας, του Πικιώνη, ο Καρέας από την άλλη μεριά, το Άλσος Βεΐκου, τα Τουρκοβούνια που είναι λιγότερο φυσικός χώρος είναι δηλαδή λίγο άχαρος.

Αυτό που είναι επίσης εντυπωσιακό και που το είδα όταν έψαχνα χώρους για τα γυρίσματα, είναι ότι η Αθήνα έχει πολλούς δρόμους δενδρόφυτους. Είναι λίγοι οι δρόμοι που είναι χωρίς δένδρα. Οι μεγάλοι άξονες έχουν, οι περισσότεροι, νεραντζιές, λεμονιές. Υπάρχουν μικρά και μεγάλα δένδρα.

Λείπουν τα μεγάλα πάρκα. Αλλά και οι πόλεις που έχουν στο κέντρο τους κάτι τεράστια πάρκα, δεν είναι ωραία. Οι πόλεις είναι για να έχουν κινηματογράφους, ωραίες πλατείες, εστιατόρια, καφέ, θέατρα, χώρους έκθεσης, χώρους για συναυλίες ... Αυτές οι πόλεις που έχουν στη μέση κάτι τεράστια πάρκα και χάνεις την συνέχεια της πόλης... όπως οι Βρυξέλλες όπου βλέπεις λίμνες με πάπιες στα ξαφνικά. Είναι τελείως γελοίο. Η πόλη να είναι πόλη και η εξοχή, εξοχή. Και το πράσινο με μέτρο στις πόλεις. Δεν πρέπει να υπερβαίνει το 20%. (το ποσοστό αυτό το λέω στην τύχη).

Ή επίσης στο Bois de Boulogne ή στο Bois de Vincennes όπου πάνε οι «διάφοροι» εκεί. Ευτυχώς είναι εκτός πόλης. Αλλά το Hide Park, απ' ότι θυμάμαι, είναι μέσα στο κέντρο. Τεράστιο. Βλακεία είναι. Δηλαδή αυτά τα παρκάκια μέσα στην πόλη όπως το Parc de Montsouris ή ο Εθνικός Κήπος, μπορεί κάποιος να τα διασχίζει στην καθημερινότητά του. Αν το Σαββατοκύριακο θέλουν κάποιοι να πάν να δουν φύση δεν θα πήγαιναν εκεί, στη μέση της πόλης, θα έπαιρναν το αυτοκίνητο να βγουν εκτός της πόλης. Επειδή οι χώροι αυτοί είναι μεγάλοι, δεν μπορείς να τους διασχίσεις μέσα στην καθημερινότητά σου. Αλλά βέβαια, από την άλλη, παράγουν οξυγόνο. Αυτό είναι το μόνο, η μόνη χρησιμότητά τους. Δεν είναι ούτε φύση-φύση ούτε είναι εύχρηστοι μέσα στην πόλη. Καλύτερα πολλά μικρότερα πάρκα παντού στην πόλη. Όπως το πάρκο Ριζάρη. Για παράδειγμα, εκτός από τον Ριζάρη, απολαμβάνω καθημερινά ένα μίνι-πάρκο δίπλα στο ξενοδοχείο Κάραβελ. Ένα παρκάκι-πλατεία, όπου όταν το διασχίζεις καθημερινά ή πας στο περίπτερο, μυρίζεις τα πλατάνια, βλέπεις παιδιά να παίζουν, κόσμος να κουβεντιάζει στα παγκάκια. Για λίγο αλλάζει ο ρυθμός και παίρνεις μια ανάσα.

Α, ξέχασα να αναφέρω έναν χώρο! Ένας χώρος οικείος, φυσικού περιβάλλοντος ιδιαίτερης ομορφιάς, είναι ο χώρος του Σχινιά στον Μαραθώνα. Βολικός τόπος για διακοπές ή για Σαββατοκύριακα, ιδιαίτερα όταν έχει κανείς παιδιά σε βρεφική και μικρή ηλικία. Ο τόπος αυτός είναι πράγματι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Ήταν ιδιαίτερα πρακτικός επίσης για εμάς πριν δέκα χρόνια όταν είχαμε ένα μικρό παιδί όπου μπορούσε να βρίσκεται εύκολα και συχνά έξω από την πόλη, σε μια παραλία πολύ φιλική, με άμμο και με εύκολη πρόσβαση στη θάλασσα, με σκιά.

12. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 11/5/2011, Ζωή-Αθηνά Σιγάλα

Δεν υπάρχουν πολλοί ελεύθεροι χώροι σήμερα. Αλλά και αν υπάρχουν, αφήνονται λίγο στην τύχη τους και στο έλεος του κόσμου που κάθεται εκεί. Αν θέλει δηλαδή ο κόσμος, τα προσέχει ή όχι.

Το θέμα είναι ότι η συντήρηση των χώρων δείχνει το επίπεδο μιας χώρας, τον πολιτισμό της. Δυστυχώς εδώ στην Ελλάδα έχουμε λίγους ελεύθερους χώρους και δεν τους προσέχουμε και πολύ. Παλιά χρησιμοποιούσα τους ελεύθερους χώρους πολύ περισσότερο. Ιδίως αν ο χώρος συνδυαζόταν με παιδική χαρά, διότι είχα και το παιδί μου μαζί που ήταν μικρό τότε. Εγώ καθόμουν κάπου κι αφήνα το παιδί να παίζει.

Τις περισσότερες μνήμες τις έχω από τον Εθνικό Κήπο. Με πήγαινε εκεί ο παππούς μου, όταν ήμουν μικρή και έτσι αργότερα πήγαινα κι εγώ το δικό μου παιδί. Τότε μάλιστα, επί δεκαετίας 1950, ονομαζόταν Βασιλικός Κήπος.

Τώρα πλέον πηγαίνω στα πάρκα με το σκύλο μου. Κυρίως σε αυτά που είναι κοντά στο σπίτι μου. Πάντα όμως φροντίζω να μην αφήνω τις ακαθαρσίες του στο πάρκο, ο Δήμος έτσι κι αλλιώς δεν καθαρίζει τα πάρκα αλλά και ο περισσότερος κόσμος δεν προσέχει και ιδιαίτερα. Ίσως δεν

ενδιαφέρεται να μην λερώνει τα πάρκα. Είναι όμως θέμα σεβασμού στον άλλον το να μην ρυπαίνεις έναν κοινόχρηστο χώρο.

Βέβαια τώρα πια δεν πηγαίνω να καθίσω στα πάρκα, αλλά σίγουρα προτιμώ να περνάω μέσα από αυτά, όταν βρίσκονται στον δρόμο μου. Μου αρέσει πολύ να τα διασχίζω για να ξεφεύγω και λίγο το τσιμεντένιο περιβάλλον, αλλά μόνο την ημέρα. Το βράδυ είναι πολύ επικίνδυνα εκεί. Μπορεί να πηγαίνουν διάφοροι άνθρωποι και να επιδίδονται σε παράνομες πράξεις επειδή δεν υπάρχει φωτισμός και φύλαξη. Επίσης είναι πολύ πιο εύκολο να σε κλέψει κανείς εκεί διότι το πάρκο, όπως είναι τώρα, σκοτεινό, καλύπτει όλες τις κινήσεις και όλα τα πρόσωπα.

Νομίζω ότι είναι θέμα του κράτους, η ανεπαρκής φύλαξη των πάρκων. Δυστυχώς το κράτος δεν έχει ακόμα καταφέρει να κρατήσει τους πολίτες του ασφαλείς οπουδήποτε, άρα ο πολίτης πρέπει να φροντίζει για τον εαυτό του, να ξέρει να φυλάγεται από μόνος του, αποφεύγοντας επικίνδυνα μέρη, όπως τα πάρκα τη νύχτα.

Θα ήταν πολύ καλύτερα αν τα πάρκα φωτίζονταν καλύτερα και να φυλάγονταν περισσότερο. Ναι, πηγαίνω και σε άλλους χώρους. Κάνω πολλές βόλτες στις παραλίες. Χειμώνα και καλοκαίρι. Στις διακοπές του καλοκαιριού μάλιστα πηγαίνω και για μπάνιο στον Άλιμο και στη Βουλιαγμένη, στον Αστέρα.

Το κακό με τις παραλίες είναι ότι ούτε κι αυτές διατηρούνται πολύ καθαρές. Υπάρχουν πολλά σκουπίδια, τσιγάρα, μπουκάλια.

Εύχομαι οι αρμόδιοι να αντιληφθούν κάποια στιγμή ότι ο πολίτης έχει ανάγκη ελεύθερους χώρους, με πράσινο, χώρους που να μπορεί να ξαποστάσει. Όπως και στο εξωτερικό που ο κόσμος είναι μέρα νύχτα στα πάρκα και κάνουν πικ-νικ ή διαβάζουν ή παίζουν παιχνίδια και τα πάρκα είναι μεγάλα και προσεγμένα. Άμα τα πάρκα στην Αθήνα είχαν καλύτερο προφίλ, ο κόσμος θα τα χρησιμοποιούσε περισσότερο, θα γίνονταν κομμάτι της καθημερινότητάς του όπου ο καθένας θα μπορούσε να χαλαρώνει απ' τους γρήγορους ρυθμούς της μεγαλούπολης.

Θα ήθελα τα πάρκα να είναι πιο προσεγμένα και καθαρά και κυρίως πιο ασφαλή. Θα μπορούσαν να υπάρχουν περισσότερες εγκαταστάσεις για αθλητικές δραστηριότητες ή ακόμη και εκθεσιακοί χώροι σε καθημερινή βάση μέσα στα πάρκα ώστε να προσελκύουν κόσμο. Ακόμα θα μπορούσε ο δήμος να διοργανώνει διάφορα happenings και θεάματα, όπως θέατρο του δρόμου, ή συναυλίες. Όπως πριν χρόνια είχε διοργανωθεί στον Εθνικό Κήπο μια συναυλία με τη χορωδία του Τυπάλδου. Ήταν πολύ ωραία και είχε γεμίσει κόσμο όλων των ηλικιών ο Κήπος. Το θέμα είναι λοιπόν ότι χρειαζόμαστε άμεσα ανανέωση στους χώρους της Αθήνας. Είναι θέμα ποιότητας ζωής...

γεννηθέντες τη δεκαετία 1960

13. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 21/7/2006, Μαρία Φωτεινού

Γεννήθηκα στο Κερατσίνι, πριν από 37 χρόνια. Δεν μου άρεσε ποτέ σαν περιβάλλον αλλά ειδικά τα δύο τελευταία χρόνια, λόγω και συναισθηματικών διεργασιών, έχω αρχίσει να το συμπαθώ.

Μέχρι την εποχή που πήγα στο στρατό, έζησα σε τρία διαφορετικά σπίτια στη περιοχή του Κερατσινίου εκ των οποίων έχω αναμνήσεις μόνο από τα δύο τελευταία. Το δεύτερο σπίτι ήταν ένα συγκρότημα 5 κατοικιών με εσωτερική αυλή. Ζούσαμε στο 1^ο όροφο και από πάνω ήταν η ταράτσα που αποτελούσε πεδίο για αμέτρητες ώρες μοναχικών παιχνιδιών και κατασκευών.

Ο δρόμος της γειτονιάς ήταν η πλατεία μας όπου παίζαμε ποδόσφαιρο, κρυφτό κα. όλα τα παιδιά της γειτονιάς. Υπήρχαν στις διπλανές γειτονιές και άλλες παρέες όπου επισκεπτόμασταν εκατέρωθεν. Επίσης, η πόλη είχε αρκετούς αδιαμόρφωτους χώρους όπου τους χρησιμοποιούσαμε σαν γήπεδο ποδοσφαίρου κυρίως. Υπήρχε η κεντρική πλατεία του Δημαρχείου, μια μεγάλη αλάνα με ένα μνημείο στη μία πλευρά και πρασιά ολόγυρα. Και εκεί παίζαμε κυρίως ποδόσφαιρο. Γύρω στη πρασιά υπήρχαν παγκάκια όπου το πρωί καθόντουσαν συνταξιούχοι και το βράδυ παρέες. Παίζαμε επίσης πατίνια και κρυφτό το βράδυ. Άλλος χώρος συγκέντρωσης ήταν το νεόκτιστο τότε 10^ο δημοτικό σχολείο όπου καβαλώντας την περίφραξη παίζαμε στο προαύλιο του όπου υπήρχαν μπάσκετες. Δίπλα υπήρχε η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου όπου είχε ένα μικρό χωμάτινο γήπεδο μπάσκετ. Πιο κάτω, τα Πευκάκια, ένα τμήμα της παλιάς γραμμής του τραμ, φυτεύτηκαν πεύκα τα οποία χρόνο με το χρόνο μεγάλωναν και ομόρφαιναν.

Με τη πάροδο του χρόνου κατασκευάστηκαν και άλλες πλατείες, μικρές ή μεγάλες, και κάποια γήπεδα μπάσκετ. Παράλληλα ανακάλυπτα και άλλους χώρους όπως το «βουναλάκι» όπου πηγαίναμε εκδρομή με το σχολείο στο γυμνάσιο και λύκειο. Ένας λόφος περιφραγμένος με πολύ πράσινο και γήπεδο του μπάσκετ. Ή το Θεμιστόκλειο, ένα δημοτικό γυμναστήριο με στίβο και γήπεδα μπάσκετ. Επίσης το κλειστό γυμναστήριο του Πειραιά στη Δραπετσώνα. Το 'περιβολάκι', ένα μικρό παρκάκι με δέντρα και παγκάκια όπου συναντιόμασταν παρέες στο λύκειο.

Ποδήλατο έκανα ελάχιστα στη πόλη και πολύ στην εξοχή το καλοκαίρι μικρός. Ωστόσο σαν φοιτητής αγόρασα ένα και έκανα πάρα πολλές μετακινήσεις με το ποδήλατο. Μερικές φορές το μετέφερα μέσω του ηλεκτρικού σιδηρόδρομου αλλά με μια αίσθηση ότι δεν επιτρέπεται. Τώρα χρησιμοποιώ κυρίως μηχανή και λιγότερο αυτοκίνητο αλλά σκέφτομαι σοβαρά την αγορά ενός ή δύο ποδηλάτων σύντομα.

Θα προτιμούσα να έμενα στο κέντρο της Αθήνας σε ήσυχη γειτονιά, έχοντας μια ωραία μονοκατοικία με εσωτερικό κήπο-αυλή. Κέντρο – απόκεντρο. Κοντά σε όλους τους προορισμούς, μέσω μετρό ή συγκοινωνίας ή ποδηλάτου. Το κέντρο έχει ωραία μικρά σημεία διαμορφωμένα όμορφα σε ακτίνα πεζής βόλτας. Υστερεί σε καθαριότητα ατμόσφαιρας, ωστόσο υπάρχουν αρκετά μεγάλα, σχετικά, πάρκα π.χ. Εθνικός Κήπος Λυκαβηττός κα.

Οι βόλτες μας κυρίως γίνονται το σαββατοκύριακο. Τώρα τελευταία κάνουμε βόλτα το Σάββατο στο κέντρο. Επίσκεψη σε κάποιο μουσείο ή έκθεση, βόλτα στους δρόμους, καφέ σε κάποιο πάρκο ή παραλία-θάλασσα, φαγητό σε εστιατόριο-ταβερνείο και επιστροφή το απόγευμα σπίτι για relax.

Θεωρώ ότι η το διαμορφωμένο πράσινο που αντιστοιχεί σε κάθε κάτοικο του λεκανοπεδίου είναι ελάχιστο και μέτριας ποιότητας. Οπωσδήποτε πρέπει να δημιουργηθούν πολλοί νέοι τόποι πράσινου – πλατείες. Ωστόσο επειδή η Αθήνα είναι διαμορφωμένη (παραμορφωμένη) οικιστικά χωρίς να είναι αναστρέψιμο, μία λύση θα ήταν η ανάπτυξη των σιδηρόδρομων ώστε οι Αθηναίοι πολίτες να έχουν γρήγορη πρόσβαση σε περιοχές φυσικού πράσινου – εξοχή που βρίσκονται αρκετά μακριά.

Οι πλατείες είναι καλό να έχουν περισσότερα ψηλά σκιερά δέντρα για προστασία από τον ήλιο του καλοκαιριού, κιόσκια για ορχήστρα και μπάρμπεκιου και λιγότερο γκαζόν (οικονομία στο νερό). Επίσης μπορούν να γίνουν πλατείες με την βύθιση αυτοκινητόδρομων και τη κάλυψη τους με χώρους πράσινου – πλατείες. Μια άλλη ιδέα είναι μέσω κρατικών προγραμμάτων να γίνονται πράσινες οι ταράτσες ομάδων γειτονιών του λεκανοπεδίου με εμφύτευση λαχανικών, λουλουδιών, μικρών δέντρων στη ταράτσα κάθε σπιτιού.

Υπάρχουν όχι πολλοί αλλά αρκετοί δημόσιοι χώροι που δημιουργήθηκαν τα τελευταία χρόνια. Δυστυχώς δεν τα επισκέπτομαι τόσο συχνά όσο θα ήθελα αλλά σκοπεύω να αρχίσω να το κάνω.

14. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 24/5/2011, Καλλιस्थένη Αβδελίδη

Δεν είμαι φαν.

Όχι ότι δεν μου αρέσουν οι φυσικοί χώροι, αλλά είναι έτσι η καθημερινότητα που δεν τους χρησιμοποιώ όσο θα ήθελα και ως επί τω πλείστω, χρησιμοποιώ μηχανή λόγω δουλειάς.

Μέχρι πρόσφατα, πήγαινα τα Σαββατοκύριακα σε ένα σημείο που βρίσκεται στα Άνω Πετράλωνα, στα σύνορα με το Θησείο, στο Αστεροσκοπείο. Είναι ένα πάρκο του Δήμου Αθηναίων, ανάμεσα στον περιφερειακό του Φιλοπάππου και στον πεζόδρομο της Τρώων. Είναι ένα πάρκο με πεύκα, με χαζοβλάστη και έχει δύο γηπεδάκια μπάσκετ. Πήγαινα εκεί επειδή παίζει μπάσκετ ο γιος μου, έπαιρνα και τα δύο μικρότερα που έπαιζαν στις κούνιες και εμείς οι μπαμπάδες, κουβέντα. Αυτό επί τέσσερα χρόνια κάθε Σαββατοκύριακο.

Στο ίδιο αυτό πάρκο πήγαινα, εγώ, από τα 16 μου μέχρι τα 25. Είχε μια καφετέρια που πηγαίναμε, όλοι από το σχολείο, κάθε μέρα για καφέ. Και μετά που τελείωσα το σχολείο, παρέμεινε στέκι μέχρι που έκλεισε.

Μέχρι πριν από μια δεκαπενταετία, πηγαίναμε κάθε μέρα στο Φιλοπάππου, στο Λουμπαρδιάρη, στην καφετέρια. Ανεβαίναμε, από τον περιφερειακό του Φιλοπάππου μέσα από τον λόφο, πηγαίναμε στην καφετέρια και γυρίζαμε από το Θησείο, από τον παλιό περιφερειακό της Ακρόπολης προτού αυτός γίνει πεζόδρομος. Καλά ήταν!

Εκεί στο Θησείο, απέναντι από τον κινηματογράφο «Θησείο», έχει μια είσοδο που δεξιά της είναι οι πρόποδες του Αρείου Πάγου ενώ από την αριστερή πλευρά της είναι ο αρχαιολογικός χώρος του ναού του Θησείου. Ουσιαστικά είναι η Ακρόπολη. Από εκεί περνάγαμε για να βγούμε Πλάκα. Μετά κατεβαίναμε Μοναστηράκι. Ήταν μια βόλτα πολύ τακτική και μια εποχή δε την κάναμε κάθε μέρα. Τότε περπατάγαμε περισσότερο!

Πολλά βράδια ξενυχτάγαμε στο βράχο του Αρείου Πάγου με μπύρες, σουβλάκια, ρομαντζάδα, τραγούδια, ... Τέτοια πράγματα! Τότε η πρόσβαση ήταν τα σκαλοπάτια του ίδιου του βράχου.

Γλίστραγε και κάναμε τσουλήθρα. Τώρα αυτό δεν γίνεται πια γιατί έκαναν μια σκάλα (σιδερένια ή από ξύλο).

Το δυνατό μας κομμάτι ήταν η βόλτα Φιλοπάππου- Θησείο αλλά και στο μνημείο του Φιλοπάππου. Ο Λυκαβητός, για παράδειγμα, μου είναι πιο ξένος.

Μία από τις φορές που είχα κάνει κοπάνα από το σχολείο, είχα πάει στου Φιλοπάππου, κάθισα κάτω από το μνημείο και διάβασα ολόκληρο ένα θεατρικό έργο «Σκοτώνουν τα άλογα όταν γεράσουν».

Μια κλασική κοπάνα από το σχολείο ήταν που παίρναμε το τραίνο από τα Πετράλωνα, πηγαίναμε στην Κηφισιά, περνάγαμε μέσα από το πάρκο και μετά με τα πόδια μέχρι το Κεφαλάρι.

Μια άλλη κοπάνα ήταν στην Σαλαμίνα. Είχαμε πάει με το βαρκάκι στα Σελήνια. Κάναμε μπάνιο. Κάναμε απ' όλα. Ζάχαρη ήταν!

Στις κοπάνες αυτές μπορεί να ήμασταν από δυο άτομα έως και δώδεκα.

Αποσπασματικά θα σου αναφέρω κάποιες βόλτες στου Στρέφη, στον Λυκαβητό, κάποιες άλλες στο Πεδίο Άρεως. Εκεί πηγαίναμε περισσότερο με τις εκθέσεις βιβλίου. Κάποιες βόλτες στο Λόφο του Αρδητού με τρέξιμο πίσω από το Καλλιμάρμαρο. Μια εποχή με είχε πιάσει και πήγαινα για να τρέξω.

Γενικά, έχω φάει αρκετό καιρό στο Ρούφ όταν ήμασταν πιτσιρικάδες, γύρω στα 15 χρονών, μάλλον από τα 12 έως τα 18, όταν παίζαμε μπάσκετ. Το Ρουφ, φαντάσου, είναι ανάμεσα Πειραιώς, Πέτρου Ράλλη και Πράκτικερ. Είναι ένας χώρος αναψυχής, του ΟΝΑ (Οργανισμός Νεολαίας Άθλησης). Είχε χώρο για περπάτημα, για παιχνίδι. Είχε επίσης ένα γήπεδο ποδοσφαίρου. Εκεί ήταν και το Σεράφειο Κολυμβητήριο το οποίο τώρα έχει γκρεμιστεί. Σήμερα, είναι ένα πάρκο και μάλιστα φλατ, χωρίς κανένα ύψωμα. Έχει αλλάξει πια και είναι σαν να έχει φάει ένα lifting, έχουν δημιουργήσει παιδική χαρά και ο χώρος του κολυμβητηρίου έμεινε άδειος αλλά πάνε να τον χτίσουν και από ότι ακούω θέλουν να χτίσουν περισσότερο εκεί μέσα ...

Όπως σου είπα, δεν είμαι ο τύπος που θα βάλει σε οργανωμένη βάση τέτοιες επισκέψεις. Άλλοι, κάθε Σαββατοκύριακο, παίρνουν τα παιδιά τους στο αυτοκίνητο και πηγαίνουν στην Καισαριανή, Πάρνηθα, ... Εγώ δεν το έχω κάνει αυτό.

Τα τελευταία δέκα χρόνια ουσιαστικά πηγαίνω στην πλατεία Αγ. Αικατερίνης. Είναι η πλατεία που έχει την ομώνυμη εκκλησία. Απλά έχει παιδική χαρά. Οι μπαμπάδες πίνουν καφέ και τα παιδιά παίζουν στις κούνιες. Οι οποίες είναι ασφυκτικά μικρές. Δεν είναι φυσικός χώρος. Πλατεία είναι. Με δέκα δέντρα και τρία παρτέρια. Αυτήν όμως χρησιμοποιώ πολύ συχνά. Εκεί μαζεύονται οι μπαμπάδες, και χωρίς να πάρω τηλέφωνο όλο και κάποιον θα βρω.

Όλες οι επισκέψεις στον ελεύθερο χώρο τώρα είναι συνδυασμένες με καφέ και πρόσβαση με μηχανάκι. Αυτό δεν είναι βόλτα ή περίπατος.

Κάτι που μου είχε κάνει εντύπωση ήταν η πρωτοβουλία ενός κατοίκου των Πετραλώνων να φυτέψει δεντράκια σε ένα ξερό οικόπεδο. Τα δεντράκια αυτά έχουν μεγαλώσει και εκεί που το οικόπεδο αυτό ήταν μια ξεραίλα, έγινε ένα σημείο πρασίνου στο πουθενά, ανάμεσα στις πολυκατοικίες. Δεν το χρησιμοποιούν ιδιαίτερα, αλλά το θεωρώ σημαντικό διότι ήταν ένα σημείο μηδέν και τώρα είναι κάτι.

Η σχέση μου με τη φύση? Γενικά μου αρέσει να κάνω διαδρομές μέσα από βουνά με το αυτοκίνητο, με τη μηχανή, με την οικογένεια ή μόνος μου. Η καλύτερή μου στιγμή σε αυτό που λέω επαφή με τη φύση, ήταν όταν βρέθηκα στην Σαμοθράκη και ανέβηκα το βουνό, έκανα μπάνιο στις λιμνούλες με τους καταρράκτες. Στις βάθρες δηλαδή: υπήρχε πρώτη βάθρα, δεύτερη, τρίτη, τέταρτη... Αυτή ήταν η καλύτερή μου εμπειρία. Να κάνεις μπάνιο στη λιμνούλα κάτω από τον καταρράκτη. Ήταν «φεύγα»!

Όλο αυτό το κομμάτι από Γλυφάδα, λιμανάκια και έως Ανάβυσσο, μπορεί να είναι όμορφο, εμένα πάντως μου προκαλούσε ένα άγχος γιατί με χάλαγε η λογική των αυτοκινήτων που τρέχουν, κάνουν κόντρες. Η επικινδυνότητα του δρόμου δηλαδή, η υπερβολική κίνηση, η μεγάλη ταχύτητα. Έτσι την απέφευγα.

Αντιθέτως, μου αρέσει η άλλη πλευρά, η δυτική από Ελευσίνα, Βίλια, Δερβενοχώρια και με έξοδο προς Πόρτο Γερμενό, Ψάθα. Πολύ ωραία διαδρομή, μέσα στα πεύκα και είναι λιγότερο τουριστική, λιγότερο αναπτυγμένη περιοχή.

Έχω ακούσει το εξής, μάλλον κάπου το είχα διαβάσει και μπορεί να μην αληθεύει και να χρειάζεται διασταύρωση: ο Νομός Αττικής μαζί με τη Βοιωτία είναι μια περιοχή που έχει πολλά αιγοπρόβατα και είναι στη δεύτερη ή τρίτη θέση σε όλη την Ελλάδα. Επίσης ότι είναι γνωστό ότι μέχρι το εξήντα η περιοχή αυτή είχε πάρα πολύ πευκόδασος.

Στα Βίλια δε, πήγαινε και πηγαίνει ακόμη και τώρα, πολύς κόσμος που είχε αναπνευστικά προβλήματα. Είναι στους πρόποδες του Κιθαιρώνα. Εκεί, τώρα και 2000 χρόνια, τσομπαναραίοι. Ήταν το πευκόδασος, είχε καλό κλίμα και παλιά πήγαιναν αυτοί που είχαν φυματίωση.

Επίσης, πολύ παλιά όμως, είχαμε κάνει τον περίπατο στην Πάρνηθα. Τα μονοπάτια που πάνε στα ορεινά καταφύγια. Αυτό έγινε μόνο μια φορά, όμως. Είχαμε πάει δυο ζευγάρια, πριν γεννηθούν τα παιδιά. Το ίδιο κάναμε περισσότερες φορές, στον Υμητό, περίπατο στα μονοπάτια λίγο μετά το μοναστήρι της Καισαριανής.

Έκανα επίσης κάποια επίσκεψη στο Μαραθώνα, στο φράγμα. Έκανα αυτή τη βόλτα στο Τατόϊ. Εκεί είναι ωραία να πας για πικνίκ, να έχεις οργανώσει παρείσα. Αυτές οι επισκέψεις όμως είναι αποσπασματικές, μετρημένες στα δάχτυλα του ενός χεριού.

Ένα ωραίο κομμάτι είναι αν πας από τον παλιό δρόμο Ελευσίνα-Θήβα, στο κατέβασμα του βουνού, προτού φτάσουμε στο χωριό Ερυθραί. Από εκεί φαίνονται όλα τα χωράφια της Θήβας. Μου αρέσει το θέαμα, σαν να είναι ένας πίνακας του Van Gogh, άλλο πράσινο, άλλο κίτρινο ... Έχω κολλήματα με τέτοια, τρελαίνομαι.

γεννηθέντες τη δεκαετία 1970

15. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 22/6/2011, Καλλισθένη Αβδελίδη

Από μικρή είχα μια μανία με τα ρέματα. Να κάνω βόλτες στα ρέματα. Πηγαίναμε και κάναμε εξερευνήσεις με τους φίλους μου συνέχεια. Ήμουν μικρή και δεν ήξερα τι ακριβώς σημαίνει μεγαλούπολη με την έννοια ότι μέναμε πριν στους Αμπελόκηπους, αλλά όταν πήγαμε μετά στο Χαλάνδρι, δεν είχα συνείδηση της απόστασης.

Είναι πολύ αχνές οι μνήμες. Μου άρεσε να πηγαίνω εξερεύνηση με τους φίλους μου, να βλέπουμε τα κουνούπια και τα βατράχια. Τα κουνούπια ήταν το ενοχλητικό της υπόθεσης, όμως παρ' όλα τα κουνούπια, πηγαίναμε. Περπατούσαμε, είχαμε διάφορες μαγκούρες να βλέπουμε αν το έδαφος ήταν βαλτώδες ή στέρεο και παίζαμε. Βγάζαμε διάφορες φανταστικές ιστορίες π.χ. ότι παίζαμε πόλεμο και φανταζόμασταν ότι πέφταμε σε κινούμενη άμμο. Μαζεύαμε γυρίνους. Αυτά κάναμε στο ρέμα!

Το ωραίο ήταν ότι μπορούσες να κάνεις μια μεγάλη διαδρομή μέσα σε φυσικό περιβάλλον, με δέντρα, πουλιά. Πρόκειται για το ρέμα Χαλανδρίου. Δεν έχω πάει έκτοτε, φοβάμαι μην απογοητευτώ. Γιατί φαντάζομαι ότι δεν είναι τόσο μεγαλειώδες όσο το έχω στη μνήμη μου.

Πήγαίνα επίσης και στο ρέμα της Πικροδάφνης, στο Παλαιό Φάληρο. Αλλά πολύ λιγότερο, διότι ήμουν μεγαλύτερη. Το ρέμα Χαλανδρίου όμως είναι μαγικό. Δεν είναι τυχαίο που έκαναν το Θέατρο της Ρεματίας εκεί. Έχω κάποιους φίλους οι οποίοι για να υπερασπιστούν το ρέμα της Πικροδάφνης έχουν μπει σε πολυετή δίκη με έναν εργολάβο που έχει χτίσει πολυκατοικία μέσα στο ρέμα. Η φίλη μου η δασολόγος, μου εξήγησε ότι τα ρέματα είναι σημαντικοί βιότοποι της πόλης. Ξέρεις ότι κυκλοφορούν στο Παλαιό Φάληρο παπαγάλοι πράσινοι ; Λένε ότι είναι πουλιά που προσαρμόζονται πολύ εύκολα στο περιβάλλον πόλης όπως στις πόλεις της Βραζιλίας παραδείγματος χάριν.

Στο Πάρκο Βενιζέλου πέρασα ουσιαστικά όλη μου την εφηβεία. Με μια μεγάλη παρέα. Κάναμε εκεί βαρελάκια, καπνίζαμε, πίναμε, φλερτάραμε. Η παρέα μας ήταν διεθνής, θα έλεγα με τα δεδομένα της εποχής εκείνης. Το πιο αστείο απ' όλα ήταν όταν αρχίσανε να κτίζουν το Μέγαρο Μουσικής και είχε μείνει ημιτελής για πολλά χρόνια. Είχαν ανοίξει κάποιες τρύπες σαν πηγάδια και ήταν επικίνδυνα διότι περπατούσαμε σε μια λωρίδα κτισμένη και από την μια και την άλλη ήταν κενό. Έμενε δε κόσμος μέσα, άστεγοι. Κάποιο βράδυ είχε ανάψει κάποια φωτιά. Έτσι τώρα όταν πηγαίνουμε στο Μέγαρο Μουσικής, μας φαίνεται περιέργο.

Στο Λονδίνο, παραδείγματος χάριν μου αρέσει το Regent's Park, όχι το Hide Park. Γιατί έχει πιο εναλλασσόμενο τοπίο, έχει ποτάμι, ρυάκια, λουλούδια. Έχει πολύ όμορφα αγάλματα, σιδερένιες πόρτες. Παντού βρίσκεται η επέμβαση του ανθρώπου αλλά παρ' όλα αυτά, το Regent's Park είναι ποικιλόμορφο, άγριο, πιο ακατάστατο.

Και ο Εθνικός Κήπος μου άρεσε, αλλά δεν είναι πάρκο που μπορείς να καθίσεις. Καλά, τα αγγλικά πάρκα είναι ιδιαίτερα, αλλά είναι πάρκα που μπορείς να καθίσεις και να κάνεις πικνίκ. Όταν κάνει καλό καιρό, είναι σαν πάρτυ. Οι άνθρωποι κάνουν ηλιοθεραπεία, τρώνε, πίνουν. Οι Γάλλοι δεν κάνουν τα ίδια στα πάρκα τους. Είναι λίγο όπως στα ελληνικά πάρκα, περνάν μέσα από αυτά,

κοιτούν, φεύγουν. Στην Αγγλία έχω την αίσθηση ότι οι άνθρωποι που επισκέπτονται τα πάρκα, έχουν την τάση να καταλαμβάνουν το χώρο, να αισθάνονται άνετα, να το βάζουν μέσα στην καθημερινότητά τους και κατά κάποιο τρόπο, το πάρκο είναι σαν προέκταση του κήπου τους. Αυτό δεν ισχύει στην Ελλάδα. Κάποτε αυτό ίσχυε για την παραλία. Ίσως αυτό ισχύει ακόμη για τις παραλίες της πόλης.

Αισθάνομαι πάντως ότι οι Έλληνες όπως και οι Γάλλοι είναι πιο κουμπωμένοι ενώ οι Βρετανοί αποπνέουν μια αίσθηση οικειότητας με το φυσικό περιβάλλον της πόλης. Εδώ ακόμη και στην παραλία, είναι πιο συμμαζεμένοι, πιο καθώς πρέπει στην συμπεριφορά τους. Όχι ως προς τα σκουπίδια διότι πετάνε ένα σωρό σκουπίδια. Αυτό συμβαίνει και στη Βρετανία αλλά γενικά προσέχουν τα πάρκα, το γρασίδι. Έχουν μια άλλη κουλτούρα με τη γη. Ξέρεις ότι όσοι δεν έχουν κήπο, το κράτος τους παρέχει ένα κομμάτι γης, το οποίο καλλιεργούν όπως θέλουν.

Το άλλο με την Αθήνα που είναι καταπληκτικό, είναι οι αρχαιολογικοί της χώροι οι οποίοι είναι μέσα σε φυσικό περιβάλλον. Η Αρχαία Αγορά, η Πνύκα, έχουν αρχαία και φυσικό περιβάλλον.

16. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 10/6/2011, Ζωή-Αθηνά Σιγάλα

Όχι δεν πηγαίνω στα πάρκα της Αθήνας. Δεν πηγαίνω πλέον δηλαδή. Κάποτε το έκανα, πήγαινα με την παρέα μου ως έφηβη, κάναμε βόλτες. Αργότερα πήγαινα με τον φίλο μου. Ε, είναι γνωστό ότι τα πάρκα τότε φιλοξενούσαν, ας το πούμε, διάφορα ζευγαράκια που δεν έβρισκαν χώρο να εκφραστούν!

Ακόμη πιο μετά, στη δεκαετία του 90 δηλαδή, πήγαινα με το γιο μου σε πάρκα όταν δεν δούλευα στο μαγαζί. Πιο πολύ στον παιδότοπο της Γλυφάδας πηγαίναμε, γιατί ήθελε να τρέχει αυτός και να κάνει ποδήλατο και τέτοια κι εκεί υπήρχε πάρα πολύς χώρος, με μεγάλη παιδική χαρά και πίστα για πατίνια και ποδήλατα.

Με την κόρη μου όμως έχω διαφορετική εμπειρία. Όταν ήταν πολύ μικρούλα την πήγαινα να παίξει συχνά κι εκεί και σε μια παιδική χαρά κοντά στο σπίτι μας. Τώρα όμως, κι ας είναι μόλις 9 χρονών μου λέει 'Μαμά, πάμε στο Mall'. Το πάρκο είναι μάλλον τελευταία λύση στο μυαλό της, ειδικά αν δεν έχει μέσα παιδική χαρά. Και λογικό είναι. Τί να κάνει το παιδί εκεί πέρα; Γιατί να θέλει να πάει στο πάρκο;

Ούτε μόνη μου πηγαίνω. Δεν βρίσκω το λόγο. Δεν υπάρχει κάτι να κάνω εκεί. Μόνο κάτι μετανάστες βολτάρουν στα πάρκα γιατί δεν έχουν λεφτά να ξοδέψουν για να κάνουν κάτι άλλο. Και τους καταλαβαίνω, είναι λογικό. Αλλά σίγουρα κι αυτοί θα βαριούνται εκεί! Απλά δεν έχουν άλλες επιλογές οι άνθρωποι.

Ακόμη και με παρέα να ήθελα να βρεθώ, με κάποια φίλη μου, θα την πάρω και θα πάμε να πιούμε καφέ κάπου δίπλα στη θάλασσα ας πούμε. Στο πάρκο γιατί να πάμε? Άμα υπήρχε κάτι να κάνω στα πάρκα ευχαρίστως να πήγαινα! Ή έστω, μέσα στα πάρκα να μπορούσες να κάτσεις κάπου σαν άνθρωπος! Να υπήρχαν καφετέριες για παράδειγμα. Ή άμα διοργάνωναν κάτι στο πάρκο, ένα πανηγύρι, μια μουσική βραδιά, ή και κάτι για τα παιδιά, αθλητικές δραστηριότητες ή ζωγραφική και τέτοια, τότε εντάξει! Αλλά έτσι, χωρίς να γίνεται τίποτα, όχι, δεν υπάρχει λόγος να πάω.

Να σου πω την αλήθεια όχι, δεν αισθάνομαι ιδιαίτερα δεμένη με τη φύση. Δηλαδή δεν νιώθω ούτε αυτήν την απίστευτη χαρά όταν βρίσκομαι στη φύση, ούτε αισθάνομαι άσχημα άμα δεν βρίσκομαι,

όπως λένε κάποιοι. Έχω χάσει την επαφή με τις ρίζες μου? Δεν ξέρω. Βασικά δεν με πειράζει να βρίσκομαι στη φύση, εντάξει, είναι όμορφα. Δεν το επιδιώκω πάντως.

Με τις διακοπές είναι διαφορετικά τα πράγματα. Δεν μπορείς να πεις ότι πας διακοπές χωρίς να είσαι στη φύση. Εκεί ξεκουράζεσαι πραγματικά, κάνεις μπάνια στη θάλασσα, κάνεις βόλτα. Δεν μπορείς να ξεκουραστείς εντελώς όταν είσαι στην πόλη και δεν έχει και νόημα να το προσπαθείς. Η πόλη δεν είναι για ξεκούραση, είναι για δουλειά.

Και πάλι όμως, άλλο φύση, άλλο πάρκα στην Αθήνα. Στα πάρκα δεν μπορείς να πεις ότι έρχεσαι σε επαφή με τη φύση. Άμα θέλεις όντως να βρεθείς στη φύση, φύγε από την Αθήνα! Το πιο κοντινό που έχουμε ως 'φύση' σε αυτήν την πόλη είναι οι παραλίες. Όσες από αυτές βέβαια είναι καθαρές. Εκεί να το καταλάβω να θέλει κανείς να πάει. Κάνεις το μπάνιο σου, παραγγέλνεις και κάτι να σου φέρουν στην ξαπλώστρα άμα θες!

Εντάξει, έχουν και τα πάρκα μια χρησιμότητα. Δηλαδή αν δεν υπήρχαν κι αυτά, να δω πως θα αναπνέαμε εδώ στην πόλη με τέτοιο καυσαέριο. Ευτυχώς εγώ ζω σχεδόν δίπλα στη θάλασσα οπότε υπάρχει πιο καθαρός αέρας. Και τα πάρκα όμως σίγουρα θα βοηθάνε στο κέντρο της Αθήνας λόγω των δέντρων. Αυτή είναι και η κύρια χρησιμότητά τους μάλλον!

γεννηθέντες τη δεκαετία 1980

17. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 1/2/2007, Καλλισθένη Αβδελιδή

Αυτό που θα ήθελα να πω είναι ότι, όπως όλοι οι κάτοικοι της Αθήνας, δεν έχω και την καλύτερη εντύπωση για τους χώρους πρασίνου και για τα πάρκα της Αθήνας.

Για κάποια πράγματα, για τα μεγάλα πάρκα π.χ. όπως ο Εθνικός Κήπος, είμαι ευχαριστημένος. Στεναχωριέμαι και δεν μου αρέσει η κατάσταση όπως έχει στα μικρά και συνοικιακά πάρκα και στις παιδικές χαρές. Βλέπω ότι από τη στιγμή που φτιάχνονται, δεν υπάρχουν συνεργεία του δήμου που να τα προσέχουν σε τακτά χρονικά διαστήματα. Τα περισσότερα μικρά πάρκα είναι πραγματικά βρώμικα και λόγω του ότι παίζουν πολλά παιδάκια, χαλούν γρήγορα και δεν ξαναφτιάχνονται από κάποιο συνεργείο.

Τα αγαπημένα μου πάρκα είναι το Γαλάτσι το οποίο είναι τεράστιο. Το Άλσος Βεΐκου, έτσι νομίζω ότι λέγεται. Δεν είμαι όμως σίγουρος. Μου άρεσε γιατί πέρναγα πολύ ωραία εκεί σαν παιδί. Είναι πολύ προσεγμένο, φυλάσσεται πρωί και βράδυ. Ανέκαθεν φυλασσόταν. Είναι περιφραγμένο. Η περίφραξη εμποδίζει να μπουν κάποιοι το βράδυ. Η περίφραξη και οι φύλακες, είναι τα δύο πράγματα που φυλάσσουν το πάρκο. Έχει πολύ γκαζόν, τεράστια παιδική χαρά. Εκεί, έχει ποδηλατοδρόμο και ένα τούνελ που μου έκανε πολλή εντύπωση. Πέρναγα τα ποδήλατα από κάτω. Πήγαινα πάντα με την οικογένειά μου, με την αδερφή μου και τους γονείς μου. Βρίσκαμε πάντα παρέα εκεί. Και αυτό που μου έκανε εντύπωση ήταν ότι και οι γονείς ήταν πιο άνετοι με τα παιδιά, με μας, και δεν φοβόντουσαν. Μας άφηναν να πάμε μακριά και δεν ανησυχούσαν γιατί το πάρκο έδινε ακριβώς μια αίσθηση ασφάλειας.

Ναι, στην Πάρνηθα έχω πάει αρκετές φορές οικογενειακώς. Αλλά έχω πάει και με φίλους. Δεν πηγαίναμε με κανένα πρόγραμμα. Πηγαίναμε και όπου μας έβγαζαν τα δρομάκια της Πάρνηθας. Ακολουθούσαμε πολλές φορές τον χωματόδρομο και όχι το μεγάλο δρόμο. Συνήθως κάναμε βόλτα στο δάσος και μετά βρίσκαμε κάποια καφετέρια και καθόμασταν. Αυτά τα κάναμε και με την παρέα και οικογενειακώς. Φεύγαμε το πρωί, περίπου στις δέκα, και γυρνάγαμε αργά το μεσημέρι προς απόγευμα, τέσσερις ή πέντε η ώρα. Επίσης θυμάμαι το τελεφερίκ στην Πάρνηθα. Είχα μπει μέσα μια μέρα που χιονίζε και ήταν πολύ ωραία. Τι κάναμε στο δάσος ; Αφού κάναμε μια βόλτα, καθόμασταν και μιλάγαμε.

Τώρα, θυμάμαι μια εκδρομή στα Βίλια με την παρέα μου από το Λύκειο. Σχολική εκδρομή ήταν, στην οποία, ενώ όλοι πήγαιναν στην καφετέρια και κάθονταν, εμείς πήραμε κάποια πραγματάκια από το μπακάλικο και κάναμε ένα πρόχειρο πικνίκ. Ναι ήταν υπέροχο. Μας έχει μείνει σε όλους μας γιατί ήταν πολύ αυθόρμητο. Και παρότι δεν είχε δάσος εκεί ούτε ιδιαίτερη βλάστηση. Είχε όμως πολύ καθαρό αέρα. Καθόμασταν στα βράχια (ήταν ορεινό το μέρος), τρώγαμε και συζητάγαμε.

Στις παραλίες της Αττικής, ναι, πήγαινα πάρα πολύ συχνά και πηγαίνω με παρέες.

Επειδή έχω εξοχικό στην Σαλαμίνα, στο Αιάντειο συγκεκριμένα. Όταν πάω στο εξοχικό, επισκέπτομαι μια συγκεκριμένη παραλία που είναι η αγαπημένη μου. Πηγαίνω εκεί είτε είναι καλοκαίρι, είτε χειμώνας. Βασικά εκεί είναι πολύ ωραία στο δειλινό. Έχει αμμουδιά και σχηματίζει

ένα μικρό λιμανάκι απομονωμένο. Έχουμε κάτσει πολλές ώρες εκεί, βραδινές. Με την παρέα μου. Ανάβουμε φωτιά και πίνουμε. Αφού έχουμε φάει βέβαια, κι έχουμε ψήσει.

Τώρα, σε παραλίες πιο κοντινές, πήγαινα όταν ήμουν στο γυμνάσιο και στο λύκειο. Πάντα με φίλους από το σχολείο. Πήγαινα στον Άλιμο και στη Βούλα. Δεν πάω πια. Μετά το Λύκειο δεν έχω ξαναπάει. Ο λόγος είναι ότι δεν μου αρέσει ο τόσος κόσμος που έχει και δεν είναι καθαρά. Τότε πήγαινα διότι ήμασταν μικροί και δεν μπορούσαμε να πάμε μακρύτερα. Τότε πηγαίναμε με λεωφορείο από το Σύνταγμα.

Επειδή συνήθως το καλοκαίρι δουλεύω, πάω για μπάνιο στην Σαλαμίνα που είναι κοντά και μόνον στην άδειά μου πάω αλλού για μπάνιο. Σε κάποιο νησί. Συνήθως, ναι, πάω για διακοπές σε νησιά. Έχω πάει βέβαια στο Πόρτο Ράφτη και στον Ωρωπό για ότι αφορά την Αττική δηλαδή. Και στην Ψάθα. Πάντα με φίλους ή με την φίλη μου.

Με την οικογένειά μου δεν πηγαίναμε σε παραλίες της Αττικής εκτός από την Σαλαμίνα όπου εκεί, πηγαίναμε συχνά.

Σε βουνά, εκτός από την Πάρνηθα, πηγαίνω στον Λυκαβηττό. Πηγαίνουμε βόλτα με την παρέα, πίνουμε κάτι ή απλώς καθόμαστε στον Προφήτη Ηλία που έχει υπέροχη θέα. Εκεί πάμε με αυτοκίνητο μέχρι πάνω. Δεν περπατάμε πολύ, όχι. Βέβαια τον Λυκαβηττό τον έχω ανέβει και κατέβει με τα πόδια όταν ήμουν μικρότερος με τη γιαγιά μου. Καλά με την γιαγιά μου έχω πάει σε όλα τα πάρκα της Αθήνας. Αλλά είναι τόσα πολλά που δεν τα θυμούμαι που είναι.

Στον Υμηττό, όχι, δεν πάω και δεν πήγαινα. Νομίζω ότι δεν έχω πάει ποτέ.

Έχω πάει στο Καματερό, στο βουνό, με φίλους. Δεν ξέρω πως λέγεται το μέρος. Εκεί ανεβήκαμε στο βουνό για περίπατο και συζήτηση.

Επειδή ζούσα μέχρι τα 18 μου χρόνια στην περιοχή του Κολωνού, πήγαινα πολύ συχνά στον Λόφο. Πήγαινα εκεί γιατί μου άρεσε το φυσικό περιβάλλον, τα πολλά δέντρα. Έχει πολλά πεύκα. Πήγαινα όμως και γιατί από παιδί με πηγαίνανε στην εκεί παιδική χαρά. Ανέκαθεν πήγαινα εκεί. Θυμάμαι τον χώρο από τότε που γεννήθηκα. Απλώς μεγαλώνοντας πήγαινα ως θαμώνας στην εκεί καφετέρια που βρίσκεται μέσα στον Λόφο.

Γενικά, αυτό που έχω να πω, είναι ότι δεν μπορώ να προτιμήσω βουνό ή θάλασσα. Μου αρέσουν και τα δυο εξίσου. Απλώς, όπως είναι φυσικό, τον χειμώνα επιδιώκω να πηγαίνω σε βουνό και το καλοκαίρι σε θάλασσα. Παραδείγματος χάριν, στην Πάρνηθα πηγαίνω πολύ συχνά, με φίλους ή με οικογένεια στις ταβέρνες, αλλά το χειμώνα. Όχι το καλοκαίρι.

Ένα άλλο που θα είχα να πω είναι ότι εγώ σαν πολίτης της Αθήνας, είμαι ευχαριστημένος από τον Εθνικό Κήπο. Το μόνο που θα ήθελα, είναι να είχε ένα ωραίο ζωολογικό κήπο και προσεγγμένο. Κάτι τέτοιο είναι εφικτό. Αλλιώς θα προτιμούσα να αφήσουν μόνο μερικές πάπιες και να διώξουν όλα τα υπόλοιπα ζώα. Κάτι άλογα και κατσίκες που υπάρχουν σήμερα. Μαζί και τα κλουβιά. Όστε να αδειάσει και να ομορφύνει ο χώρος. Με άλλα λόγια, ή να φτιάξουν ζωολογικό κήπο ή να κάνουν αυτό που είπα.

Βασικά αυτό που πιστεύω είναι ότι οι ελληνικές οικογένειες και ειδικά στην πόλη, δεν έχουν ιδιαίτερη περιβαλλοντική παιδεία και γι αυτό θα έπρεπε στις πρώτες τάξεις του σχολείου να δίνεται περισσότερη έμφαση σε αυτού του είδους την παιδεία με ειδικά προγράμματα ώστε οι Αθηναίοι

μεθαύριο να προσέχουν τους ήδη υπάρχοντες φυσικούς χώρους. Επειδή πραγματικά θα ενδιαφέρονται γι αυτούς.

18. ΑΝΔΡΑΣ

συνέντευξη: 10/4/2011, Ζωή-Αθηνά Σιγάλα

Πηγαίνω σε οποιοδήποτε πάρκο βρω, δεν έχω προτίμηση. Κυρίως όταν βλέπω ότι έχω χρόνο, πηγαίνω να περπατήσω ή κάθω σε παγκάκια μέσα στα πάρκα. Πιο συχνά πηγαίνω μεσημέρια. Παίρνω καφέ και κάθω σε κάποιο πάρκο και χαζεύω τους ανθρώπους που περνάνε. Προσπαθώ όμως να μην τους κοιτάζω πολύ εριστικά (γέλια) !

Γενικά με βοηθάει πολύ στο να σκέφτομαι όταν βρίσκομαι στα πάρκα. Θα ήθελα όμως να υπήρχαν λιγότερα περιπτώματα σκύλων! Πολλές φορές είμαι άτυχος, γι' αυτό... Έχουν και πολλά σκουπίδια τα πάρκα σήμερα. Θα έπρεπε να υπάρχουν πιο πολλοί κάδοι και να καθαρίζονταν καλύτερα γενικά.

Θα ήθελα ίσως να ήταν διαμορφωμένα, τα πάρκα, περισσότερο ως αθλητικοί χώροι. Να μπορούσε κάποιος να παίξει μπάλα ή να ασκηθεί αν το ήθελε. Να υπάρχει η κατάλληλη υποδομή.

Στο Άλσος Νέας Σμύρνης παίζαμε πολύ ποδόσφαιρο παλιά, πριν το αναδιαμορφώσουν. Είναι το αγαπημένο μου πάρκο αυτό, πήγαινα κι από μικρός κι έχω μεγαλώσει μαζί του. Το έχω αγαπήσει. Δυστυχώς το βράδυ όμως, σχεδόν όλα τα πάρκα γίνονται καταφύγια των ναρκομανών. Παλιά τουλάχιστον αυτό γινόταν. Έχω πάει αρκετές φορές σε ορισμένα πάρκα το βράδυ και κάποιες απ' αυτές τις φορές έχω πετύχει ναρκομανείς την ώρα της «πράξης»...

Σε παραλίες πηγαίνω επίσης, αλλά μόνο για περπάτημα. Μου αρέσει πολύ να περπατάω, όλες τις εποχές. Κολυμπάω κιόλας, αλλά σπάνια μέσα στην Αθήνα. Άμα τύχει θα το κάνω δηλαδή, αλλά συνήθως περπατάω στην άμμο ή άμα είναι καλοκαίρι βουτάω τα πόδια μου στο νερό. Οι καλύτερες παραλίες πάντως είναι στην Κέρκυρα!

Τελευταία μάλιστα βλέπω πολλά παιδιά στις παραλίες. Ακόμα και στα πάρκα. Πιστεύω ότι ο λόγος είναι πιο πολύ η έλλειψη χρημάτων. Τα παιδιά σήμερα δεν έχουν και πολλά λεφτά να ξοδέψουν. Οπότε άμα κάθονται σε κάποιο μαγαζί σημαίνει ότι πρέπει να έχουν χρήματα για να πληρώσουν. Το να κάθονται λοιπόν στις παραλίες και στα πάρκα είναι ένας οικονομικός τρόπος να βρεθούν με την παρέα τους. Νομίζω μάλιστα πως είναι και ο καλύτερος τρόπος αυτός γιατί ενώνει τις παρέες. Έχω δει πολλές παρέες να δημιουργούνται από άτομα που γνωρίστηκαν σε μια παραλία ένα βράδυ, για παράδειγμα. Έχω δει όμως να γίνεται και το αντίθετο. Κάποιες παρέες να διαλύονται δηλαδή επειδή κάποια από τα άτομα θεωρούσαν βαρετό το να κάθονται σε πάρκα και παραλίες. Όλα αυτά είναι επιλογές βέβαια και ο καθένας μπορεί να κάνει ότι θέλει και ότι τον εκφράζει.

Θα έπρεπε μάλλον να μπορούσε ο κόσμος να ενημερωθεί για το τί μπορεί να κάνει σε ένα συγκεκριμένο πάρκο για παράδειγμα, οπότε να αποφασίσει αν θέλει να πάει ή όχι.

Έχω ακούσει πάντως ότι στο εξωτερικό, μπορεί κάποιος μέσω του ιντερνέτ να μάθει τι προσφέρει ένας χώρος ή ένα πάρκο και τί είδους υποδομές διαθέτει, ώστε να διευκολυνθεί και στην επιλογή του. Ακόμα και σε ιδιοκτήτες σκύλων αναφέρεται, για το αν δέχονται κάποια πάρκα σκυλιά ή όχι. Θα ήταν πολύ καλό να το είχαμε αυτό και στην Ελλάδα.

Θυμάμαι κάτι τώρα...Επειδή η χώρα καταγωγής μου είναι η Γεωργία, θυμάμαι που πήγαινα με τον παππού μου από τον Οκτώβρη και φτιάχναμε έναν χιονάνθρωπο στο ύπαιθρο, σε κάποιο πάρκο. Αυτό μου άρεσε πάρα πολύ.

Είχαμε πολλά πάρκα στη Γεωργία. Ήταν πιο απλά ως υποδομές, μόνο τα βασικά υπήρχαν αλλά ήταν πολύ γραφικά. Υπήρχαν πολλά δέντρα και τρεχούμενο νερό.

Εδώ στην Αθήνα, τα πάρκα είναι περισσότερο τεχνητά, πιο επιτηδευμένα, με καλοκουρεμένους θάμνους και χαλίγια ή πλακές για να καλύψουν το χώμα. Στη Γεωργία ήταν πιο φυσικά τα πάρκα. Η φύση αφηνόταν να καλύψει μόνη της το χώρο του πάρκου, δεν υπήρχε τόση παρέμβαση από τους ανθρώπους. Μου φαίνονταν πιο παραδοσιακά τα πράγματα, όπως τα θυμάμαι δηλαδή, γιατί έχω φύγει από τη Γεωργία πολλά χρόνια τώρα και ζω μόνιμα στην Ελλάδα...

Αν μπορούσα ν' αλλάξω κάτι, θα ήταν η νοοτροπία των Ελλήνων όμως. Αυτό είναι κάτι που πρέπει ν' αλλάξει σίγουρα. Πρέπει να μάθει ο κόσμος εδώ να σέβεται τα πάρκα του όπως σέβεται και τον εαυτό του. Κυρίως να μην τα καταστρέφει και να μην ρίχνει σκουπίδια μέσα. Αυτό είναι το πιο σημαντικό νομίζω.

19. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 25/1/2006, Καλλισθένη Αβδελίδη

Τι θέλετε να σας πω τι πιστεύω ή τι πιστεύουν οι κάτοικοι της Αθήνας για τους φυσικούς χώρους τους; Φυσικούς χώρους εννοούμε δηλαδή δάση, πάρκα;

Μου αρέσουν τα πάρκα. Μου άρεσαν από μικρή όταν έμενα Ζωγράφου. Τώρα έχω μετακομίσει. Τότε, δηλαδή μέχρι το 1995 υπήρχαν παιδικές χαρές, με δέντρα, δεν ήταν όλα κτισμένα. Ήταν ωραία. Τώρα, τα πάρκα, τα έχουν τσιμεντώσει και τα έχουν κτίσει.

Το αγαπημένο μας στέκι, μέχρι την 3^η γυμνασίου, ήταν ένα πάρκο δίπλα σε μια εκκλησία, δέκα λεπτά ένα τέταρτο με τα πόδια από το σχολείο μου. Τότε, το πάρκο αυτό, είχε πεύκα, είχε κούνιες. Μια τραμπάλα δηλαδή και 2-3 κούνιες, τίποτα το ιδιαίτερο. Είχε ένα υπερυψωμένο κιόσκι, με καθίσματα ξύλινα και πέτρινα. Εκεί καθόμασταν. Πηγαίναμε εκεί μια παρέα, τρία ή περισσότερα, μέχρι και εννέα άτομα. Συζητάγαμε, βριζόμασταν, πλακωνόμασταν... Καθόμασταν εκεί κανένα τρίωρο. Συνήθως πηγαίναμε απογευματινές ώρες ενώ στις γιορτές πηγαίναμε πρωινές ή και μεσημεριανές ώρες. Για κοπάνα από το σχολείο δεν πηγαίναμε εκεί γιατί ήταν μακριά. Ήταν δέκα με δεκαπέντε λεπτά περπάτημα από το σχολείο.

Αυτά γινόντουσαν μέχρι και την 3^η λυκείου. Μετά δεν βγαίναμε σε πάρκα όπου έβγαιναν τα παιδιά. Πηγαίναμε σε κλειστούς χώρους, στο σινεμά, καφετέριες, λούνα-παρκ. Και σε σπίτια πηγαίναμε. Βασικά όμως στις καφετέριες.

Ένας αγαπημένος φυσικός χώρος, που για μένα είναι ακόμη και τώρα αγαπημένος, είναι ένα μέρος στον Υμητό. Δεν ξέρω πως λέγεται. Το μέρος αυτό βρίσκεται κάτω ακριβώς από τις κεραιές. Εκεί, υπάρχει μια καντίνα σε ένα δασάκι. Ουσιαστικά είναι ο λόφος με τα δέντρα, το γρασίδι και έχουν βάλει παγκάκια με τραπέζια για πικνίκ. Εκεί πηγαίνω μια φορά το χρόνο για πικνίκ. Έχει υπέροχη θέα, βλέπεις όλη την Αθήνα. Όλα πακέτο. Πάω με φίλους. Σε αυτή την παρέα είναι και η μεγάλη μου ξαδέρφη. Πήγαινα εκεί και όταν ήμουν μικρή, επτά-οκτώ χρονών. Πηγαίναμε εκεί οικογενειακώς. Ήταν κοντά στου Ζωγράφου που μέναμε, δέκα λεπτά με το αυτοκίνητο. Πηγαίναμε εκεί για τη θέα και για να μαζέψουμε κυκλάμινα. Α, τα κυκλάμινα!

Προτιμώ το δάσος. Άλλωστε και στις εκθέσεις του δημοτικού πάντα απαντούσα ότι προτιμούσα το βουνό από τη θάλασσα.

Η μόνη μου σχέση με την θάλασσα της Αττικής, είναι ότι απλώς μου αρέσει. Αυτό θα μπορούσα να πω. Επίσης ότι το καλοκαίρι, πηγαίνω απλώς για μπάνιο στην θάλασσα της Αττικής. Όταν είμαι βέβαια στην Αθήνα και δεν έχω πάει διακοπές στα νησιά.

Έχω πάει σε αρκετά νησιά. Θυμάμαι Κρήτη, Κέρκυρα, Σέριφο, Ζάκυνθο, Χίο, Τήνο, Σκιάθο. Πήγαινα οικογενειακώς μέχρι την τάξη 3^η γυμνασίου και με φίλους από το πρώτο έτος Πανεπιστημίου. Πήγαινα και πάω σε camping. Στην Λευκάδα, Πελοπόννησο. Στη θάλασσα. Πηγαίναμε ελεύθερο camping με φιλικές παρέες των γονιών μου. Τις παρέες αυτές, οι γονείς μου, τις είχαν από τα τον καιρό που ήταν φοιτητές. Είχαν όμως κι άλλες παρέες. Τώρα πάμε σε οργανωμένα camping. Το camping είναι η προτίμηση όλων μας στην παρέα. Και πάντα σε θάλασσα.

Τα μέρη στα οποία πάω για μπάνιο το καλοκαίρι στην Αθήνα είναι διάφορες μικρές παραλίες χωρίς άμμο, με βότσαλο ή βραχάκια που βρίσκονται μεταξύ Βούλας και μέχρι Αναβύσσου. Τέτοιες παραλίες είναι πιο καθαρές και πιο όμορφες. Τα νερά είναι γαλαζωπά όχι θολά από την άμμο. Π.χ. από κάτω από το κέντρο On the Rocks. Όταν δεν είμαι λοιπόν διακοπές πηγαίνω σε αυτές τις παραλίες για μπάνιο μια φορά την εβδομάδα περίπου, με φίλους. Η παρέα μας είναι γύρω στα 7-8 άτομα. Πηγαίνουμε με συγκοινωνία, με δύο λεωφορεία. Συναντιόμαστε όλοι και ξεκινάμε γύρω στις δέκα το πρωί. Εκεί καθόμαστε όλη μέρα και γυρνάμε γύρω στις έξι το απόγευμα.

Όταν ήμουν πιο μικρή πήγαινα στα ίδια περίπου μέρη με την οικογένειά μου, με ξαδέρφες, θείους. Μαζευόμασταν γύρω στα πέντε-εφτά άτομα. Πηγαίναμε εκεί με αυτοκίνητα. Ξεκινάγαμε 9-10 το πρωί και καθόμασταν μέχρι τις δύο το μεσημέρι περίπου και μετά πηγαίναμε να φάμε σε ταβέρνα. Τα γνωστά.

Στο παρκάκι που πήγαινα μέχρι 3^η γυμνασίου, καθόμασταν γύρω στο τρίωρο. Και στις καφετέριες που πήγαινα εκείνη την χρονιά δηλαδή 3^η γυμνασίου, καθόμασταν το λιγότερο δύο ώρες. Μια φορά έτυχε και καθίσαμε εννιά ώρες! Αυτό έγινε όμως μόνο μια φορά. Στην καφετέρια πηγαίναμε το χειμώνα, με το σχολείο. Πηγαίναμε εκεί κάθε Σάββατο.

Στην Πάρνηθα; Ναι, έχω πάει μια δυο φορές. Με συγγενείς, σε καμιά ταβέρνα. Μάλλον αυτό που εννοώ είναι η Πεντέλη στο μέρος όπου υπάρχει το κρυφό σχολειό. Πάντως και στην Πάρνηθα έχω πάει πάλι σε ταβέρνα με την οικογένεια. Όλα αυτά όμως ήταν μακριά.

Με την παρέα βγαίναμε περισσότερο στο κέντρο της πόλης: Ψυρρή, Μοναστηράκι, Θησείο, Εξάρχεια. Ναι, πηγαίνουμε και στην Ακρόπολη. Δηλαδή κάτω από την Ακρόπολη, στο Θησείο. Πάνω την Ακρόπολη έχω πάει δυο φορές στη ζωή μου, μία με το σχολείο και μια με την οικογένεια. Με την παρέα πηγαίνουμε επίσης στη Γλυφάδα. Στα μαγαζιά που είναι στο κέντρο της. Επειδή μένω μακριά, δεν πάω συχνά στη Γλυφάδα. Μια φορά το δίμηνο, πιθανόν και αραιότερα, δεν είναι στάνταρτ. Μένω στο Μαρούσι, συγκεκριμένα στα όρια με το Χαλάνδρι. Βγαίνω και εκεί, στο Χαλάνδρι, αλλά όχι συχνά. Βγαίνω επίσης στο Νέο Κόσμο κοντά στο Πανεπιστήμιό μου. Ο προορισμός των εξόδων αυτών είναι καφετέριες, μπαρ. Το ίδιο όπως και στα άλλα μέρη τα οποία ανέφερα (Ψυρρή, Εξάρχεια κτλ).

Σε συναυλίες πάω όταν γίνονται σε ανοιχτούς χώρους όπως στον Λυκαβηττό. Πήγα τώρα τελευταία στην Επίδαυρο για να παρακολουθήσω θέατρο. Ανοιχτούς χώρους εννοώ αυτούς που έχουν δάσος, λουλούδια, βλάστηση τελοσπάντων.

Ναι, περπατάω αλλά όσο χρειάζεται. Περπάτημα όσο το απαιτεί η δουλειά. Χρησιμοποιώ συγκοινωνίες. Δεν πάω για jogging σε πάρκο.

Στους λόφους της Αθήνας πάω μόνον για να παρακολουθήσω συναυλίες. Αλλιώς τι θα βρω εκεί, κανέναν που κάνει ενέσεις; Ούτε σε άλλα πάρκα δεν πάω, εκτός από αυτό της παιδικής μου ηλικίας με τις κούνιες. Τι να πάω να κάνω σε ένα πάρκο; Ναι, στον Εθνικό Κήπο έχω πάει κάποιες φορές, αλλά δεν περνάω πια σχεδόν καθόλου από εκεί. Και αν περάσω δεν κάθομαι. Να κάνω τι;

Ο δεσμός μου με τη φύση. Ναι, η φύση μου αρέσει. Ιδιαίτερα μου αρέσει το βουνό που έχει δέντρα, λίμνες, ποτάμια κτλ. Η θάλασσα δεν μπορώ να πω ότι μου αρέσει τόσο πολύ. Θα έλεγα ότι ο δεσμός μου με τη φύση είναι στενός. Την αποζητώ. Οι διακοπές μου θέλω να είναι κοντά στη φύση. Δεν θα μπορούσα όμως να μείνω σε χωριό. Και μάλιστα στην ηλικία αυτή. Στην επαρχία θα μπορούσα να μείνω αλλά σε πόλη. Στην Θεσσαλονίκη πράγματι θα μπορούσα να μείνω. Στην ηλικία που είμαι θέλω πόλη. Μου αρέσει να πηγαίνω διακοπές ή εκδρομές στη φύση, στο χωριό. Τώρα εάν μεγαλώσω και κάνω οικογένεια, πιθανόν να μπορούσα. Αλλά πάντως δεν νομίζω ότι θα μπορούσα ούτε και τότε να μείνω σε ένα χωριό με λίγους κατοίκους. Σε μια πόλη της επαρχίας όπως το Ναύπλιο, ναι εκεί θα μπορούσα.

Ναι, στο χωριό πηγαίνουμε. Υπάρχει το πατρικό σπίτι σε ένα χωριό στην Ήπειρο, το οποίο χρησιμοποιείται απ' όλη την οικογένεια. Η γιαγιά μου μένει στην Αθήνα. Αλλά συνήθως είναι εκεί όταν πηγαίνουμε στις γιορτές, το Πάσχα, το καλοκαίρι. Πηγαίνουμε με όλο το συγγενολόι.

20. ΓΥΝΑΙΚΑ

συνέντευξη: 7/7/2006, Μαντώ Μπουκουβάλα

Η Ε. είναι μια κοπέλα 23 ετών που ζει όλα της τα χρόνια στην κοινότητα της Πεντέλης με εξαίρεση 2 χρόνια στο Βέλγιο, στην ηλικία 18 με 20 ετών. Οι ανοιχτοί δημόσιοι χώροι στους οποίους σύχναζε ως παιδί αλλά και τα τελευταία 5 χρόνια είναι οι 2 πλατείες της Πεντέλης, η Χαραυγή και η Αγία Τριάδα, μια τοποθεσία που λέγεται Ντράφι και βρίσκεται στα σύνορα Πικερμίου – Πεντέλης καθώς και διάφορα παγκάκια που βρίσκονται σκόρπια σε λοφάκια δίπλα στους δρόμους που διαπερνούν την κοινότητα.

Η Χαραυγή αποτελείται από ένα σχολείο, μια μικρή παιδική χαρά, ένα γήπεδο μπάσκετ και 30 τετραγωνικά μέτρα γρασίδι στο οποίο υπάρχει και ένα μνημείο όπου η κοινότητα οργανώνει εκδηλώσεις. Στα σχολικά της χρόνια η Ελευθερία άραζε εκεί με τους συμμαθητές της, ενώ τώρα προτιμάει την Χαραυγή τα καλοκαιρινά βράδια που αράζει με πολλούς συμμαθητές της καταναλώνοντας ποτά. Χαρακτήρισε το μέρος αυτό ως τόπο συνάντησης παλιών συμμαθητών.

Η Αγία Τριάδα είναι μια πλατεία η οποία περιτριγυρίζεται από ταβέρνες και μία εκκλησία. Η Ελευθερία πήγαινε μικρή με τους γονείς της για φαγητό, για βόλτες με το ποδήλατο ενώ κάθε καλοκαίρι στήνεται ένα μικρό λούνα-παρκ το οποίο επισκεπτόταν.

Στα παγκάκια που βρίσκονται διασκορπισμένα σε λοφάκια της Πεντέλης ανάμεσα στους δρόμους και στους γκρεμού, η Ελευθερία αράζει με την παρέα της καταναλώνοντας ποτά.

Η τοποθεσία Ντράφι είναι ένα πλάτωμα σ' ένα βουνό με φαρδείς δρόμους όπου σπάνια βέβαια κάνει βόλτες τον σκύλο της, βόλτες για περπάτημα κοντά σ' ένα ρυάκι στην περιοχή καθώς και ελεύθερο κάθισμα. Αυτό που τόνισε είναι πως λόγω των καμένων δασικών περιοχών οι νέοι της κοινότητας έχουν εντοπίσει εναλλακτικές όπως ένα σπίτι 200 ετών, εγκαταλειμμένο, όπου σήμερα έχουν φυτρώσει ολόκληρα δέντρα και ανήκε στην κόρη της Δουκίσσης Πλακεντίας. Σ' αυτό το σπίτι η Ε. μαζί με φίλους της έχουν αρκετές φορές πραγματοποιήσει ένα είδος εξερεύνησης – διερεύνησης του χώρου. Ταυτόχρονα η σπηλιά του Λήσταρχου Νταβέλη έχει αποτελέσει χώρο εξερεύνησης μια φορά.

Πέρα από την Πεντέλη, η Ελευθερία τον τελευταίο χρόνο κάνει βόλτες για περπάτημα στον Εθνικό Κήπο, πηγαίνει σε συναυλίες στον Λυκαβηττό και στο Πεδίο του Άρεως κάνει βόλτες και αράζει στην Πνύκα και στο Φιλοπάππου.

Το μόνο που χρησιμοποιεί για διέλευση είναι το Πάρκο Μητροπούλου.

γεννηθέντες τη δεκαετία 1990

21. ΑΓΟΡΙ

συνέντευξη: 6/4/2007, Καλλισθένη Αβδελίδη

Ποιοι είναι οι φυσικοί χώροι της Αττικής ;

Δεν θα είναι τα πάρκα, δεν θα είναι οι παραλίες; Τι άλλο; Αυτά.

Είναι πολύ χρήσιμοι οι φυσικοί χώροι.

Πρέπει να τους κρατάμε καθαρούς διότι τους χρησιμοποιεί κάθε άνθρωπος αλλά και πολλοί άνθρωποι τους χρησιμοποιούν καθημερινά ή πηγαίνουν εκεί.

Ναι, υπάρχει μια μικρή διαφορά μεταξύ «χρησιμοποιώ» και «πηγαίνω» αλλά δεν την έχω βρει ακόμη.

Αυτό που θα μπορούσα να πω είναι ότι χρησιμοποιούν τα πάρκα για να φτιάξουν παιδικές χαρές ενώ θα μπορούσαν να μείνουν έτσι, πράσινοι. Και επιπλέον μερικά πάρκα τα καταστρέφουν για να γίνουν πολυκατοικίες. Ενώ, εκεί στο πράσινο που καταστρέφεται, πηγαίνουν να καθίσουν, να κάνουν κανένα πικνίκ. Όχι, αυτό δεν είναι χρήση. Είναι μάλλον, αλλά είναι και ξεκούραση και ευχαρίστηση.

Εγώ, τα πάρκα τα χρησιμοποιώ πάρα πολύ σπάνια, διότι πάω στο χωριό μου. Εκεί πάω συχνά-πυκνά. Περίπου μια φορά το μήνα. Από την άλλη, βρίσκω άλλους τρόπους διασκέδασης. Ποδόσφαιρο, μπάσκετ, ή άλλα συνηθισμένα παιχνίδια. Παίζω στο δρόμο ή σε καμιά αυλή στο σπίτι. Όλοι οι φίλοι μου έχουν αυλές, μικρές, αλλά για παιχνίδι είναι μια χαρά. Διασκεδάζω με καμιά βόλτα, πάμε σινεμά. Αυτά. Άλλες φορές συναντιόμαστε σε σπίτια, παίζουμε στον υπολογιστή ή αλλιώς βλέπουμε καμιά ταινία από το βίντεο κλαμπ.

Σε πάρκα δεν πάω ποτέ. Στον Εθνικό Κήπο πήγα μια φορά όταν ήμουν πολύ μικρός, πέντε-έξι χρονών. Στη γειτονιά μου, δεν έχει κανένα πάρκο, μόνο πλατεία. Στην πλατεία δεν πάω παρά μόνον όταν χιονίζει. Σε άλλους φυσικούς χώρους, ναι πάω σε καμιά παραλία. Πηγαίνουμε εκεί για μπάνιο το καλοκαίρι. Στο Καλαμάκι και σε κάποια άλλη δίπλα στο Καβούρι.

Θα έπρεπε να υπάρχουν φυσικοί χώροι αν και τους έχουν καταστρέψει όλους. Δυο-τρεις υπάρχουν αλλά κι αυτοί... Κάτι πάρκα είναι, αλλά είναι γεμάτα με σκουπίδια. Παντού υπάρχουν πάρκα, αλλά είναι γεμάτα με σκουπίδια. Το ξέρω από άλλους. Φίλους και συγγενείς.

Επισκέπτομαι φυσικούς χώρους μόνον όταν πηγαίνω στη Τζιά.

Δεν έχω τίποτε άλλο να πω.

Όχι, με το σχολείο δεν πάμε ποτέ σε πάρκα. Πάμε σε πιο σημαντικά μέρη. Πάμε σε μουσεία, σε γήπεδα όπως στον Άγιο Κοσμά. Εκεί παίζουμε μπάσκετ, ποδόσφαιρο, τρέχουμε και περνάμε την ώρα μας ευχάριστα.

Σε έναν από τους φυσικούς χώρους, δηλαδή τη θάλασσα, πάω είτε για μπάνιο, είτε για να παίξω, είτε για βόλτα.

Σε βουνά, ναι, έχω πάει. Σε πολλά βουνά. Μόνον για βόλτα και ορειβασία. Όλα όμως είναι πάντα στη Τζιά.

Στην Πάρνηθα, ναι, έχω πάει. Μια φορά. Δυο-τρεις μάλλον. Μία με το σχολείο και δυο-τρεις με την οικογένειά μου.

Στον Υμητό, δεν ξέρω αν έχω πάει. Ο Πειραιάς έχει θάλασσα. Η θάλασσα είναι πολύ βρώμικη. Είναι μόνον για βόλτα. Το Λαύριο είναι ένα άλλο μέρος. Είναι όμως όπως ο Πειραιάς. Στο Σούνιο έχω πάει. Με τους γονείς μου και με το σχολείο. Είναι πολύ ωραία αν και λίγο βρώμικα. Η θάλασσα και το περιβάλλον γενικότερα. Στον Λυκαβηττό έχω πάει αλλά δεν τον θυμάμαι καθόλου. Πρέπει να είχαμε πάει εκδρομή με τους γονείς μου. Στην Ακρόπολη βέβαια έχω πάει, με τους γονείς και με το σχολείο. Εκεί, έχω πάει περισσότερες φορές. Όχι, δεν έχω πάει στο Πεδίον Άρεως. Ούτε στον λόφο του Στρέφη. Ούτε στην Εκάλη. Στην Κηφισιά μάλλον ναι. Στην Καισαριανή πρέπει να έχω πάει.

Έχω πάει στο Αττικό Ζωολογικό Πάρκο. Είναι πάρα πολύ ωραίο. Πρέπει μάλιστα να έχω πάει περισσότερες φορές, δυο-τρεις φορές, πάντα με το σχολείο. Έχω πάει και σε άλλους ζωολογικούς χώρους.

Ναι, θα ήθελα ένα πάρκο στη γειτονιά μου. Θα το ήθελα πράσινο, με πολλά δέντρα και γρασίδι. Με χώρο για παιχνίδια. Θα πήγαινα αν υπήρχε ένα τέτοιο πάρκο. Τώρα είμαστε αναγκασμένοι να πηγαίνουμε στα σχολεία για να παίξουμε.

22. ΑΓΟΡΙ

συνέντευξη: 10/4/2011, Ζωή-Αθηνά Σιγάλα

Όταν ήμουν μικρός, τις καθημερινές, με πήγαινε ο παππούς μου με το τρόλεϊ στον Εθνικό Κήπο και ταίζαμε τις πάπιες. Τις Κυριακές, που δεν δούλευε ο πατέρας μου, παίρναμε τα ποδήλατα, τα φορτώναμε στο αμάξι και πηγαίναμε μέχρι το Σχινιά. Παίζαμε εμείς εκεί, στην παιδική χαρά και τρώγαμε παγωτό.

Μια φορά μάλιστα, με είχε βάλει ο αδερφός μου σε μία κούνια και με γυρνούσε γύρω-γύρω και ζαλίστηκα πάρα πολύ. Είχα φάει και το παγωτό πριν οπότε δεν κρατήθηκα...

Ναι, πήγαινα και σε παιδικές χαρές κοντά στο σπίτι μου. Με τη γιαγιά και τον παππού μου συνήθως. Όταν ήμουν στο Γυμνάσιο, πήγαινα μόνος μου στο Κολυμβητήριο, που έχει δίπλα γήπεδο και έπαιζα μπάσκετ με τα άλλα παιδιά. Παίζαμε πάρα πολλές ώρες και μας έκαιγε ο ήλιος! Απ' το σχολείο μας πήγαιναν εκδρομές συνήθως στον Άγιο Κοσμά για να αθληθούμε, κι εμείς σκορπιζόμασταν στα γήπεδα και παίζαμε ποδόσφαιρο και μπάσκετ όλη την ώρα.

Τώρα, στο Λύκειο, δεν παίζουμε πια μπάλα στις εκδρομές. Πιο πολύ κάνουμε βόλτες ή πίνουμε καφέ όπου μας πηγαίνουν.

Γενικά, ότι κάναμε μέχρι τότε, στο Γυμνάσιο, τα παιχνίδια, τις βόλτες και τους καφέδες, τα κάνουμε τώρα όλα μαζί μαζεμένα στα πάρκα. Κυρίως όπου έχει και γήπεδο. Πιστεύω ότι όλα τα παιδιά το ίδιο κάνουν. Δηλαδή και παίζουν και κάνουν βόλτα όπου μπορούν.

Πάντως, άμα οι γονείς σου σε πήγαιναν από μικρό σε κάποιο πάρκο και γενικά σε ένα μέρος, όταν μεγαλώσεις πας κι από μόνος σου. Άμα έχεις περάσει καλά εκεί τότε, δηλαδή.

Όχι, δεν θ' άλλαζα κάτι στα πάρκα αν είχα την ευκαιρία. Καλά είναι έτσι όπως είναι. Έχουμε πράγματα να κάνουμε εκεί στα πάρκα και υπάρχουν και παντού!

23. ΚΟΡΙΤΣΙ

συνέντευξη: 7/4/2011, Καλλισθένη Αβδελίδη

Καταρχάς, ως παιδί, πήγαινα στα πάρκα της γειτονιάς. Σε διαμορφωμένα ή και σε μη διαμορφωμένα πάρκα. Ότι υπήρχε πιο κοντά στη γειτονιά. Διαμορφωμένο εννοώ ένα πάρκο που περιέχει παιδική χαρά και παγκάκια και ίσως είναι πιο προσεγμένα τα φυτά και τα δέντρα που υπάρχουν εκεί. Και το Άλσος της Νέας Σμύρνης είναι διαμορφωμένο. Υπάρχουν και άλλα, αλλά δεν έχουν ονόματα. Μη διαμορφωμένο εννοώ για παράδειγμα ένα χώρο που βρίσκεται κοντά στο σπίτι μου, όπου υπάρχουν πολλά δέντρα (πεύκα δηλαδή), χώμα, γρασίδι...

Προτιμούσα τα μεγάλα πάρκα ως παιδί. Για να υπάρχει χώρος. Μαζεύονταν πολλά παιδιά, πάρα πολλά παιδιά, μικρής ηλικίας συνήθως. Στο πάρκο της Δάφνης για παράδειγμα, το οποίο έχει μεγάλη έκταση και διαθέτει παιδική χαρά. Έχει όμως και ένα μεγάλο πλακοστρωμένο και περιφραγμένο χώρο, με σιντριβάνια και λίγα δέντρα στο οποίο τρέχανε πολλά παιδιά, παίζοντας κυνηγητό και κρυφτό. Ήταν πολύ ωραία.

Γενικά, νομίζω ότι στην εφηβεία (στο γυμνάσιο δηλαδή) τα παιδιά δεν πάνε πολύ στο πάρκο. Μάλλον, δεν έχουν τίποτα να κάνουν πια εκεί και δεν τους τραβάει. Το ενδιαφέρον έρχεται αργότερα, όταν τελειώνει το σχολείο. Και εγώ έτσι, σε αυτή την ηλικία. Το ίδιο και οι φίλοι μου. Στην εφηβεία δεν πηγαίναμε στο πάρκο. Ενώ πηγαίναμε ως μικρά παιδιά. Πηγαίνουμε και πάλι τώρα ως φοιτητές. Ο χώρος χρησιμοποιείται με άλλο τρόπο. Δεν παίζουμε πια εκεί, αλλά καθόμαστε λόγω περιβάλλοντος. Θα έλεγα ότι το περιβάλλον είναι πιο ανθρώπινο. Δηλαδή, δεν υπάρχουν αμάξια, δεν υπάρχει θόρυβος με τις κόρνες κτλ. Έχει επίσης φυσική σκιά. Διαφέρει από την σκιά από τα μπαλκόνια. Υπάρχει η φυσική δροσιά λόγω των δέντρων.

Πράγματι, παλιά, στην παιδική μου ηλικία, πήγαινα στα κοντινά πάρκα. Τώρα, μπορώ να πάω σε οποιοδήποτε πάρκο στο οποίο να μπορείς να περπατάς. Όπου δηλαδή υπάρχει χώρος για βόλτα. Γι αυτό, προτιμώ τα μεγάλα πάρκα όπως τον Εθνικό Κήπο, το Άλσος της Νέας Σμύρνης. Το Άλσος της Νέας Σμύρνης είναι πιο κοντά αλλά είναι εξίσου μεγάλο. Στον Εθνικό Κήπο, πήγαινα από παιδί, τότε που ακόμη υπήρχαν τα ζώα. Υπήρχαν λύκοι, μαϊμούδες, μια τίγρης. Τώρα έχουν μείνει μόνον κότες και κασίκες. Δεν υπάρχουν λεφτά για να συντηρηθούν τα άγρια ζώα. Βέβαια, τα ζώα καταπιέζονται είτε έτσι είτε αλλιώς.

Ποιους άλλους χώρους ; Ναι πηγαίνω στη θάλασσα. Ειδικά στο Μπάτη. Πηγαίνω συχνά. Όχι για μπάνιο βέβαια γιατί είναι πολύ βρώμικα. Η θάλασσα είναι μολυσμένη. Μου έτυχε να μολυνθώ στο πόδι, το καλοκαίρι που έκανα μπάνιο εκεί. Και αυτό συνέβη και δεύτερη φορά, οπότε πλέον πηγαίνω μόνο για να καθίσω στην άμμο, χωρίς να μπω στο νερό. Κάθομαι για το τοπίο ή πηγαίνω συχνά με παρέα, όταν καλυτερεύει ο καιρός. Είναι ωραία όταν ανάβουμε φωτιά και καθόμαστε γύρω, συζητάμε, παίζουμε κιθάρα.

Οι χώροι αυτοί είναι της περιοχής κοντά στην κατοικία μου. Ναι, πηγαίνω και σε άλλους χώρους. Πηγαίνω στο Καβούρι για παράδειγμα όπου το τοπίο είναι ωραίο. Εκεί υπάρχουν διαμορφωμένοι χώροι όπου μπορεί κάποιος να κάνει ποδήλατο. Και δεν είναι πολύ μακριά από εκεί που μένω διότι

παίρνω το τραμ όπου βάζω και το ποδήλατο, φτάνω στη Βούλα και μετά συνεχίζω με το ποδήλατο μέχρι το Καβούρι. Επίσης, στα Λεγραινά, πήγαινα πιο παλιά, με τους γονείς μου. Πηγαίναμε για μπάνιο σε μία πολύ ωραία παραλία όπου δεν είχε πολύ κόσμο και είχε ησυχία. Βέβαια, για την παραλία αυτή η οποία βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από την Αθήνα, είναι απαραίτητο το αμάξι. Α, ναι! Πολύ ωραίο είναι ένα μέρος στο βουνό όπου εμείς πηγαίναμε. Στα Βλάχικα, πάνω από τις ταβέρνες που βρίσκονται κατά μήκος του δρόμου. Εκεί είναι πάρα πολύ ωραία. Ειδικά την άνοιξη, επειδή φυτρώνουν τα λουλούδια. Κάποιος κάλλιστα μπορεί να πάει να φάει σε μία από τις ταβέρνες και μετά να κάνει τη βόλτα του ακριβώς από πάνω.

Ποια είναι η σχέση μου, ποιος είναι ο δεσμός μου με τη φύση; Ναι. Πιστεύω ότι σε σχέση με άλλους συνομήλικούς μου, έχω μεγαλύτερη θέληση να βρίσκομαι στη φύση. Νομίζω ότι έχω αποκτήσει αυτή τη θέληση (θέληση θα έλεγα παρά δεσμός) περισσότερο από μόνη μου. Πήγαινα βέβαια και με τους γονείς μου και με τους παππούδες μου, στα ίδια μέρη. Αλλά το ότι συνεχίζω, είναι δική μου επιλογή.

Συνήθως τα παιδιά της ηλικίας μου προτιμούν κάτι άλλο. Όπως να κάτσουν σε κάποια καφετέρια. Εγώ προτιμώ να παίρνω τον καφέ στο χέρι και να τον πίνουμε έξω στη φύση.

Αυτά.

Πώς κρίνω τους φυσικούς χώρους της Αθήνας;

Θα έλεγα, πάλι καλά που έχουμε αυτούς τους χώρους. Θα μπορούσαμε να μην είχαμε ούτε αυτούς. Βέβαια, θα μπορούσαν να είναι περισσότεροι και να αντιστοιχούν στα οικοδομημένα τετράγωνα. Είναι πολύ πυκνή η δόμηση στην Αθήνα.

Θυμήθηκα και το εξής: Θεωρώ ότι θα πρέπει να γίνει κάτι και με τους μετανάστες που κοιμούνται εκεί, μέσα στο πάρκο. Έχω δει πολλούς που κοιμούνται στα παγκάκια. Προφανώς το κάθε πάρκο δεν μπορεί να είναι κατάλυμα. Κάτι θα πρέπει να γίνει με αυτό. Ας πούμε, να κτιστούν ξενώνες για αυτούς, στο χώρο του παλιού αεροδρομίου για παράδειγμα ή κάπου αλλού. Αυτή τη στιγμή υπάρχουν 12000 άστεγοι στην Αθήνα, χωρίς να συνυπολογίζονται οι χρήστες ναρκωτικών. Αυτό το έμαθα από μια εκπομπή στην τηλεόραση για μια έρευνα που έγινε για τους άστεγους στην Αθήνα. Το μόνο άσχημο με τα πάρκα, ειδικά με τα μεγάλα πάρκα, είναι ότι είναι επικίνδυνοι ως χώροι για να βρίσκεται κάποιος εκεί μετά τις 10 το βράδυ. Ειδικά αν αυτός ο κάποιος είναι κοπέλα.

Εντάξει, πήγαινα και σε βουνά, αλλά δεν ήταν από τα αγαπημένα μου. Δηλαδή δεν ήταν καθημερινή έξοδος για μένα. Ναι, πήγαινα στην Πάρνηθα. Πήγαινα επίσης και στο Φιλοπάππου. Πήγαινα και στην Πνύκα όπου πέταγα χαρταετό. Εντάξει, δεν τα προτιμώ όμως αυτά τα μέρη. Η Πάρνηθα είναι πολύ μακριά και τα άλλα δύο έχουν συνήθως πολύ κόσμο.

Ναι, έχω κάποιες οικολογικές συνήθειες. Δηλαδή ανακυκλώνω και κάνω προσπάθεια για λιγότερη κατανάλωση ενέργειας μέσα στο σπίτι.

24. ΚΟΡΙΤΣΙ

συνέντευξη: 21/5/2011, Ζωή-Αθηνά Σιγάλα

Πηγαίνω συχνά σε διάφορα πάρκα κι ας μην έχω σκύλο ή κάτι τέτοιο. Συνήθως πάω σε αυτά που βρίσκονται κοντά στο σπίτι μου για τρέξιμο. Βέβαια τα μεγάλα πάρκα είναι πιο ωραία αλλά δυστυχώς είναι και πιο μακριά.

Δεν πηγαίνω πάντα για τρέξιμο όμως. Πολλές φορές πηγαίνω για να χαλαρώσω και να δω λίγο φύση να ξεκουραστεί το βλέμμα μου. Γενικά έχω πολύ συχνά την ανάγκη να περιτριγυρίζομαι από πράσινο. Κυρίως όταν είμαι κουρασμένη ή αγχωμένη με κάτι. Τότε πάω να καθίσω σε κάποιο πάρκο να ηρεμήσω και να σκεφτώ και για κάποιο λόγο εκείνη τη στιγμή τα προβλήματα που έχω δεν μου φαίνονται και τόσο τραγικά! Μου έχει τύχει να βρω πολλές λύσεις για διάφορα θέματα μου όταν είμαι στο πάρκο. Μάλλον το πράσινο με βοηθάει πολύ να σκεφτώ ήρεμα και να ξεφύγω λίγο απ' τον καθημερινό αγώνα δρόμου...

Προσπαθώ όμως να μην μένω μέχρι αργά στα πάρκα όταν έχω πάει μόνη μου. Νιώθω ανασφάλεια γιατί ζούμε σε μια περίοδο όπου η εγκληματικότητα έχει χτυπήσει κόκκινο. Μπορεί ανά πάσα στιγμή, για παράδειγμα, μέσα στο πάρκο, σ' ένα απομονωμένο σημείο, κάποιος να με κλέψει ή να με χτυπήσει κιόλας και οι μόνοι που θα είναι εκεί θα είναι...οι πάπιες;

Άμα υπάρχει πολύς κόσμος εκείνη την ώρα στο πάρκο βέβαια, δεν έχω πρόβλημα. Αλλά για καλό και για κακό προτιμώ να έχω μαζί μου ένα-δύο άτομα ακόμη, όταν πηγαίνω.

Θα ήταν ωραία να γίνονταν εκθέσεις ή να διοργανώνονταν συναυλίες πού και πού στα πάρκα, αλλά χωρίς υπερβολές! Τα πάρκα είναι χώροι πρασίνου, υπάρχουν για να δίνουν μία πνοή στην πόλη. Δεν είναι χώροι εκδηλώσεων, ούτε κέντρα για άλλες χρήσεις. Δεν είναι ανάγκη να ψάχνουμε τρόπους για να 'προσελκύσουμε τον κόσμο' στα πάρκα, διοργανώνοντας διάφορα. Ο κόσμος πρέπει να μάθει να εκτιμάει τη φύση όπως αυτή είναι.

Στο Βέλγιο, για παράδειγμα, όπου ζούσα για τρία χρόνια, ο κόσμος στις Βρυξέλλες επισκεπτόταν καθημερινά τα πάρκα και χαιρόταν τη φύση απλά, χωρίς να έχει απαραίτητα 'κάτι να κάνει' εκεί και χωρίς να έχει διοργανωθεί κάτι άλλο στο χώρο του πάρκου.

Βέβαια αν στην Αθήνα η ίδια ποσότητα κόσμου με αυτήν των Βρυξελλών, πήγαινε στα πάρκα, τότε τα δικά μας θα είχαν γεμίσει σκουπίδια...

Είναι καλό, τα πάρκα, να μένουν όπως είναι, δεν χρειάζεται να τα αλλάξουμε. Ίσως αν φυτεύαμε κι άλλα δέντρα σε μερικά να ήταν ακόμη καλύτερα μάλιστα!

Όσον αφορά στην οικολογική συνείδηση τώρα, θεωρώ ότι υπάρχουν δύο μεγάλα προβλήματα που δυσκολεύουν τους πάντες. Προσωπικά θέλω να κάνω πράγματα για να συμβάλλω στη εξοικονόμηση ενέργειας αλλά πολλές φορές δεν ξέρω τι άλλο να κάνω πέρα από το να προσέχω μην αφήνω συσκευές που καταναλώνουν πολύ ρεύμα ανοιχτές για πολλή ώρα. Δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση δηλαδή ούτε για τους τρόπους εξοικονόμησης ενέργειας αλλά ούτε και για τη σοβαρότητα της κατάστασης. Οπότε κανείς δεν αντιλαμβάνεται σε βάθος τι κάνει λάθος και πόσο κακό μπορεί να προκαλέσει. Επίσης, δυστυχώς κι εγώ και πολλοί πιστεύω έχουμε συνηθίσει σ' έναν τρόπο ζωής όπου αυθόρμητα κάνουμε πράγματα που βλάπτουν το περιβάλλον. Αφήνουμε τον υπολογιστή ανοιχτό ή τα φώτα στο σπίτι, ενώ έχουμε φύγει κτλ. Οι συνήθειες δεν είναι πολύ εύκολο να κόβονται, ειδικά άμα βιάζεσαι, όπως συμβαίνει με τους περισσότερους ανθρώπους στην πόλη. Μπορούμε βέβαια να προσπαθούμε για το καλύτερο πάντα, έτσι; Το θέμα είναι να μην μένουμε μόνο στην προσπάθεια, αλλά να κάνουμε και πράξεις!

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι τόποι εξόρμησης στην εξοχή της Αττικής αλλά και στο φυσικό περιβάλλον της κεντρικής Αθήνας υπήρξαν, και υπάρχουν ακόμη, σε μεγάλο αριθμό, ποικιλόμορφοι από γεωγραφική φυσική άποψη. Οι τόποι αυτοί χρησιμοποιήθηκαν από τους κατοίκους της πόλης της Αθήνας με όλους τους τρόπους.

Η Αττική για τους Αθηναίους αποτελεί διαχρονικά παραθεριστικό προορισμό, όπως αναφέρουν οι συνεντευξιαζόμενοι που γεννήθηκαν τις δεκαετίες 1920 και 1930. Πριν τον πόλεμο, κυρίως, αλλά και στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, σημαντικοί φάνηκαν από τα στοιχεία των συνεντεύξεων, οι τόποι παραθερισμού οι οποίοι στην συνέχεια μετατράπηκαν σταδιακά σε προάστια της πόλης, όπως η εξοχική ενδοχώρα της βορειοανατολικής Αττικής ή η παράκτια ζώνη της νοτιοανατολικής Αττικής. Οι εύποροι Αθηναίοι παραθέριζαν σε αυτά τα μέρη, ενώ τα μεσαία στρώματα της Αθήνας, παραθέριζαν στα νησιά καταγωγής τους που ήταν γύρω από την Αθήνα. Για παραθερισμό στην άμεσα περιαστική ζώνη της Αθήνας όπως και σε όλη την Αττική έρχονταν και κάτοικοι άλλων πόλεων της Ελλάδας. Μετά τον πόλεμο και μέχρι σήμερα, οι Αθηναίοι συνέχισαν να παραθερίζουν στην εκτεινόμενη παραλιακά και ορεινά περιαστική ζώνη της Αθήνας κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, το Πάσχα ενώ το χειμώνα πιο συχνές ήταν οι ημερήσιες εκδρομές.

Πριν από τον πόλεμο, κατά τον πόλεμο (κυρίως το καλοκαίρι) αλλά και στην περίοδο αμέσως μετά τον πόλεμο, οι εκδρομές ήταν παράδοση για τους Αθηναίους, με προορισμό διάφορους τόπους στην ενδοχώρα της Αττικής σε «παραποτάμια σκιερά σημεία με βλάστηση και με φυσικό πόσιμο νερό», στους λόφους και τα γύρω βουνά με περιπατητικές διαδρομές μέσα στο δάσος ή κατά μήκος οδικών ή σιδηροδρομικών αξόνων και κατά μήκος ρεμάτων, στις παραθαλάσσιες περιοχές. Η εκδρομή αποτελούσε παραδοσιακά την κύρια

δυνατότητα αναψυχής για τους νέους, με χαρακτηριστικά τη δύσκολη μετακίνηση λόγω των περιορισμένων μεταφορικών μέσων, τις δραστηριότητες όπως το τραγούδι, το παιχνίδι, το περπάτημα, το φλερτ, την άθληση και με προσδοκία την ενίσχυση των δεσμών με τη φύση (θεωρούνταν «κατάκτηση, η δημιουργία και η ισχυροποίηση των δεσμών με τη φύση»). Εκδρομές γινόντουσαν σε οικογενειακό και σε ομαδικό οργανωμένο πλαίσιο (μαθητικό, φοιτητικό, επαγγελματικό, ενώ το πολιτικό αναδεικνύεται από τις συνεντεύξεις σημαντικό στις περιόδους πολέμου ή δικτατορίας).

Η κεντρική Αθήνα αποτελούσε αλλά αποτελεί και σήμερα ως ένα βαθμό, προορισμό για σύντομες εξορμήσεις στη φύση, κυρίως στους λόφους και τις κοντινές παραλίες όπως και στα ασύλλια της πόλης τα οποία διατηρούν χαρακτηριστικά του προοικιστικού περιβάλλοντος. Ωστόσο, οι ημερήσιες εξορμήσεις προς την εξοχή έχουν αντικατασταθεί από τις λίγων ωρών εξόδους στις κοντινές παραλίες κυρίως, ενώ παράλληλα η χρήση των πάρκων εντάχθηκε στον συλλογικό καθημερινό ρυθμό της πόλης.

Η σημερινή θεώρηση του ιστορικού-πολιτιστικού αγαθού του φυσικού τοπίου της Αττικής αιωρείται μεταξύ των αναπαραστάσεων των τόπων που ανέδειξε ο ισχυρός δεσμός με τη φύση των ανθρώπων που έζησαν την παιδική και την εφηβική ηλικία τους προπολεμικά και τον οικολογικό επαναπροσδιορισμό της σχέσης των σημερινών κατοίκων με το φυσικό περιβάλλον της πόλης τους (κεντρική και ευρύτερη Αθήνα η οποία τείνει να ταυτιστεί με την Αττική). Ο δεσμός με τη φύση για τον αστικό άνθρωπο, σε σύγκριση με τον αγροτικό άνθρωπο ο οποίος έρχεται καθημερινά σε επαφή με τη φύση και εξαρτάται περισσότερο από αυτήν, συνδέεται με μια οικολογική συνείδηση την οποία χρειάζεται ώστε να αναπτύξει τον σεβασμό και την σχέση του με το φυσικό περιβάλλον. Ο σημερινός Αθηναίος, όπως κάθε άνθρωπος που συγκροτεί τις γνώσεις του εντός του

αστικού περιβάλλοντος, δύσκολα μπορεί να διακρίνει και να αφουγκράζεται τα σημάδια της φύσης σε όποιο περιβάλλον και να βρίσκεται (αστικό, αγροτικό ή αμιγώς φυσικό) όπως παλαιότεροι κάτοικοι της πόλης που είχαν περάσει την παιδική τους ηλικία, στην πλειονότητά τους, στο χωριό. Εν τούτοις, η οικολογική γνώση που δημιουργείται στον σημερινό Αθηναίο καλύπτει ουσιαστικά στην συνείδησή του, την σχέση με τη φύση, αποσκοπώντας στη σοφότερη σχέση του με αυτήν. Αυτή άλλωστε προσδίδει περιεχόμενο

στις γενικές έννοιες της αειφορίας και της βιώσιμης ανάπτυξης με συγκεκριμένο τρόπο (Le Monde 2005). Μέσα από αυτό το πρίσμα, σχεδόν όλοι οι συνεντευξιζόμενοι, με άμεσες ή έμμεσες αναφορές που κάνουν συζητούν, εξηγούν ή επιχειρηματολογούν στο πεδίο του διαλόγου φύση / κοινωνία και πολιτισμός.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ

Αβδελίδη, Καλλιस्थήνη, 2009 α, «Αστικός φυσικός χώρος και πτυχές της καθημερινότητας της Αθήνας», *Η Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών Α'2009* 128, Αθήνα : Εκδόσεις ΕΚΚΕ

- 2009 β, «Χρήση των φυσικών δημόσιων χώρων στην Αθήνα – Έρευνα πεδίου» εις Επιμέλεια: Θ.Μαλούτας, Δ.Εμμανουήλ, Ε.Ζακοπούλου, Ρ.Καυταντζόγλου, Α.Χατζηγιάννη, *Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} Αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις ΕΚΚΕ

- 2007, *Χρήση Φυσικών Χώρων Αθήνας – ένας δείκτης ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης*, ΕΚΚΕ:
http://arxeio.gsdb.gr/projects/aristeia2_IAAK/2177_avdelidi.pdf

Anderson, Standford ed., 1986, *On Streets*, Cambridge Massachusetts: The MIT Press

Ascher, François, préface de Alain Bourdin, 2009, *L'âge des métropoles*, La Tour d'Aigues : Éditions de l'Aube

Atelier Parisien d'Urbanisme, 2010, *Paris, Métropole sur Seine*, Paris Projet 40, Paris : Les Éditions Textuel

Avdelidi, Kalisteni, 2008, "Use of Natural Spaces in Athens – some research results", *Urban Green Spaces – a Key for Sustainable Cities*, Conference Reader of the International Conference, Sofia 17-18/4/2008, Edited by GreenKeys Project Team

Avdelidi, Kalisteni (ed.), 2004, *RUROS Final Project Report*, CRES-City of Tomorrow and Cultural Heritage Fifth Framework Programme 1998-2002 of the Research European Commission

Aymonino, Carlo, 1976, *Il significato delle città*, Roma-Bari: Saggi tascabili Laterza 20

Γιαννίρης, Ηλίας, Παρατηρητήριο Ελεύθερων Χώρων, www.asda.gr/elhoroi

Descartes, René, 1637, 1951, *Discours de la méthode suivi des Méditations*, Présentation et annotation par François Misrachi, Paris : Union Générale d'Éditions, 10 /18

Descartes, 1976, *Λόγος περί της μεθόδου*, Εισαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια: Χριστόφορος Χρηστίδης, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση

Delay, Jean, 1945, 1974, *La psycho-physiologie humaine*, Paris : Presses Universitaires de France, Que sais-je ? 188

Kempf, Hervé, 2007, *Comment les riches détruisent la planète*, Paris : Éditions du Seuil / Essais

Le Monde, 2005, *Développement durable*, Paris : Le Monde, 26 Mai 2005, pp. I-XI

Μαλούτας, Θωμάς (επιμ.), 2000, *Κοινωνικός και Οικονομικός Άτλας της Ελλάδας. 1.Οι Πόλεις*, Αθήνα Βόλος: ΕΚΚΕ-ΕΦΑ-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μαλούτας, Θ., Εμμανουήλ, Δ., Ζακοπούλου, Ε., Καυταντζόγλου Ρ., Χατζηγιάννη, Α., 2009, *Κοινωνικοί και Χωρικοί Μετασχηματισμοί στην Αθήνα του 21^{ου} Αιώνα*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών

Massey, Doreen, Jess, Patt (eds), 1995, *A Place in the World? Places, Cultures and Globalization*, Oxford: Oxford University Press, The Open University

Panerai, Philippe, Depaule, Jean-Charles, Demorgon Marcelle, Veyrenche, Michel, 1980, *Éléments d'analyse urbaine*, Bruxelles : Éditions des AAM

Panerai, Philippe, Depaule, Jean-Charles, Demorgon Marcelle, 2009, *Analyse urbaine*, Marseilles : Éditions Parenthèses, πρόκειται για μια εκσυγχρονισμένη εκδοχή του προηγούμενου βιβλίου

Pincetl, Stephanie, 2007, "The Political Ecology of Green Spaces in the City and Linkages to the Countryside", *local Environment*, 12(2), 87-92

Rossi, Aldo, 1991, *Η αρχιτεκτονική της πόλης*, Θεσσαλονίκη: University Studio Press

Sivignon, Michel & Auriac Franck, Deslondes Olivier, Maloutas Thomas, 2003, *Atlas de la Grèce*, Paris : CNRS-Libergéo-La Documentation Française

Veenhoven, Ruut, 2002, "Why Social Policy Needs Subjective Indicators", in *Social Indicators Research* 58: 33-42, Kluwer Academic Publishers, Netherlands

Wagner, J., 2006, "Visible materials, visualized theory and images of social research" in *Visual Studies*, Vol.21, Number 1: 55-69, Routledge part of the Taylor & Francis Group

Walmsley, Anthony, 2005, Greenways: Multiplying and Diversifying in the 21st Century, *Landscape and Urban Planning*, 76: 252-290

